

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

Vývoj struktury obyvatelstva malých měst v České republice v letech 1869 – 2001

**Developments in the population structure of small towns in the Czech Republic
between 1869 – 2001**

Jiřina Zemanová

Plzeň 2012

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta ekonomická

Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jiřina ZEMANOVÁ**
Osobní číslo: **K09N0043K**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika a management**
Název tématu: **Vývoj struktury obyvatelstva malých měst v České republice v letech 1869 - 2001**
Zadávací katedra: **Katedra financí a účetnictví**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Popište historický vývoj obyvatelstva v jednotlivých časových obdobích.
2. Charakterizujte vývoj struktury obyvatelstva malých měst v České republice v letech 1869 - 2001.
3. Proveďte porovnání obyvatelstva podle pracovních příležitostí v malých městech v České republice v letech 1869 - 2001.
4. Zpracujte srovnání vybraných malých měst na území České republiky v letech 1869 - 2001.
5. Vyhodnoťte skladby obyvatelstva.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **60 - 80 stran**

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- **JEŽEK J.** *Aplikovaná geografie města*. Plzeň: Západočeská Univerzita 2004.
- **FIALOVÁ, L.; HORSKÁ, P.; KUČERA, M.; MAUR, E.; MUSIL, J.; STLOUKAL, M.** *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Olomouc: Mladá fronta 1996. ISBN 80-204-0283-7
- **KÁRNÍKOVÁ-ŠMILAUEROVÁ, L.** *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754 - 1914. 1. vyd.* Praha: NČSAV, 1965.
- *Zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě Český statistický úřad v Praze [online]*. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z [www: <http://www.czso.cz>](http://www.czso.cz).

Vedoucí diplomové práce:

RNDr. Mgr. Jiří Ježek, Ph.D.

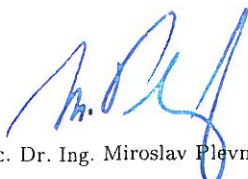
Katedra marketingu, obchodu a služeb

Datum zadání diplomové práce:

31. srpna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

8. prosince 2011

Doc. Dr. Ing. Miroslav Plevný
děkan

Prof. Ing. Lilia Dvořáková, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 31. srpna 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Vývoj struktury obyvatelstva malých měst v České republice v letech 1869 – 2001“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni, dne 30.11.2011

.....
Podpis autora

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala RNDr. Mgr. Jiřímu Ježkovi, Ph. D. za věnovaný čas a velmi cenné informace při konzultacích.

Jiřina Zemanová

Obsah

OBSAH	5
ÚVOD	7
1 HISTORICKÝ VÝVOJ OBYVATELSTVA V JEDNOTLIVÝCH ČASOVÝCH OBDOBÍCH	8
1.1 HISTORICKÝ NÁSTIN LET 1869 – 1918	8
1.2 HISTORICKÝ NÁSTIN LET 1918 - 1938.....	11
1.3 HISTORICKÝ NÁSTIN LET 1938 – 1945	13
1.4 HISTORICKÝ NÁSTIN LET 1945 - 1989.....	15
1.5 HISTORICKÝ NÁSTIN LET 1989 - 2001	17
2 VÝVOJ STRUKTURY OBYVATELSTVA MALÝCH MĚST V ČESKÉ REPUBLICE V LETECH 1869 – 2001	19
2.1 VÝKLAD ZÁKLADNÍCH POJMŮ	19
2.1.1 <i>Malá města v 19. století</i>	21
2.1.2 <i>Malá města ve 20. století</i>	21
2.1.3 <i>Metodiky zjišťování počtu obyvatelstva v jednotlivých letech</i>	25
2.2 VÝVOJ OBYVATELSTVA PODLE KRAJŮ.....	26
2.2.1 <i>Období 1869 – 1918</i>	27
2.2.2 <i>Období 1919 – 1948</i>	27
2.2.3 <i>Období 1949 – 1959</i>	28
2.2.4 <i>Období 1960 - 2001</i>	29
2.3 VÝVOJ OBYVATELSTVA MALÝCH MĚST	31
2.3.1 <i>Vývoj obyvatelstva malých měst - nejvýraznější snížení</i>	32
2.3.2 <i>Vývoj obyvatelstva malých měst - nejvýraznější zvýšení</i>	36
3 POROVNÁNÍ OBYVATELSTVA PODLE PRACOVNÍCH PŘÍLEŽITOSTÍ V MALÝCH MĚSTECH V ČESKÉ REPUBLICE V LETECH 1869 – 2001	40
3.1 OBDOBÍ 1869 – 1918.....	40
3.1.1 <i>Pracovní příležitosti v malých městech podle odvětví</i>	40
3.1.2 <i>Hospodářské aktivity</i>	43
3.1.3 <i>Nabídka podniků v blízkosti malých měst</i>	48
3.2 OBDOBÍ 1918 – 1938.....	49
3.2.1 <i>Ekonomicky aktivní obyvatelstvo malých měst</i>	50
3.2.2 <i>Produkce ovlivňující malá města</i>	51
3.2.3 <i>Pracovní příležitosti podle odvětví</i>	56
3.2.4 <i>Srovnání s předchozím obdobím</i>	57
3.3 OBDOBÍ 1938 – 1945.....	58
3.4 OBDOBÍ 1945 – 1989.....	59
3.4.1 <i>Vliv hospodářství na malá města</i>	60
3.5 OBDOBÍ 1989 – 2001.....	68
3.5.1 <i>Nezaměstnanost ovlivňující malá města</i>	68
4 SROVNÁNÍ VYBRANÝCH MALÝCH MĚST NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY V LETECH 1869 – 2001	74
4.1 BENEŠOV.....	77
4.2 PRACHATICE.....	78
4.3 DOMAŽLICE	78
4.4 ŠLUKNOV	79

4.5	LITOMYŠL.....	79
4.6	PELHŘIMOV.....	80
4.7	BRUNTÁL.....	81
5	VYHODNOCENÍ SKLADBY OBYVATELSTVA.....	82
5.1	VÝVOJ KONKRÉTNÍCH UKAZATELŮ V ČR.....	82
5.1.1	<i>Muži a ženy</i>	83
5.1.2	<i>Sňatky a rozvody</i>	83
5.1.3	<i>Porodnost a úmrtnost</i>	84
5.2	VÝVOJ KONKRÉTNÍCH UKAZATELŮ V MALÝCH MĚSTECH.....	85
5.2.1	<i>Muži a ženy</i>	86
5.2.2	<i>Porodnost a úmrtnost</i>	87
6	ZÁVĚR.....	88
	SEZNAM TABULEK.....	90
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	91
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	93
	SEZNAM PŘÍLOH.....	94

Úvod

Tato diplomová práce je zaměřena na zhodnocení jednotlivých etap vývoje obyvatelstva malých měst v postupně se vytvářejících územněsprávních celcích v letech 1869 – 2001. Toto vymezené období v sobě zahrnuje velké množství změn od založení Rakousko-Uherska přes boj o samostatnou Československou republiku až po vznik současné České republiky.

Cílem diplomové práce na téma „Vývoj struktury obyvatelstva malých měst v České republice v letech 1869 – 2001“ je ukázat, jakým způsobem probíhal vývoj obyvatelstva měřeného podle ekonomické, průmyslové a sociální politiky. Dalším cílem této práce je zaměření na různé a svým zaměřením odlišné způsoby získávání statistických hodnot v singulárních etapách naší země.

Diplomová práce má dále na několika stránkách stručně vystihnout všechny proměny, které začaly od počátku až do konce sledovaného období v komplexním hospodářském vývoji českých zemí. Tyto změny se projevují převážně v jednotlivých sektorech národního hospodářství od zemědělství, průmyslu, dopravy, obchodu až po bankovníctví. Výsledná čísla společně s grafickým schématem formulují aktuální situaci pro sledované období s cílem vyjádřit jejich postupný ekonomický rozvoj ve státě.

Na základě dosažených statistických hodnot jsem se pokusila srovnat a vyhodnotit všechna vytipovaná území s malými městy, která jsou ovlivněna strukturou, buď odlišně nebo přibližně shodnými pracovními příležitostmi anebo vlivy životního, a sociálního prostředí.

Tato práce je rozdělena do šesti hlavních kapitol. V první kapitole popisují historický vývoj obyvatelstva v jednotlivých časových obdobích. Druhá kapitola charakterizuje vývoj struktury obyvatelstva malých měst v České republice v letech 1869 – 2001. Ve třetí kapitole se zaměřuji na porovnání obyvatelstva podle pracovních příležitostí v malých městech v České republice ve sledovaných letech. Ve čtvrté kapitole se soustředím na srovnání vybraných malých měst na území České republiky ve vymezeném období. V páté kapitole vyhodnocuji celou situaci, týkající se skladby obyvatelstva na území České republiky. V poslední šesté kapitole celkově hodnotím celou diplomovou práci.

1 Historický vývoj obyvatelstva v jednotlivých časových obdobích

1.1 Historický nástin let 1869 – 1918¹

Jestliže se chceme zabývat tímto obdobím, musíme nejdřív stručně připomenout události nedávno minulé.

Rakouské císařství coby mnohonárodnostní celek sahající od západní Evropy po Balkán bylo již od svého vzniku začátkem 19. století ohrožováno vytvářením národnostním států, zejména pak Itálie a Německa, kdy především po porážce v prusko-rakouské válce v roce 1866 již dále nemohlo těmto snahám čelit. Navíc bylo jasné, že dosavadní víceméně centralistické uspořádání státu, balancujícího navíc mezi absolutismem a konstitucionalismem, se už nedá udržet. Se svými požadavky na přestavbu říše se jako vždy nejdůrazněji přihlásili Maďaři. Rokem 1867 byl pak dovršen vývoj směřující k dualizaci Rakouského císařství, tj. k rozdělení říše na Rakousko-Uhersko, kdy obě dvě její součásti, tj. země nesprávně nazývané Rakouské a Uherské, tvořily personální a reálnou unii, jakousi obdobu konfederovaného státu spojeného osobou panovníka, ministerstva války, obrany, financí a zahraničních věcí.

Království České, markrabství Moravské a vévodství Slezské (coby země historického soustátí nazývaného Země Koruny české) v tomto období byly součástí tzv. Předlitavska, což byl obecně vžitý název pro země tvořené 17 královstvími a zeměmi na západ od hraniční řeky Litavy. Pro tyto země byla v prosinci 1867 vydána řada zákonů označovaných souhrnně jako prosincová ústava. Nejvýraznější změnou bylo konstituování zákonodárného sboru – Říšské rady, která se stala skutečným představitelem zákonodárné moci, a dále jednotlivých zemských sněmů, tj. zákonodárných sborů každé země. Dále došlo k zakotvení řady občanských práv, zejména pak volnosti stěhování, svobody tisku, víry a volby povolání, což jistě přispělo v dalších letech k fluktuaci obyvatelstva v českých zemích.

Tento vývoj ještě více rozdmýchal národnostní nesváry v samotných českých zemích, kde německá národnostní menšina dosud ovládající skrze bezpečnostně politický aparát české země byla ohrožována požadavky české většiny, které požadovaly podobné ústupky jako v případě Maďarů. Tyto požadavky však záhy zkrachovaly (1871), neboť

¹ BĚLINA, P., GRULICH, T. a kol. *Dějiny zemí koruny české II*. Praha: Nakladatelství Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8

by to znamenalo ve svém důsledku další dělení Rakouska-Uherska, což si nepřáli jeho spojenci, zejména pak Německé císařství. Ve svých důsledcích tento krach podstatně prohloubil národnostní rozpory a porobeným národům bylo jasně ukázáno, že uplatnění jejich státnosti není možné v rámci monarchie.

Neuskutečněné požadavky pak byly přeneseny na půdu zákonodárných sborů, kde čeští politici nejprve volili tzv. pasivní politiku, tj. politiku cílené ignorace, kdy se zvolení poslanci neúčastnili zasedání těchto sborů. Tato politika však byla od roku 1878 nahrazena politikou aktivní účasti a za pomoci různých ústupků bylo dosaženo drobných politických zisků, které ovšem neznamenaly zásadní pozitivní změny pro český národ, naopak byly dovršeny tzv. punktacemi (1890), které spočívaly v jazykovém rozdělení Čech na část německou a část dvojjazyčnou německo-českou. Punktace však zůstaly jen u námětů, neboť strana Mladočechů, která nebyla k jejich přípravě přizvána, proti nim rozpoutala tak zuřivou kampaň, že zemský sněm většinu z těchto námětů ani neprojednal. Toto znamenalo ve svém důsledku naprostý rozvrat dosud vůdčí české politické strany Staročechů a převzetí její moci stranou Mladočechů, kteří až do roku 1918 tvořili přední stranu českého národa v zákonodárných sborech Rakouska-Uherska. Sluší se poznamenat, že v markrabství Moravském a vévodství Slezském byla od konce 19. století vedoucí českou politickou stranou Národní strana.

Popisované období je celosvětově charakterizováno mohutným rozvojem městské industrializace a s tím spojenými přesuny obyvatelstva a české země toho nebyly výjimkou. Měly pro to slušné předpoklady; k těm nejdůležitějším patřila vysoká hustota obyvatelstva a fungující síť komunikací. České země byly též proslulé bohatými nalezišti nerostného bohatství. Tento vývoj k moderní společnosti masové výroby i spotřeby nebyl způsoben a ovlivněn jen faktory technického a ryze hospodářského rázu; vyžadoval rovněž, aby člověk jakožto základní kámen této společnosti nabyt dostatečné svobody a to zejména svobody pohybu a volby povolání. Toto právě zajistily mnohé změny následující po roce 1867. Přesto, ačkoliv mohl i ten nejchudší svobodně nakládat s tím, co měl k dispozici, tj. se svou pracovní silou, byly pracovní podmínky, které si určoval silnější partner - zaměstnavatel, tak svazující, že de facto znamenaly pouhé vystřídání se závislosti na feudálním pánovi na závislost ekonomickou na zaměstnavateli. Budoucnost však patřila právě tomuto typu vývoje společnosti.

Jak jsem si již zmínila, české země absorbovaly několik národů, z nichž zejména dosud neproblematické soužití Čechů a Němců doznalo právě v 19. století výrazné změny -

začalo být totiž vědomě reflektováno. Oba národy se od sebe nijak zvlášť nelišily, jejich hospodářská i kulturní vyspělost měla zhruba stejnou úroveň. Náskok, který získali Němci žijící v českých zemích rychlejší industrializací, se v průběhu 2. poloviny 19. století stále zmenšoval. Žádný z obou národů vzhledem ke své početnosti nemohl předpokládat, že se mu podaří odnárodnit a začlenit do svých řad příslušníky druhého národa. Početní poměry tomu napovídaly, neboť v Čechách žilo stále 37 % německého obyvatelstva a na Moravě odhadem 29 %.

V tomto rozpoložení vstupovala Rakousko-uherská monarchie a zejména její předlitavská část do I. světové války.

Mobilizace jako v jiných částech země proběhla spořádaně, ale o náladách českých vojáků jdoucích na Rusa se nedalo pochybovat. Česká společnost nepřijala rakouský stát za svůj ani dříve, těžko to mohla udělat v době, kdy jí nabízel jen perspektivu války. Tomu také nepřidalo omezení zavedených svobod (zejména svobody tisku) a uzavření demokratizačních institucí (Parlamentu - již od března 1914). Řada politicky i kulturně aktivních lidí se s Rakouskem jako svou vlastní teoreticky rozloučila, ale ve skutečnosti odvahu ji opustit i fyzicky našlo jen velmi málo jedinců a zde jmenujme Tomáše Garrigue Masaryka, jenž se odebral do emigrace koncem roku 1914, aby tam, jak posměšně komentoval rakouský tisk, „vypověděl osobně válku centrálním mocnostem“. A skutečně v roce 1916 dosáhl budoucí prezident spolu s Edvardem Benešem, který emigroval v roce 1915, a Milanem Rastislavem Štefánikem, tehdy dlouhodobě žijícím ve Francii, vytvoření Československé národní rady jako hlavního orgánu protirakouského odboje, který byl vystavěn na sebeurčení jednotlivých národních států, nezávislých na Rakousko-Uhersku. Spolu s válečnými neúspěchy Rakousko-Uherska, kde zejména jejich de facto válečné zhroucení v důsledku ruské ofenzívy v roce 1916, znamenalo velkou depresi celého soustátí, a nástupem nového (a posledního) císaře Karla I., se začalo radikalizovat české veřejné mínění, které uvažovalo buď o přestavbě monarchie podle českých představ nebo o jejím úplném rozbití. Český svaz, sdružující poslance absentujícího Vídeňského parlamentu (který byl opětovně otevřen v roce 1917, avšak byl paralyzován mnoha protichůdnými postoji jednotlivých uskupení), pak reagoval na tuto situaci vydáním prohlášení z května 1917, kterým žádal vytvoření spolkového státu. Složitého úkolu, nijak již nebráněnému ze strany rakouských úřadů, se ujal Národní výbor, coby nejvyšší domácí národní instance, sestavený podle výsledků voleb z roku 1911. Válečný zmar na konci roku 1918 spojený s velkými obtížemi při zásobování pak vyvolal potřebu ukončit válku a vyhlásit nezávislost na monarchii.

Když 27. 10. 1918 odeslal ministr zahraničí Rakouska-Uherska nótu Spojeným státům americkým, v níž jeho vláda ve snaze ukončit válku za každou cenu přislíbila i uznání práv Čechoslováků a Jihoslovanů, pochopilo úřadující předsednictvo Národního výboru (oněch 5 mužů října - A. Švehla, A. Rašín, J. Stříbrný, Fr. Soukup a V. Šrobár), že dozrál čas a následujícího dne převzal Obilní ústav v Praze, hlavní zásobovací centrálu, a odpoledne vyhlásil oficiálně na Václavském náměstí samostatnost českého a slovenského národa.

1.2 Historický nástin let 1918 - 1938²

I přes oficiální vyhlášení nezávislosti Československé republiky záviselo její udržení na rozhodnutí mírové konference, která zahájila svá jednání v Paříži v lednu 1919. Nejsilnější podporu nalézaly požadavky československé delegace u zástupců Francie, kteří však nebyli hnáni snahou o potvrzení sebeurčení národů, nýbrž o co největší oslabení německého rivala, a proto na základě mírových smluv bylo Československu přiřčeno území respektující historické hranice Zemí Koruny české, které ovšem v sobě obsahovalo výbušnou směs nyní etnické menšiny Němců. Mírovými smlouvami bylo k Československu, jak už název státu napovídá, přičleněno Slovensko coby dosud území Uherského státu (nově nazývaného podle vládnoucího národa Maďarskem) a také území Podkarpatské Rusi, coby nárazníkového pásu mezi Maďarskem a Polskem, které bylo také považováno za žádoucí faktor stability v této oblasti před rozšířením vlivu bolševismu.

Území, které dostalo Československo do vínku, zdědilo na jedné straně valnou část průmyslu Rakouska-Uherska, jakož i jednu z nejrozvinutějších dopravních (zejména železničních) sítí v Evropě, ale na straně druhé také mnoho těžkostí. Mezi nejpalcivější z nich jistě patřila národnostní struktura. Československo vzniklo jako stát demokratický a národní, vybudovaný na ideji jednotného československého národa. Tento, tehdy jedině možný ideový základ republiky, usnadnil konsolidaci demokratického politického systému, nesl v sobě avšak vnitřní rozpor, protože nebyl akceptován celým slovenským národem, a dále byl ohrožován principem československého národa jako státního národa, který tlačil příslušníky ostatních národností do defenzivy. Problémy, plynoucí ze složité národnostní struktury republiky i z nestejného stupně národního vědomí Čechů a Slováků, se projevíly velmi brzy

² BĚLINA, P., GRULICH, T. a kol. *Dějiny zemí koruny české II*. Praha: Nakladatelství Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8

a po celou dobu existence republiky oslabovaly žádoucí upevnění demokratického řádu. Podle statistiky z roku 1921 žilo na území republiky cca 13,5 mil obyvatel, z toho 51 % Čechů, 14,5 % Slováků, 23,5 % Němců, 5,5% Maďarů a menší zastoupení měli též Rusíni, Poláci a Židé. Na základě přijatého závazku z mírových smluv Československo uskutečnilo rozličnými zákony o ochraně menšin právo těchto menšin na užívání mateřského jazyka ve styku s úřady, na kterých platilo používání československého jazyka, coby výrazu prokazujícího rovnoprávnost češtiny a slovenštiny. Tato situace tedy nastavila zrcadlo poměrům, jenž vládly v českých zemích před I. světovou válkou; s tímto stavem se ovšem těžko smířovali především Němci z tzv. sudetských oblastí.

Překonání poválečných potíží a vytvoření stabilní československé měny vytvořilo spolu s celkovým oživením světového hospodářství v polovině 20. let předpoklady k hospodářskému růstu; na této vlně se svezlo i Československo, které až do roku 1929 prožívalo výraznou konjunkturu. Příznivý hospodářský vývoj však netrval příliš dlouho. Agrární krize postihla nejdříve už v roce 1928 zemědělskou výrobu, orientovanou převážně na vývoz a na podzim 1929 vypukla i celosvětová hospodářská krize, jež sice poněkud opožděně zasáhla i Československo, ale zato později odeznívala. V důsledku této krize se začala projevovat radikalizace společnosti spočívající jednak ve vzniku nacionalisticky založených politických stran (Sudetoněmecké strany v Čechách a Hlinkovy strany na Slovensku), ale také v oslabení zahraničně politického postavení Československa. Rok 1938 pak znamenal dovršení tohoto vpravdě tragického vývoje. Obklopeno nacionalisticky smýšlejícími státy s diktátorskými režimy nemohlo již dále Československo osamoceně čelit snahám o jeho rozbití, kdy rozbuškou se stala nevyrovnaná národnostní struktura státu. Na základě požadavků Německa vypracovala v září 1938 britská a francouzská vláda plán na odstoupení pohraničních oblastí Československa s více než 50 % německého obyvatelstva Německu. Tento plán byl poté přetaven do tzv. Mnichovského diktátu, kdy Anglie, Francie, Německo a Itálie podepsali dohodu, která nařizovala Československu odstoupit své pohraniční oblasti Německu. Československo se tomuto diktátu, spolupodepsanému jeho hlavním spojencem Francií, podřídilo.

1.3 Historický nástin let 1938 – 1945³

Léta 1938 - 1945 představují jedno z nejdramatičtějších období novodobé historie, jež hluboce poznamenalo životy několika generací a které znamenalo pravděpodobně finální rozuzlení národnostních třenic řady evropských států. Součástí tohoto vývoje bylo i drama českého a slovenského národa, jehož osud zpečetil na podzim 1938 mnichovský verdikt. Územně okleštěný, hospodářsky oslabený stát, jež nebylo možno vojensky ubránit, vázal svou existenci na velmi problematické garance velmocí. V marasmu tzv. druhé republiky, které bylo vyměřeno krátké období od 30. září 1938 do 15. března 1939 zanikl demokratický charakter státu, kdy nová vláda se snažila o navázání úzké spolupráce s Německem a jednak musela reagovat na autonomistické tendence na Slovensku a Podkarpatské Rusi, které vyvrcholily změnou ústavy. Proklamovaná orientace na Německo se však střetávala s neochotou druhé strany, kdy naopak Německo počítalo již od podzimu 1938 s definitivním rozbitím zbytku Československa. K tomu jí posloužily již zmiňované odstředivé vnitrostátní tendence, jakož i kombinovaný vojensko-politický nátlak, rozhodující rozbuškou však bylo vyhlášení nezávislého slovenského státu dne 14. března 1939. Německo zareagovalo oznámením, že příštího dne budou české země obsazeny německou armádou a připojeny k říši. Tomuto brutálnímu nátlaku vláda podvolila. Otázka Podkarpatské Rusi byla vyřešena odstoupením tohoto území Maďarsku, které již pravděpodobně navzdly zůstalo územně odděleno od Československého státu, potažmo jeho pozdějších nástupců.

Hitlerovým výnosem z 16. března 1939 byl na území českých zemí zřízen Protektorát Čechy a Morava jako formálně autonomní součást Velkoněmecké říše. Šest let německé okupace patří k nejtěžším obdobím českých dějin. Poměry nastolené okupanty se zcela vymykaly dosavadním zkušenostem, protektorát byl de facto formou koloniálního zřízení, proklamovaná autonomie Čechů byla značně omezená a problematická, nadto byla postupně oklešťována a likvidována. Česká autonomní správa byla na všech stupních podřízena německé okupační moci, Němci přitom plně ovládli české hospodářství, které mělo být plně využito pro válečné potřeby říše. Protektorát tak měl být pouze provizóriem po dobu války; konečným cílem byla úplná germanizace českého prostoru, kterou ostatně předjímalý již mnohé kroky válečných let.

³ BĚLINA, P., GRULICH, T. a kol. *Dějiny zemí koruny české II*. Praha: Nakladatelství Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8

Léta 1939 - 1945 měla odlišný průběh na Slovensku. Slovenská republika měla sice klerofašistický charakter, nicméně byla podporována nezanedbatelnou částí obyvatelstva, rovněž míra politického útlaku ve srovnání s protektorátem byla mnohem menší a naopak vyšší byla životní úroveň. S vývojem válečné situace, kdy Slovensko figurovalo jako spojenec Německa, začal však i zde sílit demokratický odboj, který postupně získal významné pozice ve slovenské armádě a nakonec v pozdním létě 1944 vyústil ve slovenské národní povstání.

Již od doby zřízení Protektorátu Čechy a Morava byl zahájen boj za obnovu Československa v zahraničí, který vedl bývalý prezident Edvard Beneš. Tento zahraniční odboj byl zprvu státy budoucí protihitlerovské koalice (Velká Británie, Francie, později USA a SSSR) přijat velmi chladně, ovšem zejména s počátkem války a její pozdější eskalací se dočkal své rehabilitace. Byly ustaveny orgány prozatímního státního zřízení Československa a také zorganizovány mnohé vojenské jednotky bojující za osvobození Československa (zde můžeme připomenout významný podíl československých letců v bitvě o Británii, jakož i sovětské tažení čs. armádního sboru). Spolu se zahraničním odbojem sílil i odboj domácí, který zaznamenal mnohé úspěchy do roku 1942, avšak po atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha byl zcela zpacifikován.

Již v průběhu první poloviny války vyvstala v československém zahraničním i domácím odboji otázka budoucího státoprávního uspořádání obnoveného Československa. V konkrétním formování programu a cílů postupně uplatnila rozhodující vliv zahraniční centra odboje, exilová vláda v Londýně a komunistické vedení v Moskvě; v některých otázkách se jejich stanoviska sblížovala, v některých diametrálně lišila. Právě tady lze spatřit tragédii budoucího vývoje Československa, kdy zejména vpravdě hrdinný boj sovětské armády vyvolával daleko větší sympatie občanů a politiků, nežli váhavý a nejistý postoj západních zemí. Ačkoliv oba dva postoje počítaly víceméně s obnovou Československa v předmnichovských hranicích, byla tato koncepce úzce spjata s problémem sudetských Němců, kde právě v řešení této otázky odsunem těchto obyvatel se dostalo čs. exilové vládě jednoznačného schválení ze strany SSSR. Přeorientace ze západu na východ tak byla více než zřejmá, bohužel její důsledky v této fázi ještě nikdo nedomyslel.

Co se týká struktury a vývoje obyvatelstva, již od roku 1938 došlo k výrazné vlně emigrace z obavy před přicházejícím Německem. V průběhu války k další výraznější

fluktuaci obyvatelstva již nedocházelo s výjimkou vyhlazení židovské části obyvatelstva.

1.4 Historický nástin let 1945 - 1989⁴

Již koncem války v roce 1945 bylo jasné, že o budoucí výsluní na poli evropském a světovém se přihlásila nová velmoc - Sovětský svaz, který bez skrupulí rozšiřoval svůj vliv na všechna osvobozená území cizích států. Československo toho nebylo výjimkou. Navzdory oficiálně deklarované právní kontinuitě s první republikou nabývalo poválečné Československo velice rychle zcela nových a v mnoha případech pro demokratický vývoj nebezpečných rysů např. zákaz všech pravicově orientovaných stran první republiky, mimořádně vysoké zastoupení komunistických ministrů v nově utvořené vládě, nahrazení zákonodárné moci (až do r. 1946) prezidentskými dekrety, znárodnění valné většiny podniků, odsun části obyvatelstva, byť posvěcený mírovými smlouvami z Postupimi. Všeobecně se dá říci, že celá Evropa se přikláněla k politické levici. Přestože oblíbeným motivem projevů československých politiků byla role Československa jako spojnice mezi Západem a Východem, neodchýlila se naše zahraniční politika od skončení války ani jednou od linie politiky sovětské. Tato pozice byla udržitelná a západními spojenci tolerovatelná dotud, pokud existovala naděje, že spolupráce hlavních mocností antihitlerovské koalice potrvá i v poválečném období. S narůstající agresivitou SSSR na mezinárodním poli se však situace změnila. Svět se ocitl na pokraji studené války a pro státy ubírající se středními cestami v něm již nebylo místa. Posledním hřebíčkem do rakve bylo odmítnutí tzv. Marshallova plánu mající za cíl hospodářskou obnovu Evropy, kdy se Československo ani ústy svých demokratických ministrů nezmohlo na odpor proti odmítavému názoru SSSR na přijetí tohoto plánu. Příslowečná železná opona, rozdělující Evropu na východní a západní, totalitní a demokratickou, dosedla v létě 1947 až k zemi.

Vyvrcholením tohoto období pak byl politický převrat v únoru 1948, kdy všichni nekomunističtí ministři podali ve vládě rezignaci v reakci za nesplnění vládního usnesení týkajícího se ukončení přesunů velitelských pozic v řadách Bezpečnosti prováděných komunistických ministrem Noskem. Prezident Beneš, již vážně nemocný a ovlivněný masovými demonstracemi svolanými Komunistickou stranou, jejich

⁴ BĚLINA, P., GRULICH, T. a kol. *Dějiny zemí koruny české II*. Praha: Nakladatelství Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8

rezignaci přijal a jmenoval náhradníky z řad komunistů. Tím byla de facto zavedena skrytá diktatura jedné strany pod zástěrkou ústavního procesu.

Hned po svém únorovém vítězství přistoupili komunisté k budování totalitního politického systému, jehož vliv si snažili zajistit vlnou teroru a represí proti veškeré opozici, tak i nacházením „zrádců“ ve vlastních řadách. Tento teror byl veden v rámci jednoho národa opíraje se o demokraticky schválené právní normy, a zřejmě proto se nepodařilo zorganizovat významnější odpor proti tomuto režimu; nejmasovějším projevem nesouhlasu tak byla emigrace, když podle oficiálních údajů odešlo v letech 1948 - 1951 ilegálně do zahraničí něco přes 25 000 našich občanů. Také v hospodářské oblasti došlo k naprosté reorganizaci, kdy ekonomika měla být řízena z jednoho centra podle jednoho ústředního plánu. Do popředí se dostával těžký průmysl coby zbrojnice států sovětského bloku; byly umlčeny téměř veškeré formy soukromého podnikání a provedena kolektivizace zemědělství, často pod nátlakem a zastrahováním.

V březnu 1953 zemřel hlavní „motor“ sovětské politiky J. V. Stalin a očekával-li někdo, že tato událost zásadním způsobem se odrazí i na situaci v Československu, byl zklamán. Proběhla sice proklamace nového politického kurzu spočívající ve změnách v prioritách hospodářství, zvyšování životní úrovně a dodržování zákonnosti, ovšem v praxi tyto změny nebyly důsledně provedeny, nýbrž byla důsledně dodržována plánovací ekonomika protkaná osvědčeně neosvědčenými zásahy vládní administrativy. Až v polovině 60. let došlo k uvolnění situace v souvislosti s praktickým zhroucením tzv. 3. pětiletky, kdy bylo diskutováno zapojení mechanismů trhu do socialistického plánování. Spolu s ekonomickými změnami šel ruku v ruce proces tzv. socialismu s lidskou tváří spočívající v obměnách v komunistické straně a ve změně smýšlení vládnoucí elity. Toto uvolnění poměrů však vyvolalo napětí v celém sovětském bloku, který 21. srpna vojensky obsadil celé území Československa a v zárodku tento obrodný proces důsledně zadusil.

Období po srpnu 1968 pak dostalo název „Normalizace“. Toto období je charakteristické jako období po únoru 1948 velkými represemi, jež však až na výjimky nebyly spojeny s rozsudky smrti či zabavováním majetku, nýbrž v izolaci těch nespolehlivých a nahrazením těmi „zdravě“ smýšlejícími, kteří se však pod převládajícím strachem z represí již neodvažovali odchýlit od „jediného správného“ názoru daného sovětskými politiky, což vedlo k deformaci a stagnaci veškeré stranické politiky. Výsledkem tohoto jevu byl vzestup emigrace (jejíž počty se odhadují na 700 -

800 tisíc), na kterém se podíleli zejména mladší ročníky vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Opětovně zavedený monopol státu v ekonomické oblasti znovu připoutal československé hospodářství do systému zemí sovětské zóny vlivu. Navíc opětovně oživené plánované hospodářství pod důslednou taktovkou stranického vedení znamenalo ještě výraznější proces úpadku, kdy nesmyslně předimenzovaná ekonomika zaměřená na tzv. výrobu pro výrobu, kdy podstatnou část produkce pohltil strojní a hutní průmysl, který vyráběl velkokapacitní energetické zdroje vyvážené sice do zemí východního bloku, ovšem za uměle vytvořenou měnovou jednotku „převoditelný rubl“, jejíž kurz vůči koruně byl uměle stlačován. Výsledkem pak bylo nedostatkové hospodářství, kdy se obyvatelstvu nedostávalo základních potřeb, vznik stínové ekonomiky a s ní spojené korupce. Není divu, že běžný člověk v tomto období již pocítil znechucení nad marnou a nesmyslnou prací a hledal únik v náhradním smyslu života (chalupaření, turistika, zkrášlování soukromí atd.). Slabost režimu a zejména systému Varšavské smlouvy, coby vojenského spojení států východního bloku, se projevila koncem roku 1989, kdy se tento režim sám od sebe rozložil, neschopen jakkoliv odpovědně reagovat.

1.5 Historický nástin let 1989 - 2001⁵

Roznětkou v Československu se stalo brutální rozehnutí demonstrace, kterou na pátek 17. listopadu, den 50. výročí nacistické represe proti vysokým školám, svolaly nezávislé studentské iniciativy a zaštitil ji i Městský výbor Svazu socialistické mládeže. Počinání policie vyvolalo protesty, které se během několika dnů obrátily proti celému totalitnímu režimu, který nebyl na tuto situaci vůbec schopen reagovat a do konce roku vyklidil pozice ve všech exekutivních i zákonodárných funkcích.

Začala tak dlouhá etapa transformace celé společnosti, která se nesla zejména v duchu ekonomických reforem, když o koncepci této ekonomické reformy se vedly dlouhé diskuse a nakonec zvítězila ta, kterou prosazoval tehdejší ministr financí Václav Klaus a která spočívala ve zdůraznění jedinečného významu soukromého vlastnictví, podnikatelské aktivity, konkurenčního prostředí a minimálních zásahů státu. Tato koncepce však nebyla kladně přijata slovenskými politiky, neboť znamenala ve svých důsledcích ekonomickou recesi Slovenska v důsledků redukce zbrojního a hutního průmyslu, který tvořil páteř její ekonomiky. A nejenom, aby se zamezilo negativním

⁵ BĚLINA, P., GRULICH, T. a kol. *Dějiny zemí koruny české II*. Praha: Nakladatelství Paseka, 1993. ISBN 80-85192-60-8

důsledkům těchto reforem na Slovensku, usurpovaly si obě dvě části České a Slovenské Federativní republiky, což byl nový názor státu od roku 1990, co nejvíce pravomocí, což ve svém důsledku znamenalo vzájemné odcizení a nevyhnutelný rozkol. A skutečně odstředivým tendencím obou republik již nebylo v roce 1992 možno účinněji čelit jinak než rozdělením federace. Od 1.1.1993 se tak na mapě Evropy objevily dva nové samostatné státy: Slovenská republika a Česká republika, zahrnující teritoria bývalých zemí Koruny české a pokračující v tradicích více než tisíciletého českého státu.

I jako samostatný stát, pokračovala Česká republika v nastoleném trendu zavádění ekonomických reforem do praxe, jež však nedosáhly takových úspěchů, s jakými bylo původně počítáno. Naproti tomu na mezinárodním poli úspěšně kandidovala do Evropské Unie a Severoatlantické aliance, jakož se zapojila i do činnosti dalších mezinárodních organizací.

Česká republika tak dosáhla po roce 1989 jisté stabilizace poměrů a stala se již nikoliv výchozí zemí emigrantských vln, nýbrž cílovou zemí mnohých zahraničních utečenců, a to zejména v důsledků válečných konfliktů.

Jestli nastolený vývoj bude trvalým trendem a nebude jen intermezzem v dějinách tohoto státu napoví až budoucnost.

2 Vývoj struktury obyvatelstva malých měst v České republice v letech 1869 – 2001

2.1 Výklad základních pojmů

Na začátku této diplomové práce je nutné vymezit pojmy město a malé město, o kterých se bude velice často hovořit v následujících kapitolách, neboť jejich správná definice je základem pro správný výběr dat a jejich následného zpracování.

První pojem město má několik podob, jak lze toto označení vysvětlit, a to:

- a) „jako obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády”.⁶ Toto ustanovení vycházelo z dříve účinného zákona č. 367/1990 Sb., o obcích, kde bylo město definováno takto: „Městem je obec, ve které do počátku účinnosti tohoto zákona působil městský národní výbor. Městem je i obec, kterou určí předsednictvo České národní rady na návrh vlády České republiky nebo na návrh obce po vyjádření vlády“,⁷
- b) “jako sídelní geograficky vymezený útvar, pro který je charakteristický soubor znaků, jenž jej odlišuje od vesnice. Jsou to především relativní velikost ve srovnání s vesnicemi, vysoká hustota osídlení, kompaktnost a koncentrace zástavby, typická demografická, sociální a profesní struktura obyvatel (obvykle nepracují v zemědělství, ale naopak v obchodu, průmyslu, službách) a poskytování správních, vzdělávacích, obchodních a kulturních funkcí pro širší okolí” nebo⁸
- c) jako místo, kde dochází ke soustředění lidí a domů pokrývající značnou plochu, umístěné v uzlu důležitých obchodních cest nebo jako sídlo, kde většina obyvatel tráví většinu svého času nebo jako sídlo, ve kterém se obyvatelé cítí být ve městě.⁹

⁶ § 3 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)

⁷ Český statistický úřad. [online] Praha: Český statistický úřad, 2007. Dostupné na [www: http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/05003E210F/\\$File/137507u.pdf](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/05003E210F/$File/137507u.pdf)

⁸ <http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C4%9Bsto>

⁹ JEŽEK, J. *Aplikovaná geografie města*. Plzeň, 2005.

Pokud shrnu všechny body do jedné definice pojmu město a současně se s touto definicí budu ztotožňovat v celé diplomové práci, tak z mého pohledu je to místo, kde se shromažďují lidé, kteří toto místo považují za svůj domov a cítí se v něm dobře, ale i z hlediska statistického uznávám, že takové sídlo musí mít větší počet obyvatel, aby bylo považováno za město na území ČR.

Druhý pojem malé město lze charakterizovat pouze z pohledu statistického čerpání informací. Označením malé město lze obecně nazývat dvě velikostní skupiny obcí, reprezentujících dosud opomíjené demografické prostředí, a to jsou *malá venkovská města* s počtem obyvatel od 2 000 – 4 999 a *malá města* s počtem od 5 000 – 9 999 obyvatel. Jde o obce, které jako sídelní kategorie mají u nás dlouhodobou specifickou demografickou i ekonomickou historii. Pojetí malých měst je proto založeno na populační velikosti obcí, nikoli na jejich privilegovaném postavení, vyplývajícím z rozhodnutí o povýšení obce na město nebo městys.¹⁰

Limitní hranice o počtu obyvatel malých měst jsou různorodé. Podle autora Vaishara je vymezení horní hranice počtem 15 000 obyvatel.

Malé město je definováno mezními hranicemi počtem obyvatel od 5 000 – 20 000 obyvatel nebo se též setkáme s členěním od 5 001 – 30 000 obyvatel. V mém případě se budu po celou diplomovou práci řídit rozdělením malých měst dle prvního členění, tj. dle počtu obyvatel od 5 000 – 20 000. V další kapitole bych uvedla dílčí členění malých měst, které se netýkají současného rozdělení podle velikostních kategorií obcí podle počtu obyvatel.

Dalším a neméně důležitým pojmem je urbanizace.¹¹ Vývoj obyvatelstva v obcích je spojen s trvalou urbanizací a jeho dalšími specifiky. Pojem urbanizace je možno chápat z několika směrů. Pro potřeby své diplomové práce se zaměřím na hledisko demografické. Z tohoto směru lze chápat urbanizaci jako proces stěhování obyvatelstva z venkova do měst nebo jako pohyb lidí z malých obcí, zabývajících se hlavně, nebo pouze zemědělstvím do druhých obcí, obvykle větších, jejich činnosti jsou především zaměřeny na správu, obchod, výrobu nebo podobné činnosti.¹²

¹⁰ ANDRLE, A. *Restrospektiva a perspektiva malých měst v České republice. Veřejná správa*, 2008, č. 28

¹¹ HORSKÁ, P., MAUER, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta Urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Knihy nakladatelství Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3

¹² MUSIL, J. *Urbanizace v socialistických zemích*. Brno: Nakladatelství Svoboda, 1977. ISBN 25-138-77

2.1.1 Malá města v 19. století

Sčítání lidu, které proběhlo v roce 1869 bylo považováno za první novodobé populační resumé na našem území. V tomto období bylo v českých zemích zjištěno celkem 8 371 obcí. Při dalších následných sčítáních se počet obcí postupně zvyšoval a to následovně: v roce 1880 se zvýšil na 10 425, v roce 1890 na 10 539, v roce 1900 na 10 691 a v roce 1910 na celkových 11 176 obcí. Poslední zjištěný počet obcí, který dosáhl hodnoty přes 11 000 se pak udržoval i na počátku existence Československa od roku 1918.

2.1.2 Malá města ve 20. století

V roce 1921, kdy bylo provedeno první československé sčítání lidu, bylo zjištěno, že v českých zemích se nalézalo celkem obcí v počtu 11 417. Z toho vyplývá, že administrativní členění území obce navazovalo na předválečný vývoj, který byl ukončen již při posledním sčítání lidu v roce 1910. Z úhrnného počtu 11 417 obcí bylo 515 obcí s počtem obyvatel od 2 000 – 4 999 a bylo v nich sečteno 1 528 tisíc obyvatel (15,3 % obyvatel českých zemí). Ve 116 obcích s 5 000 – 9 999 obyvateli bylo sečteno 789 tisíc obyvatel (7,9 % obyvatel českých zemí). V roce 1921 představovali tedy obyvatelé malých měst 24,2 % obyvatel českých zemí.

Do příštího sčítání lidu v roce 1930 se počet obcí s 2 000 – 4 999 obyvateli zvýšil na 568 a počet jejich obyvatel vzrostl na 1 732 tisíc (16,2 % v českých zemích). Počet obcí s 5000 – 9 999 obyvateli se však snížil na 112 a počet jejich obyvatel klesl na 777 tisíc, což znamenalo podíl 7,3 % úhrnu českých zemí. Celkem tedy podíl obyvatelstva malých měst klesl na 23,5 %.

Tab. č. 1: Počet obcí a obyvatelstva podle velikostních skupin obcí 1921 – 1930 (ke dni sčítání lidu)

Velikostní skupina obcí	Počet obcí			Počet obyvatelstva v tisících		
	1921	1930	Rozdíl v %	1921	1930	Rozdíl v %
-2 000	10 720	11 011	2,7	5 519	5 431	-1,6
2 000 – 4 999	515	568	10,3	1 528	1 732	13,4
5 000 – 9 999	116	112	-3,4	789	777	-1,5
10 000 – 19 999	43	49	14	588	650	10,5
20 000 – 49 999	19	23	21,1	542	664	22,5
Celkem			3,0			3,2

Zdroj: ANDRLE, A. *Restrospektiva a perspektiva malých měst v České republice. Veřejná správa*, 2008, č. 28

V roce 1950 došlo k výrazné změně ve velikostním složení obcí. Počet obcí s počtem obyvatel do 2000 se snížil o více než pětinu. Tento stav byl způsoben neosídleností obcí, ale i přes tento nedostatek tato velikostní skupina obcí patřila, i přes vysídlení německé menšiny, do obcí s původně vyšším počtem obyvatel. Z počtu 568 obcí s velikostní strukturou obyvatel od 2 000 – 4 999 zbylo 374 obcí, ze 112 obcí s počtem od 5 000 – 9 999 obyvatel zbylo 91 takto velikých obcí. V obou velikostních skupinách malých měst se snížil počet obyvatelstva a zmenšil se i jejich podíl na obyvatelstvu českých zemí a to následovně: u obcí s počtem obyvatelstva od 2 000 – 4 999 se při celkovém počtu obyvatelstva v těchto obcích 1 134 tisíc snížil podíl na celkové populaci na 12,7 % a u obcí s počtem obyvatelstva od 5 000 – 9 999 znamenal počet 635 tisíc obyvatel snížení podílu na 7,1 %. Celkem tak představovali obyvatelé malých měst 19,8 % obyvatelstva českých zemí.

Po roce 1950 došlo v celém Československu k významným územně administrativním změnám. Tato změna měla za příčinu efektivnější a odbornější řízení obcí a případné změny byly vždy uskutečňovány ve volebním období, což se stalo v roce 1954 a následně v roce 1960. Počet obcí byl v českých zemích snížen do roku 1961 na 8 726 obcí, což znamenalo i výrazný zásah do velikostního složení komplexu těchto obcí. Počet obcí do 2 000 obyvatel klesl o 26,0 %, počet jejich obyvatel o 6,2 %. V tomto období se malá města rozrůstala na úkor zániku nejmenších venkovských obcí, která se v důsledku slučování malých sídel do větších celků začlenila do této skupiny. Počet obcí s 2 000 – 4 999 obyvateli vzrostl na 436, počet obcí s 5 000 – 9 999 obyvateli se zvýšil na 115. Zvýšení počtu obyvatel těchto obcí vedlo k tomu, že podíl obyvatel obcí s 2 000 – 4 999 obyvateli na celkovém počtu obyvatelstva se zvýšil na 13,8 % a obdobně podíl obcí s 5 000 – 9 999 obyvateli vzrostl na 8,3 %, celkem na 22,1 % bydlících obyvatel, tedy téměř na předválečnou hodnotu.

Tab. č. 2: Počet obcí podle velikostních skupin obcí 1950 - 1991 (ke dni sčítání lidu)

Velikostní skupina obcí	Rok sčítání lidu					Změny v % v období			
	1950	1961	1970	1980	1991	1950 - 1961	1961 - 1970	1970 - 1980	1980 - 1991
-2 000	10 926	8 088	6 889	4 113	5 154	-21,4	-15	-40	25,3
2 000 – 4 999	374	436	400	390	347	16,6	-8,3	-2,5	-11
5 000 – 9 999	91	115	120	136	131	26,4	4,3	13,3	-3,7
10 000 – 19 999	37	51	59	78	71	37,8	15,7	32,2	-9
20 000 – 49 999	22	24	26	39	41	9,1	8,3	50	5,1
Celkem	11 450	8 714	7 494	4 756	5 744	-23,9	-14	-36,5	20,8

Zdroj: ANDRLE, A. *Restrospektiva a perspektiva malých měst v České republice. Veřejná správa*, 2008, č. 28

V listopadu roku 1989 došlo k výraznému převratu, kdy od tohoto roku celá česká společnost směřuje a vyvíjí se téměř ve všech směrech alespoň částečně odlišně od vývoje dolistopadového období. V březnu roku 1991, kdy došlo ke sčítání lidu, přineslo toto sčítání dílčí sociálně ekonomickou bilanci těchto změn. Tyto změny se projevovaly pouze v náznamech a působily pouze po krátký časový odstup od listopadu 1989. Jako jednou z nejnápadnějších změn se však i přes tento krátký čas ukázal populační vývoj České republiky. V roce 1992 se začaly tyto krátkodobé trendy měnit rapidně výrazněji a v dalších letech se tyto trendy nadále prohlubovaly v důsledku odlišností od předlistopadového období.

Pozitivní vývoj ke zvyšování vitality obyvatelstva České republiky je tedy nutné ukázat na sociálně ekonomických podmínkách a jeho obratech, a proto je nutné, aby se pozornost politiků, ekonomů i demografů soustředila na dosud opomíjené obce – “malá města” (obce s 2 000 – 4 999 a 5 000 – 9 999 obyvateli).

Při celostátní hustotě 131 obyvatel na km² měla menší města hustotu obyvatel 206 na km². Podíl obyvatel v produkčním věku (muži 15 - 59 let, ženy 15 - 54 let) byl 59,3 %. Na 100 obyvatel starších 25 let mělo úplné středoškolské vzdělání v menších městech 6,5 % osob. Na 100 obyvatel v produkčním věku bylo ekonomicky aktivních 89,9 % osob. Podíl ekonomicky činných v zemědělství, lesnictví a rybářství byl 9,7 %, podíl činných v průmyslu 46,3 %. Podíl ekonomicky činných vyjíždějících za prací mimo obec trvalého bydliště činil 33,8 %. Na 100 cenzových domácností¹³ připadlo 92,2 % trvale obydlených bytů. Na 1 000 obyvatel to bylo 349 bytů. Ze 100 trvale

¹³ cenzová domácnost = označení domácností pro statistické účely

obydlených bytů připadalo na obytné domy 54,1 % bytů. Podíl bytů I. a II. kvalitativní kategorie byl 92,9 %. Obytné plochy bytů v rodinných domech dosahovaly 57,6 m², v bytových domech 38,2 m². Dvě nebo více cenových domácností bydlelo v jednom bytě v menších městech a představovalo to 7,9 % z celkového počtu domácností. Osobní automobil mělo v menších městech 47,6 % bytových domácností.

Vývoj struktury obyvatelstva se po listopadovém převratu postupně měnil. Po revoluci se začal rozvíjet zahraniční obchod a tím i přicházela možnost „stěhování národů“. Toto se projevilo na bilanci přirozené měny obyvatelstva a stěhování obyvatelstva v letech po sčítání lidu. Jednalo se o léta 1992 až 1998 s tím, že tento časový interval členíme na dvě období, kdy druhé je obdobím nejvyššího demografického propadu, avšak patrně už výrazně se nehoršícího populačního vývoje v našich zemích. Budoucí statistiky by měly ukázat, zda předpoklad revitalizace malých měst má oprávnění.

Tab. č. 3: Roční míra přírůstu obyvatelstva 1992 - 1995 a 1996 - 1998 podle obcí

Ukazatel ¹⁾	Úhrn ČR	Velikostní skupina obcí				
		-2 000	3 000	5 000	10 000	20 000
			-	-	-	-
		4 999	9 999	19 999	49 999	
Přírůstek (-úbytek) na 1 000 obyvatel ročně v období 1992 – 1995						
Přirozený přírůstek	-0,7	-2,1	-0,1	0,5	1,2	1,7
Migrační přírůstek	0,8	0,8	3,1	1,3	0,7	0
Celkem	0,1	-1,3	3	1,8	1,9	1,7
Efektivita stěhování	54,5	2,1	7,8	3,2	1,7	-0,2
Přírůstek (-úbytek) na 1 000 obyvatel ročně v období 1996 - 1998						
Přirozený přírůstek	-2	-3,2	-1,9	-1,3	-0,5	-0,5
Migrační přírůstek	1	4,4	4,4	1,1	-0,2	-1,7
Celkem	-1	1,2	2,5	-0,2	-0,7	-2,2
Efektivita stěhování	85,1	10,8	12,1	3,1	-0,6	-6,2

Zdroj: ANDRLE, A. *Restrospektiva a perspektiva malých měst v České republice. Veřejná správa*, 2008, č. 28

¹⁾ Ukazatel představuje efektivitu stěhování, která je vyjádřena buď přírůstkem nebo úbytkem z obratu stěhování (%).

V rozmezí let 1992 – 1995 byl průměrný roční přirozený přírůstek -0,7 ‰ obyvatel. V důsledku přílivu přistěhovalců došlo v tomto sledovaném období k nárůstu ročního přírůstu o 0,8 ‰, což představuje novou skupinu obyvatel, kteří se začleňují do nové společnosti. Menší města byla méně úspěšná.

V rozmezí let 1996 – 1998 byl přirozený přírůstek -2,0 ‰ ročně, migrační přírůstek přes své relativní zvýšení nestačil kompenzovat ztráty dané přirozenou měnou

obyvatelstva. Ukazatel efektivita zahraničního stěhování byl vysoce účinný, protože dosahoval kladné hodnoty, tj. +85,1 %. Tento fakt byl způsoben nedostatečným podchycením počtu vystěhovalých osob. Relativní přirozená přírůstkovost byla v obou skupinách malých měst příznivější než celostátní a také migrační bilance byla příznivější než v úhrnu České republiky. Výsledná populační bilance obou skupin malých měst byla příznivější než celostátní. Ve sledovaných letech nelze opomenout migrační bilanci obou skupin malých měst. Migrační bilance je nástroj, který způsobuje za dosavadních podmínek vyjádřit relativně optimistický názor na eventuální další příznivé změny v reprodukci obyvatelstva těchto obcí a zvýraznit jejich význam pro celostátní bilance obyvatelstva.

Tab. č. 4: Pohyb obyvatelstva v obcích s 2 000 – 4 999 a 5 000 – 9 999 obyvatel v letech 1992 – 1998

Rok	Obce s 2 000 – 4 999 obyvatel					Obce s 5 000 – 9 999 obyvatel				
	Počet obcí 31.12. v roce	Počet obyvatel 31.12. v roce v tisících	Přírůstek (-úbytek)			Počet obcí 31.12. v roce	Počet obyvatel 31.12. v roce v tisících	Přírůstek (-úbytek)		
			celkem	v tom				celkem	v tom	
				přirozený	migrační				přirozený	migrační
1992	341	1 037	3 242	625	2 617	134	927	3 056	1 331	1 725
1993	344	1 047	4 331	850	3 481	134	931	2 048	1 258	790
1994	347	1 057	3 270	-288	3 558	135	936	1 554	222	1 332
1995	348	1 062	1 802	-1 676	3 478	135	935	-148	-1 034	886
1996	349	1 066	1 662	-2 100	3 762	134	925	285	-972	1 257
1997	351	1 072	2 511	-2 124	4 635	135	935	-3	-1 359	1 356
1998	352	1 078	3 952	-1 762	5 714	135	932	-852	-1 116	264

Zdroj: ANDRLE, A. *Restrospektiva a perspektiva malých měst v České republice. Veřejná správa*, 2008, č. 28

2.1.3 Metodiky zjišťování počtu obyvatelstva v jednotlivých letech

Pokud se zamyslíme nad dřívějšími možnostmi zjišťování takto podrobných informací o obyvatelích malých měst a nejenom těchto obcí, zjistíme, že v minulosti byl velký problém se zachycováním takto podstatných dat. Z nejpodstatnějších dokumentů, kde se daly zjistit tyto statistické údaje, to byly soupisy a zápisy za účelem výběru daní, odvodů k vojsku, zjištění majetku. Dále byly evidovány záznamy o oddaných osobách, o jejich majetku a uložených daních nebo jiných povinnostech, o obývaných domech, o potenciálních brancích. Mezi ty hlavní patřily též seznamy poplatníků k účelům berním, které si následně pro své potřeby vzalo město, eventuálně

i stát. V pozdějších letech se začaly používat prameny *sečtení spravedlivé*¹⁴, jímž byla sečtena města, městečka, zámky, tvrze, vesnice a dvory, ale také hospodáři, což znamenalo sčítání obyvatelstva. Postupem času se jednotlivé soupisy a záznamy měnily nejenom z pohledu formality, ale i objemově. Při každém sčítacím období se měnily názvy těchto evidenčních listů. Toto se odvíjelo od působnosti hlavy státu. Postupně se jednotlivé sčítací archy doplňovaly o další důležité charakteristiky pro přesnější vyhodnocení výsledků. V dalších letech se církev, která vedla řadu záznamů, snažila společně se státními institucemi o přesné výsledky sčítání lidu; jejich společné snažení znamenalo sice výrazné zlepšení statistických údajů, ale pořád tyto údaje nemohly být označovány za důvěryhodné.

První moderní sčítání se datuje k 31.12.1869, po vzniku Československa bylo další sčítání lidu uskutečněno k 15.2.1921, následovalo k 1.12.1930, dále se sčítání lidu provedlo k 1.3.1950, pak následovaly další k 1.3.1961, k 1.12.1970, k 1.11.1980, k 3.3.1991 a poslední sčítání v rámci stanoveného zadání této diplomové práce bylo provedeno k 1.3.2001. Postupně v jednotlivých letech se zdokonalovala obsahová stránka sčítacích listů a i jejich následné zpracování.

V těchto třech kapitolách jsem se soustředila na vývoj obyvatelstva po jednotlivých letech na celém území České republiky. V dalších kapitole se zaměřím na jednotlivé kraje a jejich malá města, které se na jejich území nachází.

2.2 Vývoj obyvatelstva podle krajů

Nejprve než se zaměřím na statistiku obyvatel malých měst ve stanoveném období, upřesním podle jakých kritérií a jakých hledisek sestavím potřebná data. Vzhledem k rozdílnému členění a počtu územních celků jsem vytvořila přehledné tabulky, které ukazují územní členění veřejné a státní správy v jednotlivých časových úsecích.

¹⁴ SRB, V. *1 000 let obyvatelstva českých zemí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0712-3

Tab. č. 5: Územní členění veřejné správy v letech 1869 - 1920, 1921 – 1927, 1949 – 1959, 1960 - 2001

Období	Krajů	Počet okresů	Obcí	Obyvatelstvo
1869 - 1920	20	141	12 639	7 016 531
1921 - 1927	22	328	11 435	10 005 734
1949 - 1959	14	179	10 871	8 896 133
1960 - 1999	8	76	7 557	9 571 531
2000 - 2001	8	77	5 629	10 278 098

Zdroj: SRB, V. 1 000 let obyvatelstva českých zemí. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0712-3

2.2.1 Období 1869 – 1918

V tomto období, bylo územní členění velice jednoduché, neboť se jednalo o rozdělení českých zemí na Čechy, na Moravu a na Slezsko. Z tohoto důvodu jsem podrobnější členění těchto zmiňovaných oblastí uvedla v následující dílčí kapitole, které je totožné s touto dobou.

2.2.2 Období 1919 – 1948

Správní uspořádání bylo upraveno zákonem o župním zřízení v roce 1920 (zákon č. 126/1920 Sb.), který měl být proveden do pěti let. V praxi se tak stalo jen na Slovensku s tradicí župního zřízení, kde byly župy ustaveny v roce 1923. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku bylo provádění odkládáno z obavy před převahou zvláště německé menšiny v některých oblastech (například župa českolipská a karlovarská). K obnovení zemí došlo v roce 1927 zemským zřízením, které mělo částečně uspokojit slovenské autonomisty. Byly vytvořeny čtyři země – Česká, Moravskoslezská, Slovenská a Podkarpatoruská – se zemskými zastupitelstvy, dále dělené na okresy a obce.

Tab. č. 6: Územní členění veřejné správy v českých zemích v letech 1921 - 1927

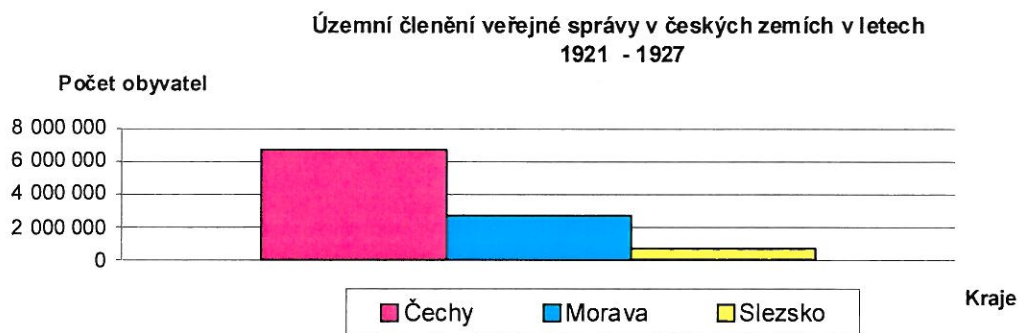
Župa	Výměra v km ²	Přítomné obyvatelstvo 15.2.1921	Politické okresy	Soudní okresy*	Obce*	Osady*
České země	78 802	10 005 734	159	329	11 435	16 703
Čechy	52 064	6 670 582	106	223	8 110	12 815
Hlavní město Praha	172	676 657	1	1	1	60
I. Praha	11 597	1 065 115	21	42	1 858	3 243
II. Pardubice	3 980	478 315	7	15	648	977
III. Hradec Králové	3 678	506 756	8	21	684	994
IV. Mladá Boleslav	4 906	735 817	14	26	827	1 302

V.	Česká lípa	3 240	566 111	9	19	567	884
VI.	Lomy	4 509	785 725	11	23	724	974
VII.	Karlovy Vary	4 058	536 309	12	20	628	911
VIII.	Plzeň	8 399	756 891	14	31	1 271	1 767
IX.	České Budějovice	7 524	562 886	9	25	902	1 703
Morava		22 315	2 662 884	42	83	2 876	3 285
X.	Jihlava	5 409	432 081	10	17	709	809
XI.	Brno	5 247	756 083	8	20	768	896
XII.	Olomouc	6 803	806 679	12	23	840	991
XIII.	Uherské Hradiště	3 394	378 822	6	13	322	329
XIV.	Moravská Ostrava	2 444	377 736	6	10	237	260
Slezsko		4 423	672 268	11	23	449	603
XII.	Olomouc	981	86 517	2	5	65	130
XIV.	Moravská Ostrava	4 613	653 304	5	12	259	327
XXI.	Český Těšín	1 273	310 183	4	6	125	146

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

* Pro Čechy počet okresů, obcí a osad k 31.12.1921, pro Moravu a Slezsko k 31.1.1924

Obr. č. 1: Územní členění veřejné správy v českých zemích v letech 1921 - 1927

2.2.3 Období 1949 – 1959

Zákonem č. 280/1948 Sb. se zřizují v rámci českých zemí - v Čechách, na Moravě a ve Slezsku kraje, které jsou zapracovány do níže uvedené tabulky.

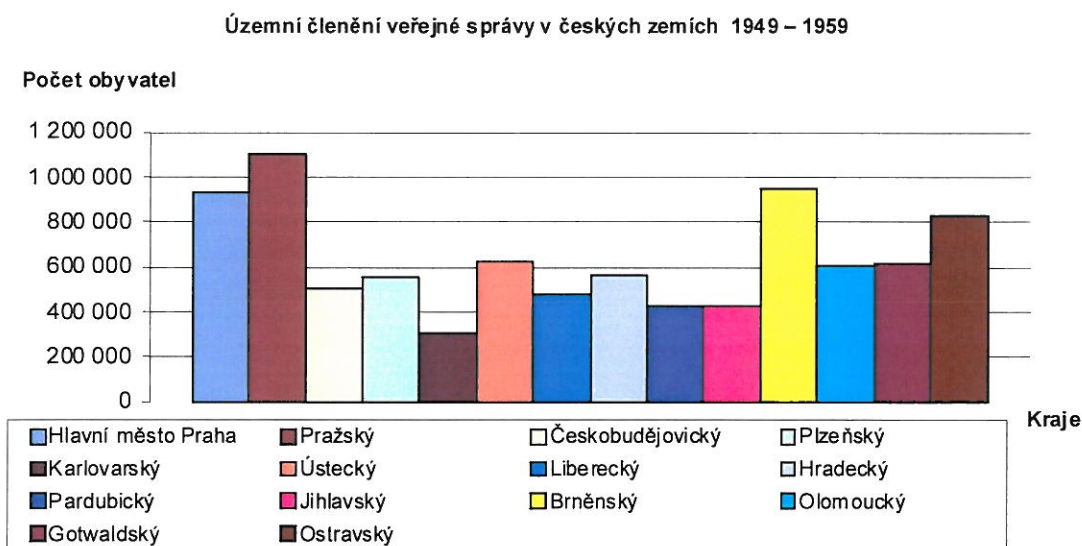
Tab. č. 7: Územní členění veřejné správy v českých zemích 1949 – 1959

Kraj	Výměra v km ²	Přítomné obyvatelstvo 1.3.1950	Okresy	Obce 1.9.1955	Osady 1.1.1955
Česká republika	78 862	8 896 133	192	10 877	16 087
Hlavní město Praha	172	932 659	1	1	64
Pražský	9 605	1 100 168	26	1 599	2 467

Českobudějovický	8 993	498 297	16	1 116	1 940
Plzeňský	7 843	551 290	15	1 186	1 617
Karlovarský	579	305 849	10	479	903
Ústecký	4 144	624 641	14	736	1 085
Liberecký	4 237	480 318	12	552	1 096
Hradecký	5 161	563 162	15	842	1 304
Pardubický	4 216	428 293	13	742	1 063
Jihlavský	6 621	424 561	14	1 018	1 335
Brněnský	7 432	946 799	19	924	1 100
Olomoucký	6 233	601 773	13	724	979
Gottwaldský	5 106	612 545	12	514	546
Ostravský	4 520	825 778	12	444	588

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKEHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Obr. č. 2: Územní členění veřejné správy v českých zemích 1949 – 1959

V roce 1950 došlo k výraznému promítnutí druhé světové války v letech 1939 - 1945 s dramatickými důsledky pro celé území Česka a byl i etapou nového rozmístění obyvatelstva na tomto území. Dalším následkem po druhé světové válce byl odchod tisíců obyvatel do zahraničí, hlavně vysokoškolsky vzdělaných osob. Průmyslově orientované oblasti byly doosidlovány úspěšněji než oblasti zaměřené na zemědělství.

2.2.4 Období 1960 - 2001

Postupem času byly dosavadní kraje shledány z hlediska ekonomických indikátorů za malé, a proto byl v 50. letech 20. století přijat záměr vytvořit rozsáhlé hospodářsko-

ekonomické oblasti (západočeská, středočeská, východočeská, severomoravská a jihomoravská oblast), které vyrostly v letech socialistické výstavby, a které navazují na předešlý vývoj i na tehdejší očekávané prosperity. Tyto zmiňované území jsou v podstatě vyrovnané jak velikostí svého teritoria, tak i rozsahem osídlení a ekonomickou situací. Každá oblast se snaží udržet svoji hospodářskou moc a své zvláštní postavení. I přesto jsou oblasti, které jsou nadprůměrné ve svém hospodářském rozvoji i počtem obyvatelstva, jako např. středočeská oblast (s Prahou), nebo rozlohou, např. oblast západočeská. V rámci silného postavení výše uvedených oblastí byly z praktických důvodů řízení a správy rozděleny na celkem 4 oblasti. Středočeská oblast se dále členila na oblast Severočeskou a ze Západočeské oblasti vznikl Jihočeský kraj. Z těchto oblastí byla zvlášť vyčleněna oblast hlavního města Prahy jako samostatné krajské zřízení.

Územní členění na kraje bylo revidováno až vyhlášením zákona č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, kterým byl zredukován počet krajů ze stávajících 13 na 8. Stejným zákonem byl zároveň snížen počet okresů 192 na 75. Hlavní město Praha bylo považováno za osmý kraj a zároveň za 76. okres. Toto členění vydrželo dalších třicet let.

Zákon č. 36/1960 Sb., jak bylo zmíněno výše původně vymezoval i území okresů. K zajištění kompatibility se samosprávnými kraji však novelizující zákon č. 320/2002 Sb. tuto část ze zákona vypustil a doplnil zmocňující ustanovení, podle něž území okresů stanoví ministerstvo vnitra prováděcím předpisem (vyhláška ministerstva vnitra č. 564/2002 Sb.).

Tab. č. 8: Územní členění veřejné správy v českých zemích 1960 – 1999

Kraj	Výměra v km ²	Počet okresů	Počet obcí k dat sčítání lidu				Počet obyvatel podle výsledků sčítání lidu			
			1961	1970	1980	1991	1961	1970	1980	1991
Česká republika	78 864	76	8 726	7 511	4 778	5 768	9 571 531	9 807 696	10 291 927	10 302 215
Hlavní město Praha	496	1	1	1	1	1	1 005 379	1 079 526	1 182 186	1 214 174
Středočeský	11 038	12	1 568	1 335	816	1 097	1 268 996	1 190 814	1 151 265	1 112 882
Jihočeský	11 345	8	1 275	917	403	663	649 467	652 059	689 229	697 503
Západočeský	10 873	10	965	796	394	569	828 676	848 558	879 925	860 292
Severočeský	7 777	10	803	702	452	454	1 086 424	1 101 757	1 167 231	1 174 034
Východočeský	11 240	11	1 465	1 287	959	1 027	1 200 145	1 201 450	1 248 466	1 233 187
Jihomoravský	15 027	14	1 692	1 591	1 310	1 354	1 900 865	1 934 706	2 040 903	2 049 386
Severomoravský	11 068	10	957	882	443	603	1 631 579	1 798 826	1 932 722	1 960 757

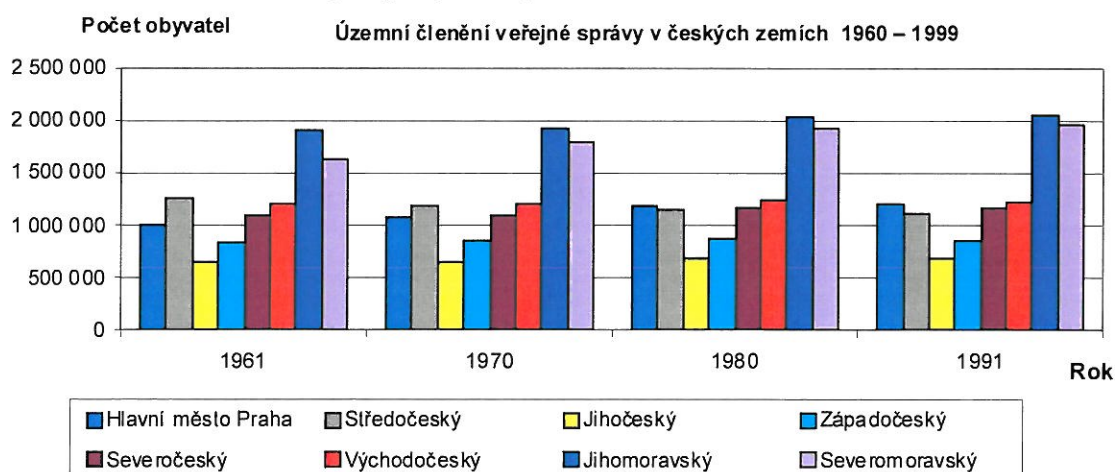
Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Ze zjištěných údajů vyplývá a názorně toto ukazuje níže uvedený obrázek, že největší hustota obyvatelstva byla v pražském kraji, který v dalším sledovaném období v letech 1960 – 1999 představoval středočeský kraj a kraj hlavní město Praha. Nejnižší osídlení zaznamenal karlovarský kraj, v dalších letech je zmapován jako kraj západočeský. Dále je zřejmé, že dle graficky znázorněného územního členění v uvedených letech převažovalo obyvatelstvo v krajích jihomoravském a severomoravském. Nejnižší počet obyvatel byl lokalizován v jihočeském kraji a po něm následoval i západočeský.

Jihočeský kraj se nachází v sousedství s Rakouskem a Spolkovou republikou Německo. V období studené války bylo toto území považováno spíše za nárazníkové pásmo. Během poválečné doby bylo na území poměrně hustě rozmístěno množství vojenských posádek. Obyvatelé v oblastech v těsném sousedství z hraničním pásmem byli vysídleni či přemístěni, mnoho malých obcí bylo srovnáno se zemí.

Západočeský kraj byl také velmi „postižen“ sousedstvím se Spolkovou republikou Německo, kdy celé oblasti tvořilo hraniční pásmo zcela nepřístupné veřejnosti a tedy logicky neobývané. Také se stále nedařilo zalidnit území opuštěné německými usedlíky po nuceném odsunu po druhé světové válce. Územní členění veřejné správy se v českých zemích od roku 2000 – 2001 nezměnilo.

Obr. č. 3: Územní členění veřejné správy v českých zemích 1960 – 1999

2.3 Vývoj obyvatelstva malých měst

V kapitole 2.1 jsem objasnila pojem „malé město“. Z dostupných informací jsem zpracovala tabulku (Příloha A), která souhrnně mapuje všechna malá města na území

ČR v letech 1869 – 2001. Tabulka obsahuje názvy měst a jejich počet obyvatel ve sledovaném období. Některá konkrétní města mají barevně označené zjištěné údaje o vývoji počtu obyvatel. Barevně označené údaje znamenají, že došlo k nějaké změně v zadaných kritériích, které specifikují z hlediska statistického členění malá města. Čísla označená fialovou barvou značí, že v konkrétním případě, došlo k nesplnění limitního rozmezí, tj. od 5 000 – 20 000 obyvatel. K podlimitnímu stavu došlo buď v průběhu let nebo na počátku sledovaného období nebo na konci sledovaného období. K poklesu obyvatel pod stanovenou mez docházelo ve většině případů od roku 1950 do roku 2001. Vyskytly se i případy, kdy malá města nedosáhla požadovaného minimálního limitu v roce 1869 a 1880. V roce 1869 jich bylo 52 a v roce 1880 nedosáhlo limitu 18 měst, což bylo méně než v předchozím období. V dalším období jich bylo pouze 9. Vývoj malých měst byl v průběhu let kolísavý. Další barva, která byla použita pro rozlišení a vyskytuje se v tabulce, byla žlutá, která označuje ty hodnoty, které v průběhu let přesáhly stanovené rozmezí, tj. jsou větší než 20 000 obyvatel. Jednalo se o celkem 58 měst, které se v přesunuly do vyšších velikostních skupin obcí.

Pro lepší přehlednost v číselných datech malých měst jsem zpracovala další tabulku (Příloha B), která vyjadřuje v absolutních údajích změny ve vývoji těchto měst. V tabulce jsou uvedeny rozdílové ukazatele, které vyjadřují srovnání mezi jednotlivými roky. Pro bližší specifikaci jsem vybrala malá města, která vykazují výrazné snížení nebo zvýšení počtu obyvatelstva malých měst a zároveň je tento převrat graficky znázornila. Řádky s městy označené červenou barvou znamenají, že došlo k výraznému poklesu a modrou barvou označené řádky měst znamenají, že naopak došlo k výraznému růstu. V kapitole 4 bude vždy konkrétní oblast ve sledovaném období podrobně charakterizována.

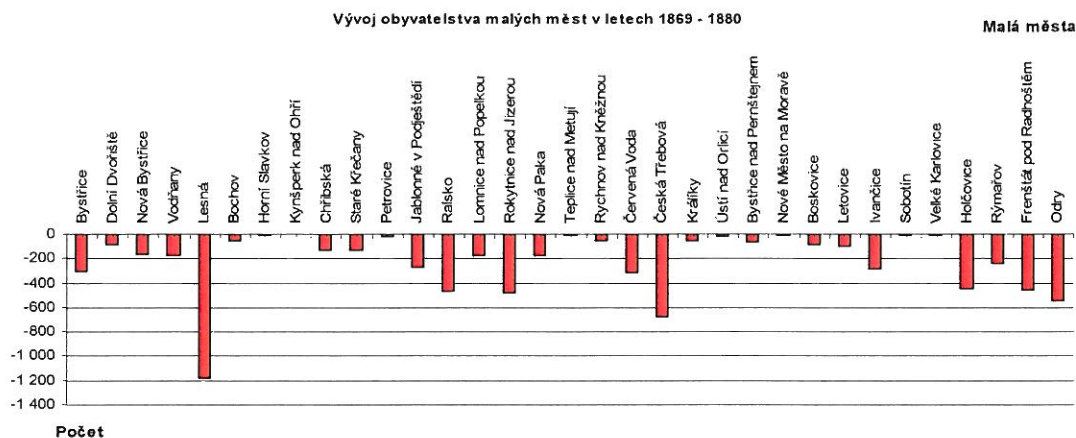
Výjimku tvoří město Karlovy Vary, které je graficky vyjádřeno v obou případech, neboť v letech 1890 – 1900 došlo k maximálnímu nárůstu o 260 % obyvatel a naopak v letech 1961 -1970 došlo k výraznému snížení v počtu obyvatel.

2.3.1 Vývoj obyvatelstva malých měst - nejméně výrazné snížení

Pro lepší grafickou názornost jsem u všech případů zvolila odpovídající měřítko, které provedlo vhodný početní výběr malých měst. Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1869 - 1880 je patrné, že město Lesná zaznamenalo z celkového

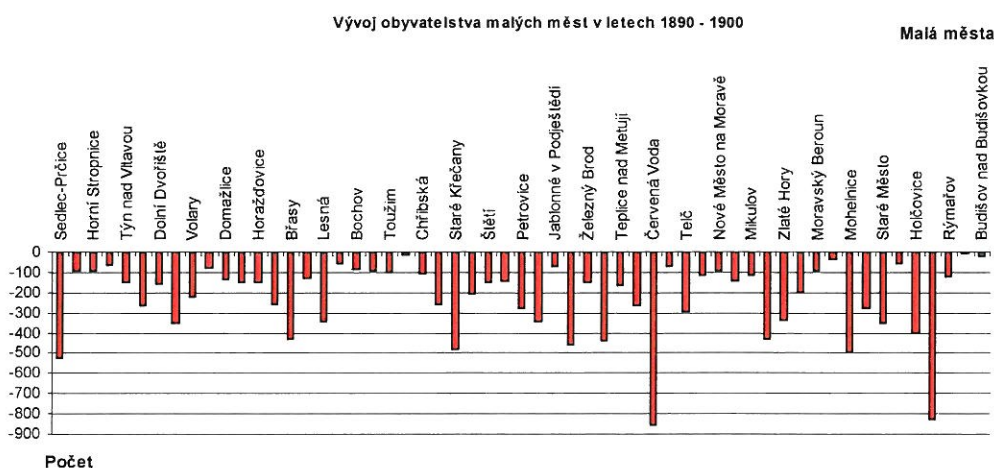
počtu malých měst v letech 1869 - 1880 největší pokles -1 170 obyvatel. Město Lesná se nachází v Plzeňském kraji (poté v Západočeském kraji).

Obr. č. 4: Vývoj obyvatelstva v letech 1869 – 1880

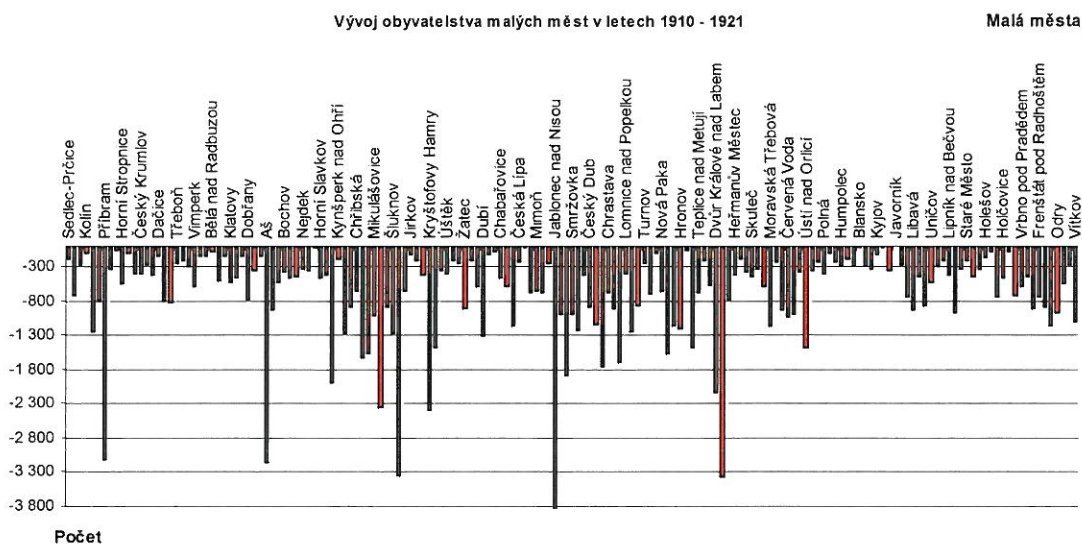
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1890 - 1900 je patrné, že město Červená Voda zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1890 - 1900 největší pokles -857 obyvatel. Město Červená Voda se nachází v Pardubickém kraji (poté ve Východočeském kraji).

Obr. č. 5: Vývoj obyvatelstva v letech 1890 – 1900

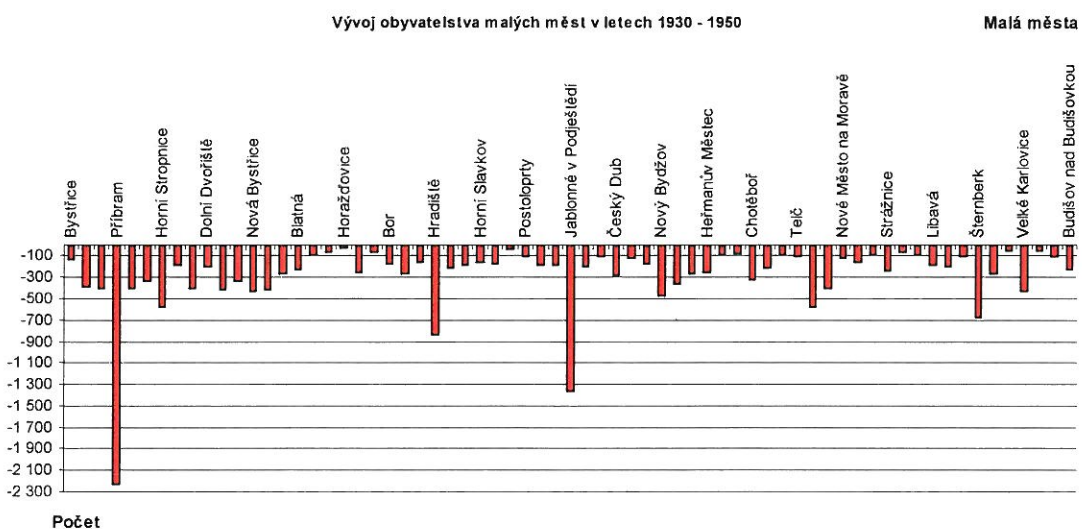
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1910 - 1921 je patrné, že město Jablonec nad Nisou zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1910 - 1921 největší pokles -4 095 obyvatel. Město Jablonec nad Nisou se nachází v Libereckém kraji (poté v Severočeském kraji).

Obr. č. 6: Vývoj obyvatelstva v letech 1910 – 1921

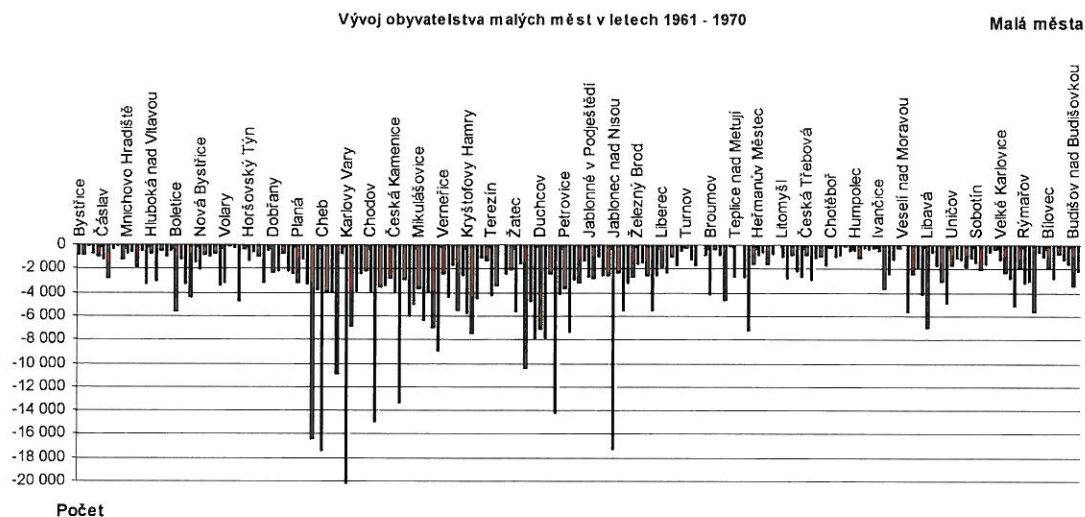
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1930 - 1950 je patrné, že město Příbram zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1930 - 1950 největší pokles -2 239 obyvatel. Město Příbram se nachází v Pražském kraji (poté ve Středočeském kraji).

Obr. č. 7: Vývoj obyvatelstva v letech 1930 – 1950

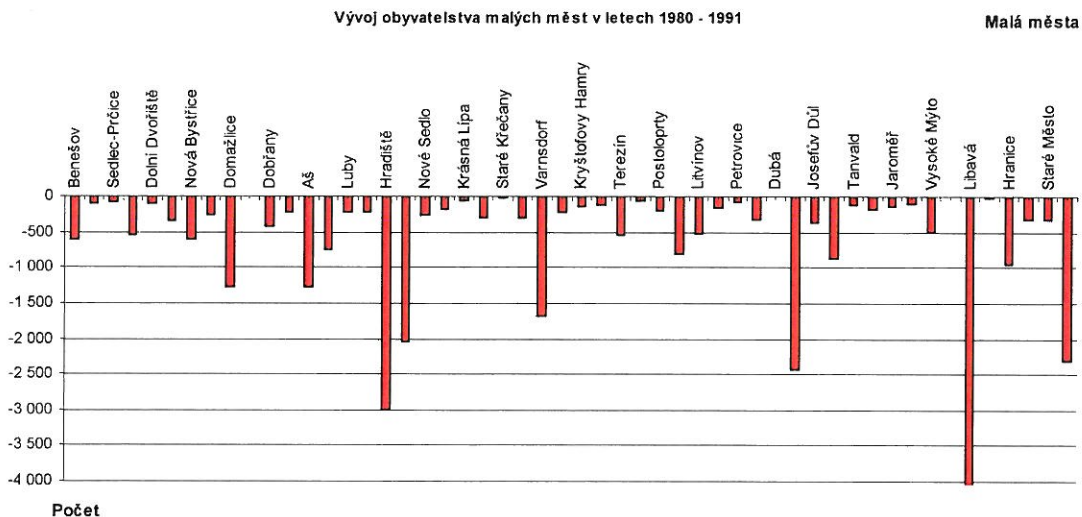
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1961 - 1970 je patrné, že město Karlovy Vary zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1961 - 1970 největší pokles -22 370 obyvatel. Město Karlovy Vary se nachází v Karlovarském kraji (poté v Západočeském kraji).

Obr. č. 8: Vývoj obyvatelstva v letech 1961 – 1970

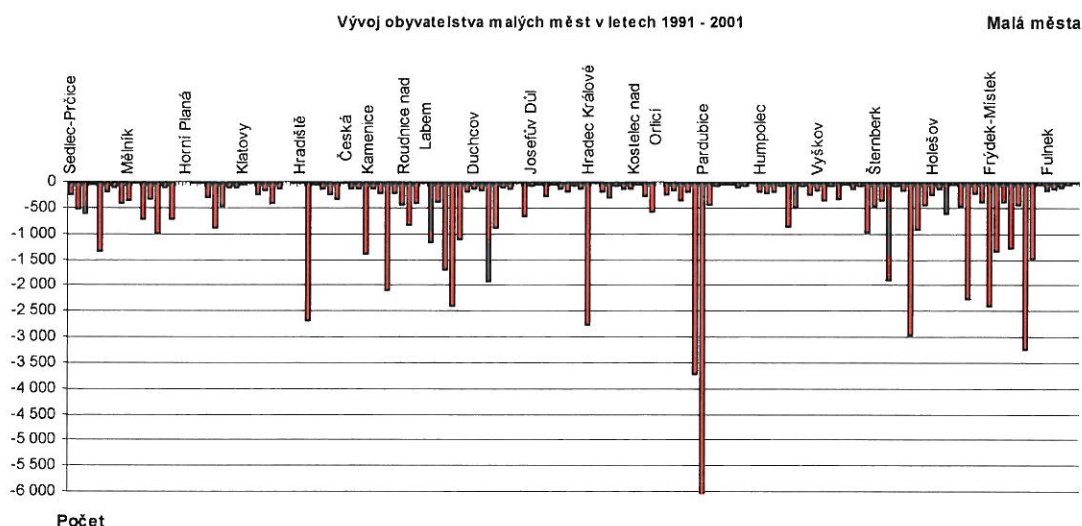
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1980 - 1991 je patrné, že město Libavá zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1980 - 1991 největší pokles -4 133 obyvatel. Město Libavá se nachází v Olomouckém kraji (poté v Severomoravském kraji).

Obr. č. 9: Vývoj obyvatelstva v letech 1980 – 1991

Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1991 - 2001 je patrné, že město Pardubice zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1991 - 2001 největší pokles -24 738 obyvatel. Město Pardubice se nachází v Pardubickém kraji (poté ve Východočeském kraji).

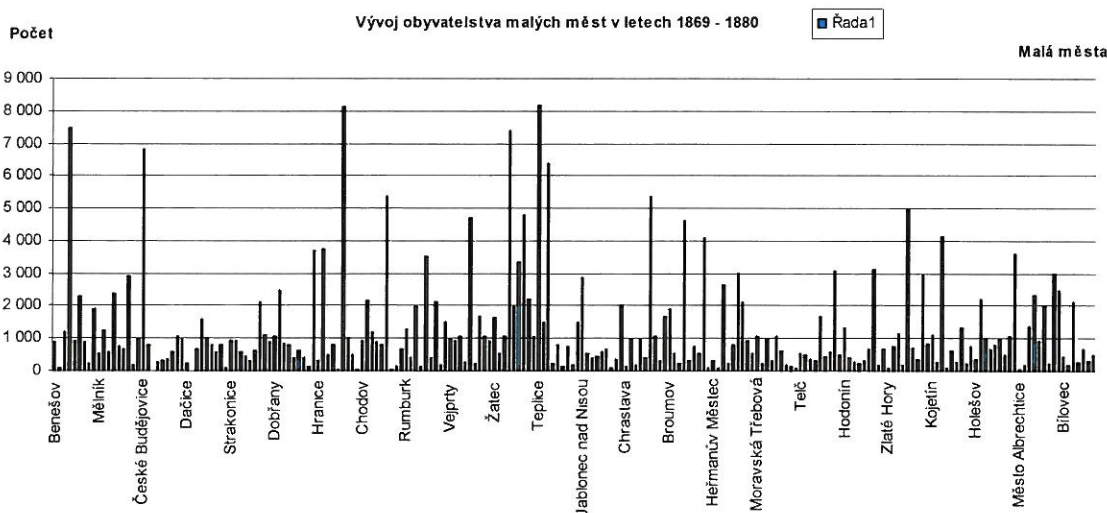
Obr. č. 10: Vývoj obyvatelstva v letech 1991 – 2001

2.3.2 Vývoj obyvatelstva malých měst - nejvýraznější zvýšení

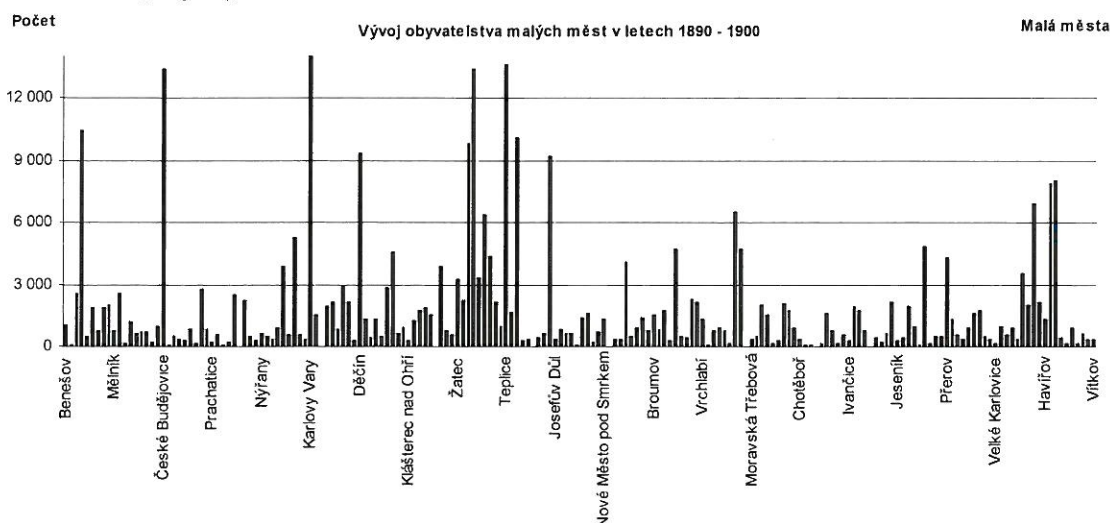
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1869 - 1880 je patrné, že město Teplice zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1869 - 1880 největší nárůst o 8 180 obyvatel. Město Teplice se nachází v Ústeckém kraji (poté v Severočeském kraji).

Obr. č. 11: Vývoj obyvatelstva v letech 1869 – 1880

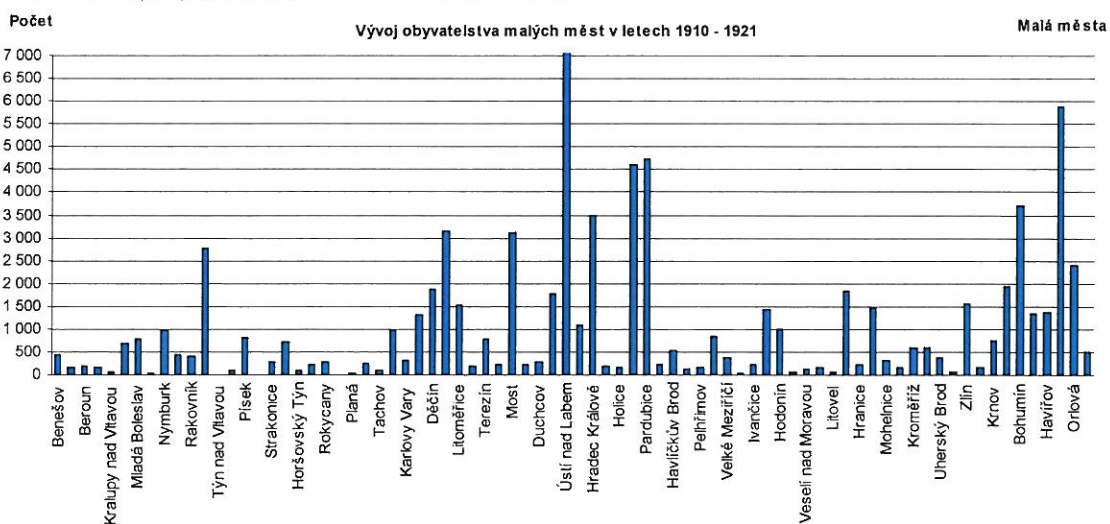
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1890 - 1900 je patrné, že město Karlovy Vary zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1890 - 1900 největší nárůst 14 024 obyvatel. Město Karlovy Vary se nachází v Karlovarském kraji (poté v Západočeském kraji).

Obr. č. 12: Vývoj obyvatelstva v letech 1890 – 1900

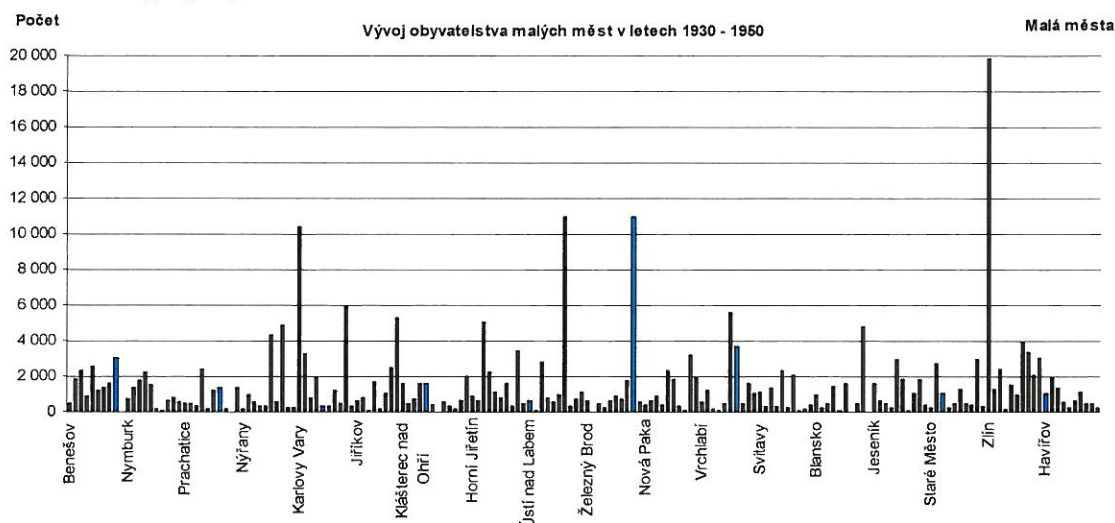
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1910 – 1921 je patrné, že město Ústí nad Labem zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1910 - 1921 největší nárůst 10 038 obyvatel. Město Ústí nad Labem se nachází v Ústeckém kraji (poté v Severočeském kraji).

Obr. č. 13: Vývoj obyvatelstva v letech 1910 – 1921

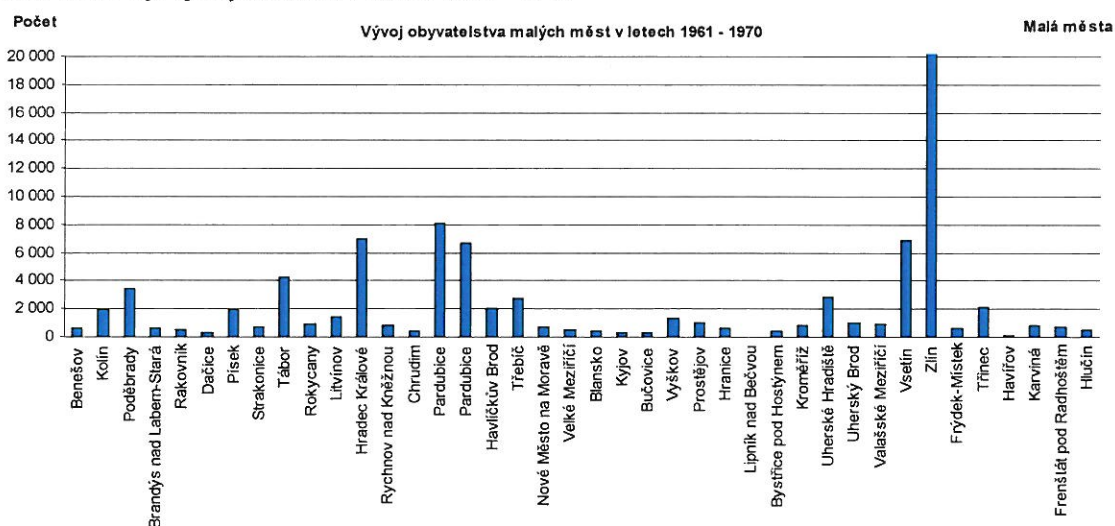
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1930 - 1950 je patrné, že město Zlín zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1930 - 1950 největší nárůst 19 878 obyvatel. Město Zlín se nachází v Gottwaldovském kraji (poté v Jihomoravském kraji).

Obr. č. 14: Vývoj obyvatelstva v letech 1930 – 1950

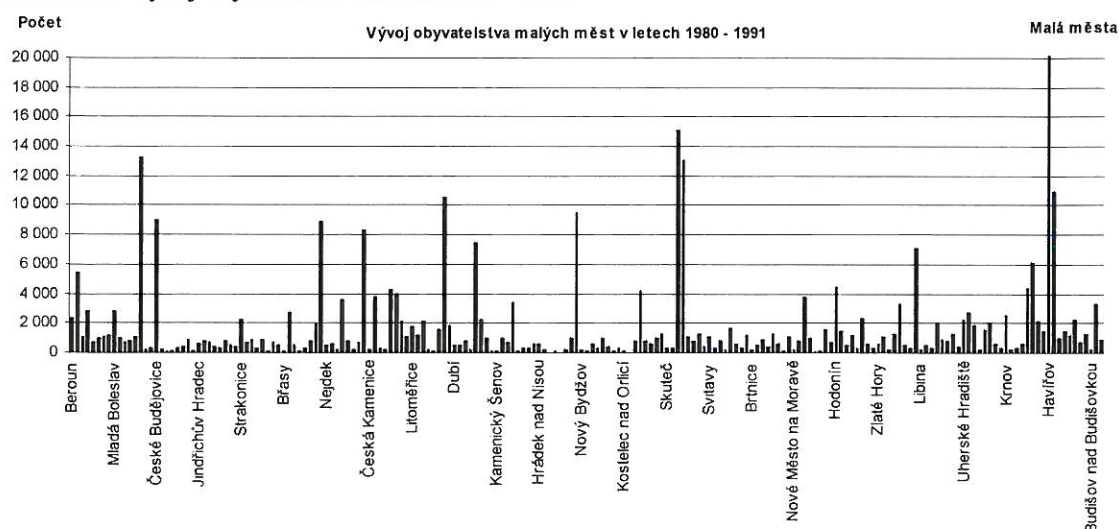
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1961 - 1970 je patrné, že město Zlín zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1961 - 1970 největší nárůst 26 674 obyvatel. Město Zlín se nachází v Gottwaldovském kraji (poté v Jihomoravském kraji).

Obr. č. 15: Vývoj obyvatelstva v letech 1961 – 1970

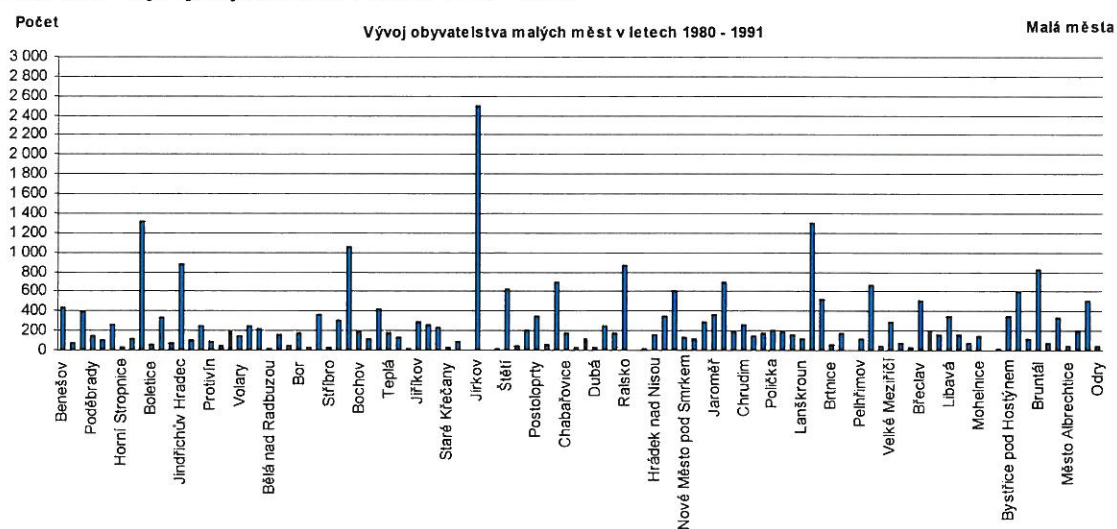
Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v letech 1980 - 1991 je patrné, že město Havířov zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1980 - 1991 největší nárůst 38 205 obyvatel. Město Havířov se nachází v Ostravském kraji (poté v Severomoravském kraji).

Obr. č. 16: Vývoj obyvatelstva v letech 1980 – 1991

Z níže uvedeného grafu o vývoji obyvatelstva v Jirkově je patrné, že město Jirkov zaznamenalo z celkového počtu malých měst v letech 1991 - 2001 největší nárůst 2 488 obyvatel. Město Jirkov se nachází v Ústeckém kraji (poté v Severočeském kraji).

Obr. č. 17: Vývoj obyvatelstva v letech 1991 – 2001

3 Porovnání obyvatelstva podle pracovních příležitostí v malých městech v České republice v letech 1869 – 2001

3.1 Období 1869 – 1918

Již v předchozí kapitole jsem uvedla, že v tomto období bylo území Česka rozděleno pouze na územní celky Čechy, Morava a Slezsko. Situace v této době byla taková, že ty oblasti, které byly méně industriální, vykazovaly nižší lidnatost a naopak průmyslově vyspělé oblasti vykazovaly relativně zvýšený počet obyvatel, což bylo spojeno se zvýšením sňatečnosti, porodnosti a dalších ukazatelů vyjadřující přirozenou měnu obyvatelstva; toto platilo především v Čechách. Jednalo se o ty oblasti, které se později staly předmětem pozornosti politických orgánů. Na základě jejich rozhodnutí byly do oslabených území směřovány průmyslové závody, které měly zabránit dalšímu odlivu obyvatelstva, což by znamenalo snížení přirozené měny obyvatelstva např. sňatečnosti, porodnosti apod. Po první světové válce bylo území Česka poznamenáno demografickými a politickými důsledky války.

Toto časové období se v důsledku vzestupu průmyslových center projevilo na malých městech vylidňováním a tím byl zpomalen přirozený růst obyvatelstva těchto malých měst, což v některých situacích vyvrcholilo zaniknutím obce. Snižování docházelo také z důvodu „útěku“ do ciziny. Odsun obyvatelstva do velkých měst, ale i do ciziny byl způsoben též agrární krizí v zemědělské výrobě, která postihla sedláky tak hluboko, že byl jejich majetek exekučně zajištěn a následně prodán. Celkem bylo prodáno asi 100 000 usedlostí a celkové zadlužení zemědělců činilo začátkem 20. století přibližně tři miliardy korun.

V tomto období dochází ke koncentraci obyvatelstva do malých měst a po roce 1910 začíná docházet k dekoncentraci obyvatelstva a stagnaci růstu malých měst.

3.1.1 Pracovní příležitosti v malých městech podle odvětví

V důsledku pracovních příležitostí v pohraničních industrializovaných oblastech vedlo spíše Čechy než Němce k jejich odchodu z Česka do zahraničí. Před první světovou válkou se odhadovalo, že 1,2 mil. obyvatel žilo za hranicemi českých zemí. Následující

tabulka udává počty malých měst, které byly vyhodnoceny z tabulky, která je nedílnou součástí této diplomové práce (Příloha A). Z tabulky je zřejmé, že po roce 1890 dochází k poklesu počtu malých měst, který byl způsoben již dříve uvedenými důvody.

Tab. č. 9: Vývoj malých měst v letech 1869 - 1910

Rok	Počet malých měst
1869	136
1880	214
1890	222
1900	211
1910	200

Zdroj: vlastní výpočty

Podle dostupných údajů v letech 1869 – 1910 došlo v českých zemích k poklesu podílu činného obyvatelstva v jednotlivých segmentech, a to v zemědělství o 14,2 %, v průmyslu naopak došlo k nárůstu o 6 % a v obchodu a dopravě došlo též k nárůstu o 5,5 %. Na území Slezska došlo k nejvýraznější změně v zemědělství a průmyslu, kdy došlo k poklesu o 16,7 %, respektive 8,3 %. V Čechách došlo v obchodu a dopravě k poklesu o 5,9 %.

Tab. č. 10: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1869

	1869	1890	1900	1910
Obyvatelstvo	7 565 463	8 666 456	9 374 028	10 076 727
Obyvatelstvo malých měst	1 590 832	1 841 762	1 867 252	1 825 415
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo na českém území	4 384 558	4 800 162	5 056 008	5 502 312
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo malých měst	921 965	1 020 112	1 007 127	996 753

Zdroj: vlastní výpočty

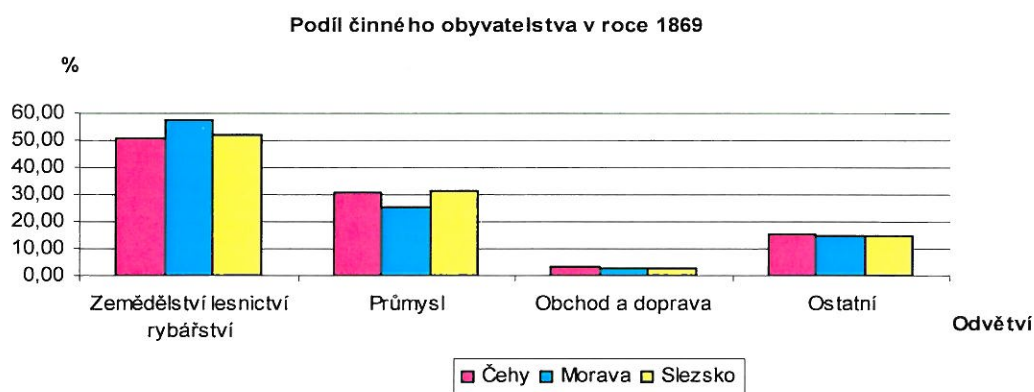
Pro úplnost uvádím, že primární ekonomickou aktivitou malých měst byly právě odvětví zemědělství, lesní a vodní hospodářství, rybářství. Stanovené procentuální vyjádření daného odvětví, které je uvedeno v následující tabulce se projevilo na vývoji malých měst - pracovní příležitosti takto: v roce 1869 žilo v malých městech celkem 1 590 832 obyvatel z toho 482 096 pracovalo v zemědělství, lesnictví a rybářství. V oblasti průmyslu v tomtéž roce pracovalo celkem 268 845 obyvatel. V sektoru doprava bylo zaměstnáno 27 936 obyvatel. V ostatních nespécifikovaných oborech bylo zaměstnáno 143 089 obyvatel.

Tab. č. 11: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1869

	Zemědělství lesnictví rybářství	Průmysl	Obchod a doprava	Ostatní
Čechy	50,73	30,76	3,21	15,30
Morava	57,14	25,23	2,82	14,81
Slezsko	51,80	31,06	2,35	14,79
Celkem	52,29	29,16	3,03	15,52

Zdroj: JAKUBEC, I., JINDRA, Z. A KOL. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. ISNB 978-80-246-1035-1

Obr. č. 18: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1869

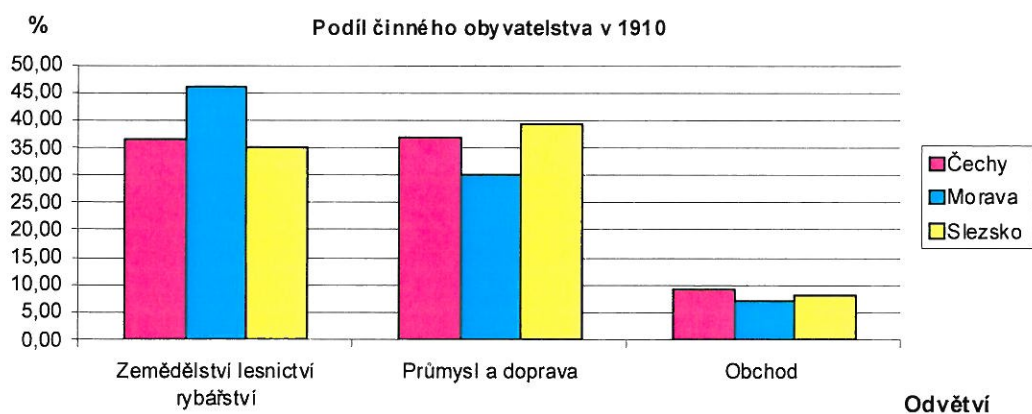

V roce 1910 žilo v malých městech celkem 1 825 415 obyvatel. V tomto roce se poměr v jednotlivých sledovaných oborech výrazně změnil, a to v zemědělství, lesnictví a rybářství bylo zaměstnáno celkem 387 737 obyvatel, v průmyslu pracovalo celkem 350 857 obyvatel a pro oblast dopravy se zaměstnávalo celkem 84 724. V oblasti zemědělství jako jedinému oboru došlo k poklesu, v ostatních segmentech došlo k nárůstu.

Tab. č. 12: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1910

	Zemědělství lesnictví rybářství	Průmysl a doprava	Obchod
Čechy	36,60	36,80	9,10
Morava	45,80	30,10	7,10
Slezsko	35,10	39,40	8,10
Celkem	38,90	35,20	8,50

Zdroj: JAKUBEC, I., JINDRA, Z. A KOL. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. ISNB 978-80-246-1035-1

Obr. č. 19: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1910

3.1.2 Hospodářské aktivity

Pozitivní vývoj v lehkém (např. sklářském, cukrovarnickém) a těžkém (např. ve výrobě železa, těžbě uhlí) průmyslu bylo způsobeno rozmachem industrializace, což vedlo ke zvýšení počtu továren, manufaktur, ale také řemeslnických dílen. Již od počátku 19. století byl těžký průmysl považován za budoucí nosné odvětví národní ekonomiky. Předpokladem tohoto tvrzení byl rozvoj těžebního průmyslu - uhelného a rudného.

V letech 1870 – 1900 vzrostl těžební průmysl, respektive těžba černého uhlí od jedné pětiletky ke druhé v průměru kolem 18 %, dále těžba hnědého uhlí vzrostla kolem 33 %. Výroba surového železa se zvyšovala v pětiletých obdobích zhruba o 22 %.

V letech 1900 – 1913 byla těžba hnědého uhlí o 9,2% vyšší, těžba černého uhlí vzrostla o 27,2 %, výroba surového železa se zvýšila o 52,7 % a výroba litiny vzrostla o 74,1 %. Tento postupný vývoj vydržel do doby, kdy došlo ke stagnaci z důvodu ztráty ekonomického potenciálu socialistické výroby a poté i z důvodu přechodu k tržní ekonomice. Tento posun byl zaznamenán od počátku 80. let.

Mezi nejdůležitější a nejvyspělejší odvětví v zemědělství patřily tři oblasti v rostlinné výrobě obilnářská, řepařská a bramborářská. V některých oblastech i chmelařství, zelinářství a lnářství. Čechy, Morava a Slezsko zaujímaly svojí rozlohou čtvrtinu zemědělské plochy celého Rakouska-Uherska.

Po překonání ekonomické krize, která souvisela s bankovním krachem v roce 1873 dochází k revitalizaci ukazatelů průmyslové výroby, která na přelomu 80. a 90. let

vstupuje do fáze relativní stability a pravidelného zvyšování ekonomických čísel. Tato situace trvá až do roku 1918.

Celkový počet obyvatelstva na českém území v roce 1869 dosáhlo hodnoty 7 565 463 obyvatel a v roce 1900 došlo k nárůstu na celkovou hodnotu 9 374 028 obyvatel. V roce 1869 bylo jak data potvrzují více než polovina z celkového úhrnu obyvatel zapojována do pracovního procesu. V roce 1869 malá města zaujímala podíl na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva 21 %. V roce 1890 zaujímala malá města podíl 22 %, v roce 1900 podíl činil 20 % a v roce 1910 činil 18 %.

Tab. č. 13: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1910

Rok	Počet ekonomicky aktivních obyvatel
1869	4 384 558
1890	4 800 162
1900	5 056 008
1910	5 502 312

Zdroj: SRB, V. *1 000 let obyvatelstva českých zemí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0712-3

Z níže uvedené tabulky je zřejmé, že v letech 1869 - 1890 malá města vykazovala větší početnost v poklesu než v nárůstu počtu obyvatel. Největší pokles (označeno červenou barvou) byl registrován v letech 1869 – 1890 ve městě Nová Bystřice o 7,40 %. Největší nárůst (označeno modrou barvou) byl zaznamenán u města Český Krumlov o 25,91 %.

V letech 1900 – 1910 naopak malá města vykazují zvýšení počtu obyvatel. Největší pokles bylo ve městě Týn nad Vltavou, o 5,80 % a největší nárůst byl ve městě Písek o 12,80 %. Ve třech případech se poklesy shodovaly v obou obdobích.

Tab. č. 14: Vývoj malých měst v zemědělství letech 1869 – 1910

Malá města	1869	1890	Změna v %	1900	1910	Změna v %
Hluboká nad Vltavou	4 820	5 442	12,90	5 350	5 448	1,83
Horní Stropnice	6 317	6 151	-2,63	6 054	6 026	-0,46
Trhové Sviny	5 436	5 430	-0,11	5 525	5 625	1,81
Týn nad Vltavou	6 128	5 873	-4,16	5 722	5 390	-5,80
Boletice	6 639	6 581	-0,87	6 312	6 359	0,74
Český Krumlov	7 071	8 903	25,91	9 412	9 485	0,78
Horní Planá	6 105	7 284	19,31	7 645	7 470	-2,29
Dačice	4 656	5 002	7,43	5 253	5 232	-0,40
Jindřichův Hradec	12 294	12 032	-2,13	12 836	13 602	5,97
Nová Bystřice	8 652	8 012	-7,40	7 661	7 511	-1,96
Třeboň	7 463	7 650	2,51	7 755	7 721	-0,44
Písek	10 565	12 550	18,79	15 313	17 273	12,80
Protivín	4 362	5 135	17,72	5 940	6 273	5,61
Prachatice	4 911	5 363	9,20	5 573	5 779	3,70
Vimperk	6 656	7 751	16,45	8 320	8 768	5,38

Volary	4 611	5 516	19,63	5 291	5 549	4,88
Blatná	4 924	4 891	-0,67	4 815	4 839	0,50
Strakonice	8 327	8 733	4,88	8 789	8 715	-0,84
Vodňany	5 784	5 364	-7,26	5 556	5 811	4,59

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKEHO ÚRADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Z následující tabulky je zřejmé, že v letech 1869 - 1890 některá malá města vykazují mírný pokles v počtu obyvatel a jiná naopak relativně vysoký nárůst tohoto počtu. Největší pokles (označeno červenou barvou) byl registrován v letech 1869 – 1890 ve městě Bystřice o 5,69 %. Největší nárůst o více než 50 % (označeno modrou barvou) byl zaznamenán u měst Jaroměř o 53,21 %, Kralupy nad Vltavou o 73,68 % a u města Nymburk to bylo dokonce o více než 100 % (103,08 %). Podle ukazatelů národního hospodářství průmysl zaujímal v tomto období zatím 29,16 % podílu na celkovém hospodářství a tudíž byl spojen s postupným zvyšováním počtu obyvatel v malých městech.

V letech 1900 – 1910 došlo k 5 případům poklesu obyvatelstva. V ostatních městech se postupně hodnota zvyšuje. V obou časových rozmezích se jedná o stejná města, které vykazují snížení. Největší nárůst byl opět u města Nymburk, ale již nebyl tak výrazný, 32,56 %.

Tab. č. 15: Vývoj malých měst v oblastech průmyslu v letech 1869 – 1910

Malá města	1869	1890	Změna v %	1900	1910	Změna v %
Nový Bydžov	7 719	8 753	13,40	9 401	9 876	5,05
Hořice	6 710	7 028	4,74	7 894	8 814	11,65
Jičín	7 944	9 611	20,98	9 935	11 328	14,02
Nová Paka	7 270	7 097	-2,38	7 352	8 141	10,73
Broumov	5 701	7 592	33,17	9 063	10 555	16,46
Červený Kostelec	6 130	6 655	8,56	7 485	8 297	10,85
Hronov	4 488	4 719	5,15	5 493	7 248	31,95
Jaroměř	8 653	13 257	53,21	13 805	14 050	1,77
Náchod	6 757	7 057	4,44	10 481	15 138	44,43
Teplice nad Metují	6 495	6 486	-0,14	6 292	6 128	-2,61
Kostelec nad Orlicí	3 690	4 446	20,49	5 114	5 625	9,99
Rychnov nad Kněžnou	6 548	6 493	-0,84	6 449	6 882	6,71
Dvůr Králové nad Labem	8 365	8 902	6,42	10 898	13 201	21,13
Vrchlabí	8 115	8 191	0,94	8 654	9 993	15,47
Benešov	5 345	7 413	38,69	8 450	8 857	4,82
Bystřice	6 132	5 783	-5,69	5 850	5 596	-4,34
Sedlec-Prčice	6 536	6 215	-4,91	5 692	5 326	-6,43
Beroun	5 167	7 872	52,35	10 402	11 906	14,46
Slaný	8 917	11 128	24,80	11 589	12 197	5,25
Kolín	10 239	14 481	41,43	16 339	18 138	11,01
Čáslav	6 312	8 396	33,02	9 174	9 318	1,57
Kutná Hora	16 565	17 614	6,33	19 506	20 362	4,39

Kralupy nad Vltavou	3 317	5 761	73,68	7 743	9 549	23,32
Mělník	7 112	8 247	15,96	8 976	9 806	9,25
Mnichovo Hradiště	5 493	5 918	7,74	6 080	6 372	4,80
Nymburk	3 475	7 057	103,08	8 212	10 886	32,56
Poděbrady	4 976	6 096	22,51	6 738	7 165	6,34
Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	7 291	8 065	10,62	8 750	10 681	22,07
Příbram	14 051	21 081	50,03	21 767	20 826	-4,32
Rožmitál pod Třemšínem	5 082	4 856	-4,45	5 078	4 892	-3,66
Rakovník	4 274	5 629	31,70	6 622	8 394	26,76

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Z níže uvedené tabulky je zřejmé, že v letech 1869 - 1890 některá malá města vykazují mírný pokles a prudký nárůst v počtu obyvatelstva. Největší pokles (označeno červenou barvou) byl registrován v letech 1869 – 1890 ve městě Holčovice o 14,08 % a zároveň došlo ke snížení pod limitní rozhraní. Největší nárůst o více než 300 % (označeno modrou barvou) byl zaznamenán u města Nové Sedlo (342,49 %). V dalších případech již nárůst nebyl tak vysoký, ale často vykazoval zvýšení hodnoty o více než 100 %. Mezi tato města patřila Orlová o 101,45 %, Terezín o 157,68 %, Most o 142,34 %, Dubí o 160,01 %, Duchcov o 201,37 %, Osek o 115,18 %, Teplice 100,76 % a Chodov o 111,52 %; uváděné zvýšení počtu obyvatelstva bylo způsobeno blízkostí těžebních oblastí nerostných surovin. Podle dosavadních údajů dochází k výraznému nárůstu v malých městech v oblastech těžebního průmyslu, i přestože podle ukazatelů národního hospodářství průmysl zaujímá zatím 29,16 % podílu na celkovém hospodářství. I nadále se očekává postupné zvyšování obyvatel malých měst v těchto oblastech v důsledku předpokládaného zvyšování podílu průmyslu.

V letech 1900 – 1910 došlo k převaze ve zvyšování obyvatelstva malých měst. Pouhých 10 měst zaznamenalo úbytek obyvatelstva. Největší pokles byl u města Horní Slavkov o 7,92 % a největší nárůst byl o 57 % u města Louny. V 6 případech se opakuje pokles obyvatelstva. V ostatních městech se postupně hodnota zvyšuje od hodnoty 0,15 % až po nejvyšší hodnotu 57 %. Oblast průmyslu se pomalu přibližuje k hodnotě v oblasti zemědělství, proto je znát růst obyvatelstva v industriálních územích.

Tab. č. 16: Vývoj malých měst v oblastech těžebního průmyslu v letech 1869 – 1910

Malá města	1869	1890	Změna v %	1900	1910	Změna v %
Bruntál	6 848	8 117	18,53	8 060	8 443	4,75
Holčovice	5 751	4 941	-14,08	4 538	4 199	-7,47
Krnov	10 644	17 502	64,43	18 399	20 909	13,64
Město Albrechtice	6 335	6 230	-1,66	5 404	5 219	-3,42
Rýmařov	9 864	9 101	-7,74	8 978	9 062	0,94
Vrbno pod Pradědem	5 188	5 619	8,31	5 960	6 479	8,71

Frydek-Místek	13 617	17 413	27,88	20 902	22 914	9,63
Třinec	7 484	11 201	49,67	13 181	14 187	7,63
Bohumín	4 515	6 414	42,06	13 297	19 572	47,19
Český Těšín	5 423	8 492	56,59	10 656	13 214	24,01
Havířov	5 173	5 900	14,05	7 223	10 409	44,11
Karviná	8 900	16 305	83,20	24 195	29 880	23,50
Orlová	3 875	7 806	101,45	15 820	21 116	33,48
Bílovec	6 487	7 080	9,14	7 467	7 749	3,78
Frenštát pod Radhoštěm	6 563	5 767	-12,13	5 757	6 178	7,31
Fulnek	7 628	7 430	-2,60	7 538	7 713	2,32
Nový Jičín	13 262	16 945	27,77	17 853	20 415	14,35
Odry	7 558	7 343	-2,84	7 496	7 625	1,72
Přibor	6 281	6 634	5,62	7 242	8 354	15,35
Budišov nad Budišovkou	5 911	6 905	16,82	6 882	7 253	5,39
Hlučín	4 711	5 298	12,46	5 652	5 729	1,36
Vítkov	6 110	7 209	17,99	7 540	7 633	1,23
Česká Kamenice	8 243	9 008	9,28	9 008	9 308	3,33
Jiříkov	8 220	8 754	6,50	8 754	10 084	15,19
Krásná Lípa	10 068	10 495	4,24	10 495	10 235	-2,48
Mikulášovice	5 787	6 704	15,85	6 704	7 109	6,04
Rumburk	13 204	14 602	10,59	14 602	15 911	8,96
Staré Křečany	7 529	7 050	-6,36	7 050	6 571	-6,79
Šluknov	11 995	12 527	4,44	12 527	12 983	3,64
Jirkov	4 322	5 170	19,62	5 170	5 781	11,82
Kadaň	8 262	11 081	34,12	11 081	11 999	8,28
Kláštepec nad Ohří	5 800	6 190	6,72	6 190	6 486	4,78
Kryštofovy Hamry	7 257	9 177	26,46	9 177	10 427	13,62
Vejpřty	5 593	8 499	51,96	8 499	10 212	20,16
Litoměřice	10 811	12 203	12,88	12 203	14 063	15,24
Roudnice nad Labem	5 373	7 187	33,76	7 187	8 723	21,37
Štětí	4 855	5 056	4,14	5 056	4 902	-3,05
Terezín	3 159	8 140	157,68	8 140	8 152	0,15
Ústěk	7 544	7 738	2,57	7 738	7 595	-1,85
Louny	4 260	6 814	59,95	6 814	10 698	57,00
Podbořany	5 221	6 597	26,36	6 597	7 345	11,34
Postoloprty	5 023	6 154	22,52	6 154	6 691	8,73
Žatec	10 050	14 520	44,48	14 520	17 754	22,27
Horní Jiřetín	3 051	5 809	90,40	5 809	8 048	38,54
Litvínov	6 342	10 707	68,83	10 707	20 473	91,21
Most	11 262	27 292	142,34	27 292	40 701	49,13
Bílina	5 342	8 952	67,58	8 952	12 257	36,92
Dubí	4 431	11 521	160,01	11 521	17 886	55,25
Duchcov	4 076	12 284	201,37	12 284	16 661	35,63
Krupka	8 582	11 826	37,80	11 826	13 952	17,98
Osek	2 378	5 117	115,18	5 117	6 100	19,21
Teplice	15 469	31 056	100,76	31 056	44 626	43,70
Chabařovice	4 211	6 736	59,96	6 736	8 359	24,09
Petrovice	5 642	5 179	-8,21	5 179	4 897	-5,45
Hranice	5 982	6 047	1,09	6 568	7 281	10,86
Luby	4 072	5 404	32,71	5 962	6 785	13,80
Bochov	7 243	7 091	-2,10	7 005	6 864	-2,01

Hradiště	15 193	15 731	3,54	15 635	15 808	1,11
Jáchymov	6 668	7 133	6,97	7 487	7 627	1,87
Nejdek	6 724	7 836	16,54	9 369	11 958	27,63
Teplá	6 996	7 400	5,77	7 426	7 379	-0,63
Toužim	5 075	5 155	1,58	5 052	5 104	1,03
Horní Slavkov	5 374	5 363	-0,20	5 351	4 927	-7,92
Chodov	2 472	5 204	110,52	7 104	7 470	5,15
Kynšperk nad Ohří	5 640	5 438	-3,58	6 253	6 903	10,40
Nové Sedlo	1 212	5 363	342,49	8 235	8 966	8,88
Sokolov	4 370	6 530	49,43	8 679	10 126	16,67

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

3.1.3 Nabídka podniků v blízkosti malých měst

Pro jednotlivé oblasti jsem vybrala podle mého názoru nejdůležitější podniky, které zaměstnávaly většinou část obyvatelstva na území Čech, Moravy a Slezska. Jedná se o následující:

Na území západočeského kraje (podle členění z roku 1950 plzeňského kraje) byly stěžejním zaměstnavatelem Škodovy závody v Plzni, kdy jejich vznik se datuje do roku 1859. Další podstatný vliv na zaměstnanost měl podnik ČKD Praha, jež vznikl též v padesátých letech. Tyto koncerny nabízely práci nejenom obyvatelům města, ale i obyvatelům okolních malých měst, kteří museli za prací dojíždět.

Nejenom strojírenství a výroba železa, nýbrž i ostatní odvětví těžkého průmyslu zaznamenala v tomto sledovaném období zřetelný rozmach. Jednalo se hlavně o hutnictví a ocelářství. Stěžejním územím pro hutní průmysl byl pražský kraj (od roku 1961 přejmenovaný na středočeský). Čelným představitelem tohoto druhu průmyslu byl podnik Poldina Huť sídlící v Kladně, kde byl roku 1889 tento podnik založen.

V Chomutově, který se nacházel podle územního členění z roku 1950 v karlovarském kraji (od roku 1961 kraj severočeský), byla roku 1888 byla založena taktéž ocelářská společnost.

Ostravský neboli severomoravský kraj byl znám převážně Vítkovickými železárnami, které v roce 1910 zaměstnávaly více než 9 000 dělníků a tudíž patřily mezi největší podniky habsburské monarchie. Podnik se vyznačoval nejmodernějšími technologiemi výroby železa.

Dalším vyvíjejícím se průmyslem byl těžební. Jeho hlavní zastoupení bylo již na zmíněném ostravském (od roku 1961 severomoravském) kraji. Zde se objevila

vydatná naleziště vysoce kvalitního černého uhlí, které bylo zapotřebí k provozu parních strojů, které sloužily k pohonu jak v průmyslu, tak v dopravě.

V lehkém průmyslu byla dominantní společnost Jablonecká bižuterie se sídlem v Jablonci nad Nisou, která dosáhla svého hospodářského vrcholu už v roce 1867, kdy zaměstnávala na 16 000 pracovníků.

Českobudějovický neboli jihočeský kraj byl reprezentován městem Jindřichův Hradec, kde byla vybudována první elektrárna, která též dopomohla ke všeobecnému rozmachu hospodářství.

Nejenom růst zaměstnanosti byl zaznamenán v průmyslu, ale též došlo k nahrazování lidské práce moderními stroji, které přineslo výrazné změny ve struktuře národního hospodářství.

V tomto sledovaném období došlo též k rozvoji vnitřního obchodu mezi výrobcí a spotřebiteli. Postupný vývoj obchodu byl spojován s hospodářským vývojem a i s rozvojem infrastruktury, která podstatně rozšířila možnosti obchodních činností. Pokročilejší formu podnikání tvořil velkoobchod, který byl zaměřen na vztah mezi výrobcem a obchodníkem či obchodníky. Velkoobchod byl zaměřen na obchody se zemědělskými výrobky, průmyslovým zbožím a surovinami.

V tomto období se též začal prosazovat zahraniční obchod. Mezi vývozní sortimenty českých zemí patřily cukr, textil, konfekce, výrobky sklářského, dřevozpracujícího a kožedělného průmyslu.

Tento krok vedl k celkové přeměně národního hospodářství, které se muselo podřídit až požadavkům vedení války v letech 1914 - 1918.

3.2 Období 1918 – 1938

V tomto sledovaném období došlo ke vzniku Československa, které v té době zaujímal rozlohu 140 394 km² a v roce 1921 se nacházelo na jeho území 13 613 000 obyvatel. Z uvedené rozlohy připadalo na Čechy a Moravu 78 802 km² a počet obyvatel těchto historických zemí čítal tehdy 10 009 480 (Čechy 6 670 582 obyvatel, Morava 2 662 884 obyvatel a Slezsko 676 014 obyvatel). Z těchto čísel lze odvodit, že

Československo tvořilo 21 % území, 26 % obyvatelstva, 27 % zemědělské produkce a 60 % až 70 % průmyslového potenciálu někdejší doby.¹⁵

Následující tabulka udává počet malých měst ve sledovaném období. Pokud se srovnají předchozí období, lze dojít k závěru, že kromě roku 1869, dochází k postupnému snižování malých měst. Rok 1869 lze považovat za rok, kdy se zakládají malá města a přepokládá se jejich rozvoj.

Tab. č. 17: Vývoj malých měst v letech 1918 - 1938

Rok	Počet malých měst
1921	195
1930	185

Zdroj: vlastní výpočty

3.2.1 Ekonomicky aktivní obyvatelstvo malých měst

V předchozím textu jsem uvedla procentní vyjádření všech základních údajů vystihující nový stát Československo. Dalším neméně důležitým údajem je uvedení počtu obyvatel, které patří mezi ekonomicky aktivní obyvatelstvo pro celé české země, ale i pro malá města. Příslušné hodnoty jsou získávány jednak metodou každoroční statistiky pracovních sil nebo jednak dle provedených sčítání lidu, které se uskutečňují v desetiletých časových horizontech. První metoda se zajišťuje prostřednictvím zaměstnavatelů a druhá metoda vychází z tzv. sebesčítání, kdy každý pracovník zapisuje do sčítacího archu svoje pracovní povolání a místo, kde je zaměstnán. Výsledky obou metod jsou z tohoto důvodu odlišné. V roce 1923 bylo evidováno více než 440 000 nezaměstnaných. Ke zlepšení ekonomické situace došlo až v roce 1929, kdy registrovaná nezaměstnanost klesla v ročních průměrech až na 42 000 nezaměstnaných. V roce 1933 narostla nezaměstnanost do nevídaných rozměrů. Úřady práce evidovaly na konci roku 1933 přibližně 920 000 nezaměstnaných.

Tab. č. 18: Ekonomicky aktivní obyvatelstvo v letech 1921 – 1930

	1921	1930
Obyvatelstvo	10 009 480	10 674 240
Obyvatelstvo malých měst	1 765 553	1 796 217
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo na českém území	4 561 464	5 277 531
Ekonomicky aktivní obyvatelstvo malých měst	804 588	888 081

Zdroj: vlastní výpočty

¹⁵ ŠKODOVÁ, PARMOVÁ, D. *Historický vývoj vybraných odvětví hospodářství ČR a jeho dopady na její úlohu v integračním procesu v Evropě Vědecká monografie*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zemědělská fakulta, 2006. ISBN 80-7040-886-3

Československá republika, která zastávala názor, že by ekonomika a i další odvětví společnosti mělo být do značné míry centrálně řízeno, postupně zahrnovala do pracovního procesu stále více žen s názorem, že by ženy měly být do jisté míry nezávislé na mužích, ale také z ekonomických důvodů, což představovalo potřebu plné nezaměstnanosti a mimo jiné i pro její nízkou efektivitu. V roce 1921 pracovalo na území Československa pouhých 1 392 129 žen a v roce 1930 již celkem 1 800 328 žen, což znamenalo, že došlo ke zvýšení počtu žen v pracovním procesu o 29,32 %.

3.2.2 Produkce ovlivňující malá města

Kapacita vnitřního trhu nového státu tvořila pouze jednu třetinu dřívějšího vnitřního trhu Rakouska-Uherska, čímž vznikly československému hospodářství četné problémy. Tento problém bylo nutno řešit navázáním nových hospodářských vztahů a včlenit hospodářství nově vzniklého československého státu do mezinárodní dělby práce, které se uskutečňovalo za velice obtížných podmínek. Jednak československý stát byl sice nový, ale chudý na jakékoliv suroviny, což skýtalo nutnost dovozu těchto potřebných chybějících surovin ze zahraničí. Tento problém se jevil jako druhý závažný nedostatek československého hospodářství.

Pro vyřešení vzniklé situace bylo nutné, aby podniky z oblastí Čech a Moravy vyvážely svoji produkci do zahraničí, kde se nepoužívala celní ochrana. Československé zboží na světových trzích naráželo na velice silnou konkurenci. Tento jako by negativní dopad měl naopak pozitivní vývoj, neboť nutil české producenty ke zvyšování kvality, dále ke snižování nákladů a zároveň podněcoval k modernizaci výroby a racionalizaci, jejichž důležitou součástí byla standardizace, typizace a normování hospodářství, což jak již bylo uvedeno, vytvářelo podmínky pro snižování výrobních nákladů a pro hromadnou výrobu. Toto ovlivňovalo export, neboť průmyslové výrobky byly v meziválečné době hlavním problémem. V oblasti zemědělství byla část zemědělské produkce dovážena, zejména pšenice, maso a tuky. Tyto racionalizační opatření se uplatňovaly v některých vybraných závodech a to v Baťových závodech, ve Vítkovických a Třineckých železárnách, v koncernu Škoda, strojírenských závodech ČKD v Praze, v univerzálních obchodních domech apod.¹⁶

¹⁶ ŠKODOVÁ, PARMOVÁ, D. *Historický vývoj vybraných odvětví hospodářství ČR a jeho dopady na její úlohu v integračním procesu v Evropě Vědecká monografie*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zemědělská fakulta, 2006. ISBN 80-7040-886-3

Pokud se zaměřím na měnovou politiku, počátkem roku 1922 byly překonány inflační tendence, které se prosazovaly v československé měně. Její stabilizace a následné posílení československé koruny bylo způsobeno pozitivním vývojem československého hospodářství. Po první devalvaci roku 1934, což mělo oživit krizi v oblasti exportu, byla opět nastartována dynamika československého hospodářství.

Zemědělství v Československu mělo nedostatek pracovních sil od samého začátku, i když hektarové výnosy byly nižší než v době před válkou, avšak při stejné výměře zemědělských ploch. Začátky zemědělství nebyly příliš příznivé, ale po skončení války bylo po celkové pozemkové reformě již prosperující. Zlepšující situace v československém zemědělství vedla ke snížení závislosti státu na dovozu v oblasti potravin, hlavně v období let 1924 – 1929, když dovoz klesl z 30 % na pouhých 11 %.

Z následující tabulky, ve které jsou zapracována pouze vybraná města z oblastí zemědělství, rybnářství v letech 1921 – 1930 prochází deurbanizací, což znamená, že obyvatelstvo se stěhuje do ekonomicky vyspělejších měst. Největší pokles o 10,57 % byl zjištěn u města Horní Stropnice (okres České Budějovice). Výjimku tvoří Týn nad Vltavou, Boletice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Prachatice, Vimperk, Volary, Strakonice, Vodňany, které procházely urbanizací¹⁷ celkovým rozvojem a koncentrací tzn. plošným rozrůstáním malého města, které je spojeno se zlepšováním městského ekonomického, sociálního a životního prostředí. Největší nárůst zaznamenalo město Strakonice, které zaznamenalo zvýšení o 26,63 %. Obě města s největším poklesem a nárůstem se nachází v Jihočeském (dříve Českobudějovickém) kraji. V porovnání s předchozími lety dochází ve všech malých městech s výjimkou Boletic k poklesu obyvatelstva.

Tab. č. 19: Vývoj malých měst v oblastech zemědělství v letech 1921 – 1930

Malá města	1921	1930	Změna v %
Hluboká nad Vltavou	5 391	5 054	-6,25
Horní Stropnice	5 470	4 892	-10,57
Trhové Sviny	5 223	4 823	-7,66
Týn nad Vltavou	5 392	5 544	2,82
Boletice	6 440	6 493	0,82
Český Krumlov	9 078	9 709	6,95
Horní Planá	7 044	6 624	-5,96

¹⁷ Horská, P., Mauer, E., Musil, J. *Zrod velkoměsta Urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Knihy nakladatelství Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3

Dačice	5 086	4 743	-6,74
Jindřichův Hradec	12 788	13 591	6,28
Nová Bystřice	6 687	6 259	-6,40
Třeboň	7 461	7 042	-5,62
Písek	18 094	18 658	3,12
Protivín	6 058	5 781	-4,57
Prachatice	5 482	5 926	8,10
Vimperk	8 172	8 674	6,14
Volary	5 557	5 865	5,54
Strakonice	9 001	11 398	26,63
Vodňany	5 664	5 813	2,63

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Také průmysl byl postupně liberalizován. Po překonání deflační krize v letech 1922 – 1923 se průmysl začal postupně rozvíjet, a to až do doby velké hospodářské krize, která začala v roce 1930. Tato krize vedla nejenom k významným změnám v průmyslu, k jeho zefektivnění, ale také k likvidaci některých slabých neproduktivních podniků. Toto se týkalo hlavně podniků zaměřených na textilní průmysl, který byl vytlačen strojírenstvím a elektrotechnikou.

Ve sledovaném období průmysl v československém hospodářství zaujímal hlavní úlohu a stal se určujícím faktorem rozvoje i v dalších sférách hospodářství. Podle srovnání se světovým průmyslem co se týče kvality a kvantity se československý průmysl nacházel někde uprostřed mezi nejrozvinutějšími průmyslovými zeměmi západní Evropy a méně průmyslovými zeměmi jižní Evropy.

V průběhu let průmysl nedosahoval žádných převratných výsledků, nejvíce byl průmysl zasažen zmíněnou hospodářskou krizí v roce 1930, kdy dosahoval nejnižší hodnoty 15,8 mld. Kč. V dalších letech nedošlo k výraznému vyzdvihnutí průmyslového hospodářství. Na konci tohoto období se průmysl pohyboval v rozmezí 34,5 % a 35,5 % na celkovém podílu národního důchodu, ale v době jeho rozvoje se průmysl podílel na národním důchodu již 38,8 %.

Centry průmyslové výroby zůstávaly severní Čechy, severní Morava a s enklávami na Valašsku, v Posázaví a na Českomoravské vrchovině. Největší úbytky obyvatel zaznamenal jihočeský kraj, v průmyslových oblastech nedošlo k žádným změnám v osídlení.

Následující tabulka představuje výběr malých měst v oblastech průmyslu v letech 1921 - 1930. Všechna vybraná města procházejí urbanizací, kromě měst Nový Bydžov, Hořice,

Teplice nad Metují, Bystřice, Sedlec–Prčice, Kutná Hora, Příbram a Rožmitál pod Třemšínem, které procházejí fází reurbanizací, kdy obyvatelstvo se stěhuje jinam. Některá města, klesla i pod stanovenou mez např. Sedlec-Prčice, Rožmitál pod Třemšínem. Největší pokles o 12,65 % byl zaznamenán již v předcházejícím období u města Příbram, spolu s dalšími 4 městy. Kutná Hora začala postupně upadat až v tomto sledovaném období. Největší nárůst obyvatelstva o 25,81 % byl zjištěn u města Rakovník. Obě města se nacházejí ve Středočeském (dříve v Pražském) kraji.

Tab. č. 20: Vývoj malých měst v oblastech průmyslu v letech 1921 – 1930

Malá města	1921	1930	Změna v %
Nový Bydžov	9 775	9 295	-4,91
Hořice	9 787	9 421	-3,74
Jičín	12 101	12 664	4,65
Nová Paka	8 568	8 949	4,45
Broumov	10 268	10 931	6,46
Červený Kostelec	7 797	8 660	11,07
Hronov	7 786	8 215	5,51
Jaroměř	14 936	17 243	15,45
Náchod	16 807	18 649	10,96
Teplice nad Metují	5 475	5 206	-4,91
Kostelec nad Orlicí	5 681	6 027	6,09
Rychnov nad Kněžnou	6 365	6 425	0,94
Dvůr Králové nad Labem	15 615	18 839	20,65
Vrchlabí	10 209	10 738	5,18
Benešov	9 304	9 820	5,55
Bystřice	5 748	5 613	-2,35
Sedlec-Prčice	5 138	4 749	-7,57
Beroun	12 107	13 917	14,95
Slaný	11 926	12 792	7,26
Kolín	18 029	20 568	14,08
Čáslav	9 460	10 635	12,42
Kutná Hora	19 112	18 706	-2,12
Kralupy nad Vltavou	9 612	10 960	14,02
Mělník	10 502	12 089	15,11
Mnichovo Hradiště	6 393	6 424	0,48
Nymburk	11 853	12 538	5,78
Poděbrady	7 589	8 967	18,16
Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	9 882	11 609	17,48
Příbram	17 703	15 464	-12,65
Rožmitál pod Třemšínem	4 546	4 145	-8,82
Rakovník	8 805	11 078	25,81

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Na konci roku 1938 zůstalo na území Československa pouze 3 % těžby hnědého uhlí a 45 % těžby černého uhlí, což naznačovalo obrovskou ztrátu nalezišť uhlí v oblastech

Most, Sokolov a Karviná. Tento propad zapříčinil velké ztráty v hospodářství země, které byly způsobeny postupným zavíráním strojírenských podniků v Třinci, Bohumíně.

Malá města v Západočeském a Severočeském kraji zažívají suburbanizace, že dochází v jejich obcích k růstu obyvatelstva, i přestože podíl těžebního průmyslu na celkovém hospodářství ubývá.

Z níže uvedené tabulky je patrné, že kromě měst Příbor a Budišov nad Budišovkou, Kryštofovy Hamry, Postoloprty, Luby, Dochov, Hradiště, Teplá a Toužim, kde došlo k mírnému poklesu všechna ostatní města prochází urbanizací. Největší pokles o 5,43 % v počtu obyvatelstva byl zaregistrován ve městě Hradiště (okres Karlovy Vary) a největší nárůst ve městě Nejdek o 28,01 %, taktéž okres Karlovy Vary. V letech 1921 – 1930 již nesplňovala kritéria malého města obec Holčovice, Horní Slavkov, které již dále nebyly uváděny. Město Albertice již nestagnuje jako v minulých letech, ale naopak pomalu přibývá a to o 2,79 %. Za ním nezaostává ani město Krásná Lípa, které dosáhlo zvýšení o 9,13 % oproti poklesu o 2,48 % v minulém období.

Tab. č. 21: Vývoj malých měst v oblastech těžebního průmyslu v letech 1921 – 1930

Malá města	1921	1930	Změna v %
Bruntál	8 597	9 905	15,21
Město Albrechtice	5 125	5 268	2,79
Rýmařov	8 339	9 886	18,55
Vrbno pod Pradědem	5 876	6 797	15,67
Třinec	16 112	19 466	20,82
Český Těšín	14 559	17 620	21,02
Havířov	11 765	12 782	8,64
Bílovec	6 831	7 422	8,65
Frenštát pod Radhoštěm	5 432	5 691	4,77
Fulnek	6 818	7 458	9,39
Nový Jičín	19 237	20 396	6,02
Odry	6 644	7 112	7,04
Příbor	7 811	7 701	-1,41
Budišov nad Budišovkou	6 974	6 738	-3,38
Hlučín	6 218	6 685	7,51
Vítkov	6 539	6 795	3,91
Česká Kamenice	8 786	9 284	5,67
Jiříkov	9 452	10 078	6,62
Krásná Lípa	8 600	9 385	9,13
Mikulášovice	6 640	6 755	1,73
Rumburk	14 041	15 738	12,09
Staré Křečany	5 826	6 021	3,35
Šluknov	12 414	13 479	8,58
Jirkov	6 130	7 750	26,43
Kadaň	12 974	13 480	3,90
Klášteřec nad Ohří	6 627	7 336	10,70

Kryštofovy Hamry	7 270	7 225	-0,62
Vejprty	10 615	12 222	15,14
Litoměřice	18 135	19 718	8,73
Roudnice nad Labem	10 022	10 399	3,76
Terezín	8 293	8 843	6,63
Ústěk	6 882	7 194	4,53
Louny	12 266	12 413	1,20
Podbořany	7 641	8 289	8,48
Postoloprty	6 354	6 251	-1,62
Žatec	17 761	19 757	11,24
Horní Jiřetín	8 206	9 079	10,64
Bílina	14 361	16 586	15,49
Dubí	17 506	18 599	6,24
Duchcov	18 324	19 089	4,17
Krupka	14 507	16 096	10,95
Osek	6 174	6 472	4,83
Chabařovice	9 107	9 620	5,63
Hranice	6 357	6 922	8,89
Luby	6 262	6 522	4,15
Bochov	6 487	6 328	-2,45
Hradiště	15 331	14 498	-5,43
Jáchymov	7 173	7 404	3,22
Nejdek	11 626	14 883	28,01
Teplá	7 017	6 807	-2,99
Toužim	5 085	4 898	-3,68
Chodov	7 035	7 849	11,57
Kynšperk nad Ohří	6 702	7 061	5,36
Nové Sedlo	7 697	8 004	3,99
Sokolov	11 429	12 647	10,66

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISBN 80-2501310-3

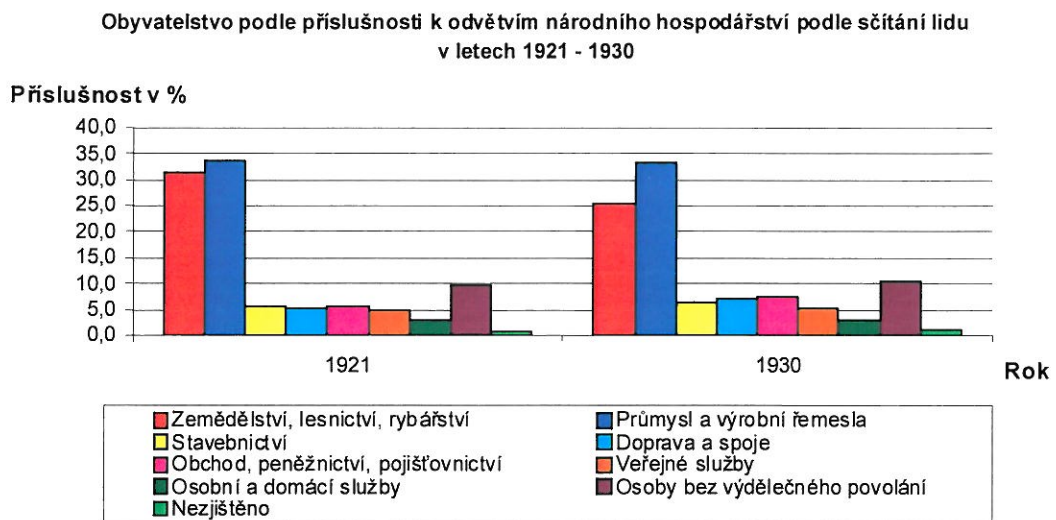
3.2.3 Pracovní příležitosti podle odvětví

Následující tabulka číselně vystihuje oblasti s nejvyšším a nejnižším počtem obyvatel v jednotlivých odvětvích národního hospodářství.

Tab. č. 22: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1921 - 1930

Odvětví	Počet obyvatel malých měst		Příslušnost k odvětvím v %	
	1921	1930	1921	1930
Zemědělství, lesnictví, rybářství	552 294	457 362	31,28	25,46
Průmysl a výrobní řemesla	589 682	597 207	33,40	33,25
Stavebnictví	98 246	113 565	5,56	6,32
Doprava a spoje	94 078	127 907	5,33	7,12
Obchod, peněžnictví, pojišťovnictví	99 805	136 879	5,65	7,62
Veřejné služby	88 790	96 527	5,03	5,37
Osobní a domácí služby	54 365	53 214	3,08	2,96
Osoby bez výdělečného povolání	172 030	190 855	9,74	10,63
Nezjištěno	16 264	22 701	0,92	1,26
Celkem	1 765 553	1 796 217	100,00	100,00

Zdroj: SRB, V. *1 000 let obyvatelstva českých zemí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0712-3

Obr. č. 20: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství podle sčítání lidu v letech 1921 – 1930

Z dostupných údajů je patrné, že došlo k výrazným změnám v orientaci obyvatel v jednotlivých oborech národního hospodářství. Výrazné změny proběhly v oblasti zemědělství, kdy došlo v roce 1930 k poklesu o 13 %, v dopravě a spoje naopak došlo v roce 1930 k nárůstu o 42,5 %, v obchodě, peněžnictví a pojišťovnictví došlo též k nárůstu o 43,7 %. Největší nárůst o 52,7 % byl zaznamenán v oblasti, kdy nebylo možno zjistit požadované informace o počtu obyvatelstva. V začínajícím stavebnictví byl hlavním odběratelem produktů především stát. Vzhledem k nastalým okolnostem týkající se hospodářské krize, vznikl rozsáhlý státní dluh, který se ještě prohluboval tím, že za dodané výrobky stát platil veřejnými zdroji.

3.2.4 Srovnání s předchozím obdobím

Srovnáním těchto dvou dosud uvedených období jsem zjistila, že docházelo k pomalému zvyšování podílu v závislosti na průmyslovém odvětví a tudíž docházelo k postupnému snižování podílu v odvětví zemědělském, lesnickém a rybářském. Dalším krokem v terciální sféře bylo zvyšování podílu významu na obchodu, peněžnictví a na tehdejší možnosti dopravy. Pro dvě pětiny obyvatelstva bylo hlavním zdrojem obživy průmysl společně se stavebnictvím a pro desetinu populace zase znamenal obživu obchod, doprava a peněžnictví. Průmyslová výroba byla však soustředěna převážně na území českých zemí. V obou obdobích zcela chybělo progresivní odvětví těžkého průmyslu, jako např. výroba elektrické energie, chemický průmysl a průmysl elektrotechnický.

Malá města byla v tomto období spojována s urbanizací, kdy hlavní hospodářskou činností lidské společnosti přestává být zemědělství a stával se průmysl. Dochází k odlivu obyvatelstva do velkých měst. Stěhování obyvatel z malých měst nebyl trvalý, opětovný trend návratu do malých měst nastal po ukončení bytové výstavby přibližně po roce 1989.

Vývoj malých měst v obou sledovaných obdobích byl propojen s existencí lehkého průmyslu, který byl důležitým ekonomickým příjmem nejenom tamějšího obyvatelstva, které jej vykonávalo, ale též i pro samotné obce.

Nezaměstnanost v těchto obdobích byla vysoká. Vzhledem k vysoké nezaměstnanosti došlo i k poklesu nejenom nominální, ale i reálné mzdy, což vedlo k omezení osobní spotřeby. V případech, kdy byl zaměstnanec nespokojený s pracovními podmínkami např. domáhal se placeného volna, byl v mnoha případech propuštěn.

Složitá, těžká a dlouhodobá transformace, která se začala prosazovat, potvrdila vysokou míru rozvoje české ekonomiky. Tento směr pokračoval i déle než do roku 1930.

3.3 Období 1938 – 1945

Toto období zaregistrovalo značnou míru migrace, respektive úbytek o 16,7 % obyvatelstva českých zemí. Průmyslová centra se osidlovala úspěšněji než zemědělské oblasti a některé oblasti se neosidlovaly záměrně vůbec, často z vojenskopolitických důvodů.

V pohraničí Československa získalo mnoho podniků Německo, převážně se jednalo o lehký průmysl, který byl potřebný pro válečné účely. Pokud podniky zaměřené na lehký průmysl nebyly využity pro výrobu zbraní nebo jiného válečného materiálu, byly tyto podniky jednak uzavřeny nebo byla jejich produkce drasticky omezena. Vysoce kvalifikovaní dělníci v těchto podnicích byly přeškoleni na jiné profese. Hlavní zbrojní podniky byly situovány do vnitrozemí.

Jednotlivá průmyslová odvětví zažívala v tomto období rozkvět, protože se stavěly nové podniky, otvíraly se nové doly, v mnohých podnicích bylo modernizováno strojní vybavení. V letech 1942 – 1944 byl zřetelný rozmach v odvětví průmyslu. Ve srovnání s předchozím rokem 1939 vzrostl index hrubého domácího produktu na 118 %. Produktivita práce ve stejném roce však poklesla o 13 %.

Podstata těchto všech podniků se razantně změnila. Nejdůležitější profese byly obsazovány Němci, pozice dělníků zůstaly domácím českému obyvatelstvu.

V důsledku leteckých náletů, které se zaměřovaly obzvláště na odvětví těžkého průmyslu bylo mnoho továren, koncernů, podniků těžce poškozeno nebo úplně zničeno. Celkově český průmysl utrpěl velké škody nejenom centrálním řízením ve smyslu válečného hospodářství, ale též výše uvedenými leteckými útoky. V této době docházelo alespoň k industrializaci v zemědělství.

V této složité a obtížné době nelze přímo specifikovat sumárně ekonomicky aktivní obyvatelstvo na území Česka, protože ekonomicky aktivní obyvatelstvo nejen v malých městech, ale i v ostatních obcích, bylo zaměřeno pouze na zemědělce nebo na malé rodinné podniky, které zajišťovaly základní osobní potřeby. V malých městech, ale i v ostatních městech se situace řešila tak, že obyvatelstvo dostávalo přidělové potravinové lístky, které sloužily k zajištění základních potravin. V době války se ve většině případů obyvatelstvo ukrývalo v úkrytech, ve sklepech apod. Pokud potravinové lístky nepostačovaly, řešilo se zajištění potravin „pašováním“, což znamenalo zásobováním z venkova. Venkov nebyl tolik zasažený válkou jako malá města, velkoměsta.

Po skončení válečného období byla přijata koncepce vyrovnávání územních celků, které byly hustotou osídlení zřetelně odlišné.

3.4 Období 1945 – 1989

Počátkem tohoto časového úseku skončilo válečné období a otevřela se cesta ke znovuoživení československého státu – hospodářství a zvýšení životní úrovně obyvatelstva. Toto popisované období se týká hospodářské situace na území Československa po druhé světové válce. Pro toto období je typické pokračování centrálně řízeného hospodářství. Dalším charakteristickým jevem pro tuto dobu je znárodnění, pozemková reforma a druhá transformace československé ekonomiky uskutečněná po listopadu 1989 a založená na zcela opačných procesech odstátnění, privatizace a na rozchodu s direktivním centrálním plánováním.

Po druhé světové válce došlo ke znárodnění největších průmyslových podniků s více než 500 zaměstnanci, všechny banky a podniky zahraničního obchodu (schváleno

zákonem – znárodnovacími dekrety prezidenta). Celkový počet všech průmyslových podniků, které byly znárodněny činil 16,4 % a zaměstnávaly 61,2 % všech pracujících osob v průmyslu. V těžkém průmyslu se tento proces dotkl hlavně v odvětví hornickém, hutnickém, strojírenském, energetickém a chemickém. V lehkém průmyslu byly dotčeny tímto vývojem pouze některé podniky.

Po této první vlně došlo ke druhé celkové vlně znárodnění, které se dotklo všech podniků nad 50 zaměstnanců, což představovalo 85 % veškeré výroby. Znárodnění bylo chápáno jako akt sociální spravedlnosti a podnítilo vlnu pracovní aktivity, což ve svém důsledku vedlo k urychlení poválečné obnovy národního hospodářství.

Další změnou, která byla v roce 1945 provedena, byla pozemková reforma. Pozemková reforma přinesla československému státu téměř 3 miliony hektarů zemědělské půdy, která umožnila zakládání státních statků a prostřednictvím soukromých zemědělců došlo ke vzniku zemědělských družstev. Tyto zásadní změny způsobily, že se vytvořily podmínky pro hromadnou výrobu v zemědělství.

3.4.1 Vliv hospodářství na malá města

Na začátku této podkapitoly se poukazuje na to, jakým razantním způsobem došlo k poklesu oproti předchozím kapitolám v počtu malých měst. Podle výpočtů došlo ke snížení v roce 1930 o 51 měst a v roce 1921 to činilo 61 měst. V dalších letech byl pokles ještě větší, kromě roku 1961, kdy vykázal minimální zvýšení.

Tab. č. 23: Vývoj malých měst v letech 1945 – 1989

Rok	Počet malých měst
1950	134
1961	137
1970	132
1980	130

Zdroj: vlastní výpočty

V letech 1962 – 1963 došlo k celkovému poklesu výroby ve strojírenství o 20 % - 30 %. Tento pokles byl způsoben změnou hospodářské a politické situace v ostatních východních státech, které nebyly motivovány k dovozu strojírenské výroby z Československa. Nové podmínky se týkaly nejenom možnosti výběru z nových příležitostí, ale také z hlediska dodacích lhůt a platebních podmínek.

Pro lepší přehlednost vývoje československého průmyslu v letech 1945 – 1989 je zpracována následující tabulka. Tabulka je zaměřená na jednotlivá odvětví, které mapují vývoj tvorby národního důchodu.

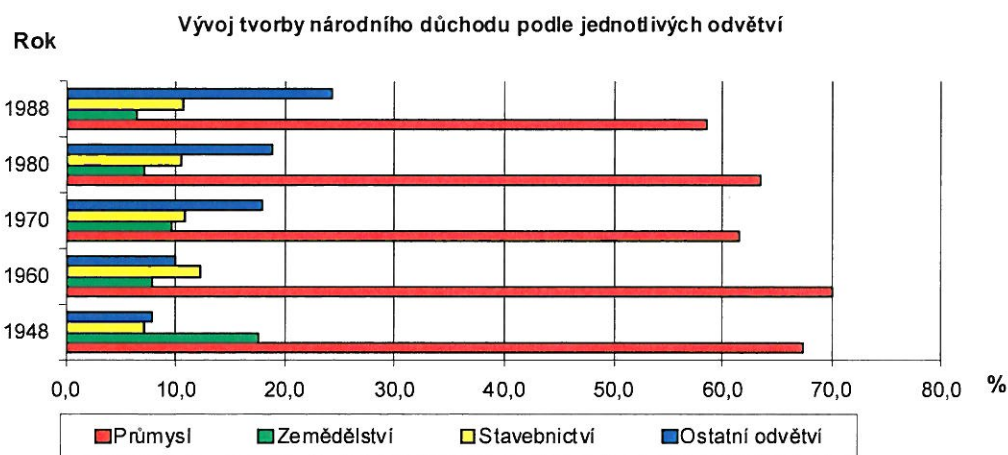
V 70. let přestávají růst velká města a naopak dochází k růstu malých měst. Průmysl se začíná přesouvat na okraje periférií a později dochází k jeho přesunu do malých měst.

Tab. č. 24: Vývoj tvorby národního důchodu podle jednotlivých odvětví vyjádřené v procentech

Ukazatel	Rok				
	1948	1960	1970	1980	1988
Národní důchod - celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Průmysl	67,4	70,0	61,6	63,5	58,6
Zemědělství	17,6	7,8	9,6	7,2	6,4
Stavebnictví	7,2	12,2	10,9	10,5	10,7
Ostatní odvětví	7,8	10,0	17,9	18,8	24,3

Zdroj: ŠKODOVÁ, PARMOVÁ, D. *Historický vývoj vybraných odvětví hospodářství ČR a jeho dopady na její úlohu v integračním procesu v Evropě Vědecká monografie*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zemědělská fakulta, 2006. ISBN 80-7040-886-3

Obr. č. 21: Vývoj tvorby národního důchodu podle jednotlivých odvětví vyjádřené v procentech

Podle výše uvedené tabulky a grafického znázornění je patrné, že se na vývoji tvorby národního důchodu nejvíce podílí ve všech letech průmysl. Sledované průmyslové odvětví dosahuje nejvyšší hodnoty 70 % v roce 1960 a nejnižší hodnoty 58,6 % v roce 1988. Mezi rokem 1970 – 1980 hodnoty kolísají. Tyto nepříznivé okolnosti jsou podmíněny v problematice obtížnějšího získávání odběratelů na světových trzích včetně států RVHP¹⁸.

¹⁸ RVHP neboli Rada vzájemné hospodářské pomoci byla obchodní organizace sdružující v době studené války socialistické státy sovětského bloku. V podstatě se jednalo o mocenský nástroj pro centrální ovládání ekonomiky socialistických států Sovětským svazem, o sovětský protipól Marshallova plánu a později EHS.

Zemědělství na českém území klesalo každým rokem, což by mělo vést k poklesu obyvatelstva v malých městech, které byly specializované na tuto primární aktivitu. Z níže uvedené tabulky je zřejmý opačný směr (označeno modrou barvou). Největší nárůst obyvatelstva registrovalo město Volary o 17,46 % a v dalším období se to týkalo města Prachatice o 35,76 %. Obě města se nacházela v Jihočeském (dříve Českobudějovickém) kraji. Obyvatelstva v malých městech přibývalo, ale neznamenalo to, že se lidé věnovali práci v zemědělství. Postupem času se rozvíjely i jiné aktivity např. řemeslnická výroba, kupectví apod. V letech 1950 – 1961 bylo registrováno snížení obyvatelstva u 6 měst (označena růžovou barvou), kdy největší pokles o 62,49 % byl vykazován ve městě Boletice a zároveň došlo u všech 6 měst k poklesu pod stanovenou minimální hranici pro počet obyvatel malého města.

Tab. č. 25: Vývoj malých měst v oblasti zemědělství, rybářství v letech 1950 - 1980

Malá města	1 950	1 961	Změna v %	1 970	1 980	Změna v %
Hluboká nad Vltavou	4 263	4 485	5,21	4 236	4 373	3,23
Horní Stropnice	1 869	1 928	3,16	1 726	1 597	-7,47
Trhové Sviny	3 809	4 136	8,58	4 006	4 461	11,36
Týn nad Vltavou	5 050	5 451	7,94	5 299	5 711	7,78
Boletice	877	329	-62,49	271	226	-16,61
Český Krumlov	8 441	9 294	10,11	10 430	13 776	32,08
Dolní Dvořiště	1 244	1 150	-7,56	1 110	1 165	4,95
Horní Planá	2 268	1 926	-15,08	1 967	2 130	8,29
Dačice	5 015	5 080	1,30	6 149	7 394	20,25
Jindřichův Hradec	12 080	12 621	4,48	14 675	19 923	35,76
Nová Bystřice	4 214	3 615	-14,21	3 419	3 215	-5,97
Třeboň	6 235	6 988	12,08	7 828	8 850	13,06
Písek	20 560	21 228	3,25	23 713	28 104	18,52
Protivín	4 850	5 202	7,26	4 868	5 248	7,81
Prachatice	5 130	5 381	4,89	7 100	10 354	45,83
Vimperk	5 288	6 073	14,84	6 657	7 257	9,01
Volary	2 703	3 175	17,46	3 344	3 588	7,30
Strakonice	12 056	14 297	18,59	17 478	21 731	24,33
Vodňany	5 624	6 287	11,79	6 284	6 624	5,41

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Průmysl v tomto období měl podle níže uvedené tabulky stoupající trend, i přes tento pozitivní směr došlo k poklesu obyvatelstva. Jedná se o červenou barvou označená města, která vykazovala i po srovnání s předchozím sledovaným období pokles. Některá malá města dosáhla minimálního limitního rozhraní. Tyto města jsou označena zelenou barvou. Pro srovnání jsem uvedla i ta města, která již nesplňovala zadanou podmínku, ale v předchozích letech ji splňovala. Některá naopak vzrostla a jsou označena modrou barvou. Neoznačená města se pohybovala na přibližně stejné úrovni, jako v předchozích

letech. Různorodost měst byla způsobena jejich polohou a jejich regionem. V této době začala fungovat regionální politika, která se odvíjela od různých hledisek a byla ovlivňována různými makroekonomickými faktory, ale i sociálními, přírodními, životními standardy a možnými dalšími činiteli.

Tab. č. 26: Vývoj malých měst v oblasti těžebního průmyslu v letech 1950 - 1980

Malá města	1 950	1 961	Změna v %	1 970	1 980	Změna v %
Bruntál	7 623	8 239	8,08	9 686	14 029	44,84
Krnov	18 956	21 493	13,38	22 643	25 463	12,45
Město Albrechtice	3 344	3 497	4,58	3 237	3 407	5,25
Rýmařov	6 697	6 992	4,40	7 586	9 174	20,93
Vrbno pod Pradědem	3 725	4 338	16,46	5 242	6 536	24,69
Třinec	21 610	27 660	28,00	36 154	39 750	9,95
Český Těšín	17 036	18 462	8,37	18 549	22 155	19,44
Havířov	12 898	51 103	296,21	82 068	85 946	4,73
Bílovec	5 404	6 380	18,06	6 615	7 215	9,07
Frenštát pod Radhoštěm	6 348	7 754	22,15	8 582	9 853	14,81
Fulnek	4 682	5 823	24,37	5 945	6 455	8,58
Nový Jičín	19 647	21 905	11,49	20 481	24 405	19,16
Odry	5 893	6 617	12,29	6 769	7 311	8,01
Příbor	6 149	7 409	20,49	8 378	9 878	17,90
Budišov nad Budišovkou	3 306	3 457	4,57	3 430	3 513	2,42
Hlučín	7 191	10 446	45,26	13 786	14 526	5,37
Vítkov	4 575	5 474	19,65	5 663	6 483	14,48
Čeká Kamenice	5 383	5 560	3,29	5 477	5 585	1,97
Jířkov	4 012	4 278	6,63	3 945	3 905	-1,01
Krásná Lípa	4 368	4 308	-1,37	3 938	3 819	-3,02
Mikulášovice	3 044	2 741	-9,95	2 631	2 747	4,41
Rumburk	9 300	9 459	1,71	9 095	10 255	12,75
Staré Křečany	2 014	2 000	-0,70	1 785	1 438	-19,44
Šluknov	6 428	6 128	-4,67	5 820	6 204	6,60
Varnsdorf	15 782	14 089	-10,73	14 512	16 356	12,71
Jirkov	6 000	9 928	65,47	11 249	11 980	6,50
Kadaň	7 908	10 010	26,58	15 624	18 614	19,14
Kláštorec nad Ohří	4 770	5 838	22,39	9 173	13 255	44,50
Kryštofovy Hamry	1 492	1 340	-10,19	828	129	-84,42
Vejprty	4 788	4 674	-2,38	3 682	3 897	5,84
Litoměřice	15 126	16 830	11,27	19 595	22 869	16,71
Roudnice nad Labem	9 347	10 541	12,77	11 155	13 956	25,11
Štětí	3 628	5 724	57,77	7 016	9 054	29,05
Terezín	4 491	3 938	-12,31	3 944	3 450	-12,53
Ústěk	3 817	3 754	-1,65	3 187	2 981	-6,46
Louny	12 356	12 537	1,46	13 452	17 543	30,41
Podbořany	5 792	5 851	1,02	5 723	5 917	3,39
Postoloprty	4 168	3 972	-4,70	4 889	4 886	-0,06
Žatec	14 088	15 661	11,17	16 525	19 145	15,85
Horní Jiřetín	7 436	6 627	-10,88	5 333	3 612	-32,27
Bílina	11 862	13 726	15,71	16 196	18 836	16,30
Dubí	10 634	11 107	4,45	9 412	9 160	-2,68

Duchcov	12 002	12 449	3,72	12 210	10 554	-13,56
Krupka	8 275	9 059	9,47	8 729	9 336	6,95
Osek	4 066	4 227	3,96	3 728	5 663	51,90
Chabařovice	5 428	5 274	-2,84	4 811	4 002	-16,82
Aš	12 484	11 209	-10,21	12 843	12 925	0,64
Hranice	3 160	2 417	-23,51	2 496	2 428	-2,72
Luby	2 515	2 283	-9,22	2 551	2 644	3,65
Bochov	2 304	2 079	-9,77	2 166	1 937	-10,57
Hradiště	3 601	601	-83,31	914	648	-29,10
Jáchymov	6 659	4 608	-30,80	3 289	3 375	2,61
Nejdek	7 984	8 423	5,50	8 787	8 893	1,21
Teplá	2 843	3 444	21,14	3 318	3 115	-6,12
Toužim	2 462	2 680	8,85	3 594	3 949	9,88
Horní Slavkov	2 095	5 669	170,60	5 478	6 106	11,46
Chodov	3 786	4 551	20,21	11 798	14 704	24,63
Kraslice	7 383	7 617	3,17	7 128	7 371	3,41
Kynšperk nad Ohří	3 458	4 140	19,72	5 542	5 095	-8,07
Nové Sedlo	4 561	4 299	-5,74	3 021	2 834	-6,19
Sokolov	9 777	18 041	84,52	18 256	24 763	35,64

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Z níže uvedené tabulky je zřejmé, že průmysl v tomto období měl stoupající trend do roku 1970 a od roku 1980 došlo k mírnému poklesu, i přes tento více pozitivní směr došlo k poklesu obyvatelstva. Jedná se o označená města červenou barvou, která vykazovala i po srovnání s předchozím sledovaným období k poklesu. Některá malá města dosáhla minimálního limitního rozhraní. Tyto města jsou označena zeleně. Pro srovnání jsem uvedla i ta města, která již nesplňovala zadanou podmínku, ale v předchozích letech ji splňovala. Některá naopak vzrostla a jsou označena modrou barvou. Neoznačená města se pohybovala na přibližně na stejné úrovni, jako v předchozích letech.

Tab. č. 27: Vývoj malých měst v oblastech průmyslu v letech 1950 -1980

Malá města	1 950	1 961	Změna v %	1 970	1 980	Změna v %
Nový Bydžov	8 015	8 163	1,85	7 656	7 545	-1,45
Hořice	7 700	7 754	0,70	8 090	9 251	14,35
Jičín	12 615	13 176	4,45	13 414	16 182	20,64
Nová Paka	8 072	8 398	4,04	9 043	8 842	-2,22
Broumov	6 713	7 680	14,40	7 814	7 834	0,26
Červený Kostelec	8 342	8 728	4,63	8 726	9 196	5,39
Hronov	7 315	7 374	0,81	7 404	7 189	-2,90
Jaroměř	12 531	12 396	-1,08	11 974	12 046	0,60
Náchod	18 562	18 846	1,53	19 729	20 713	4,99
Teplice nad Metují	2 556	2 447	-4,26	2 379	2 136	-10,21
Kostelec nad Orlicí	6 017	6 119	1,70	6 052	6 690	10,54
Rychnov nad Kněžnou	7 207	7 248	0,57	7 936	10 069	26,88

Dvůr Králové nad Labem	16 083	16 904	5,10	16 828	17 911	6,44
Vrchlabí	9 187	9 969	8,51	11 119	12 419	11,69
Benešov	10 387	9 774	-5,90	10 769	14 258	32,40
Bystřice	4 751	4 642	-2,29	4 237	3 845	-9,25
Sedlec-Prčice	3 866	3 793	-1,89	3 569	3 403	-4,65
Beroun	13 802	16 134	16,90	17 805	17 387	-2,35
Slaný	11 823	12 890	9,02	13 160	14 748	12,07
Kolín	22 528	25 301	12,31	28 538	32 501	13,89
Čáslav	9 407	10 107	7,44	10 317	9 950	-3,56
Kutná Hora	15 893	16 835	5,93	17 943	20 927	16,63
Kralupy nad Vltavou	10 558	11 629	10,14	14 898	17 928	20,34
Mělník	11 914	13 076	9,75	15 487	18 941	22,30
Mnichovo Hradiště	5 733	6 706	16,97	6 920	8 009	15,74
Nymburk	11 914	12 585	5,63	13 263	14 033	5,81
Poděbrady	12 414	13 162	6,03	13 353	13 782	3,21
Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	12 243	13 292	8,57	13 993	14 412	2,99
Příbram	13 614	26 803	96,88	29 993	35 123	17,10
Rožmitál pod Třemšínem	3 608	3 825	6,01	4 019	4 524	12,57
Rakovník	11 619	11 956	2,90	13 103	16 233	23,89

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISBN 80-2501310-3

Z důvodu podrobnějšího členění jednotlivých odvětví, které se postupně zahrnovaly do národního hospodářství jsem rozdělila níže uvedené tabulky na dvě tabulky, které jsou dle odvětví skoro stejné, pouze se liší v letech.

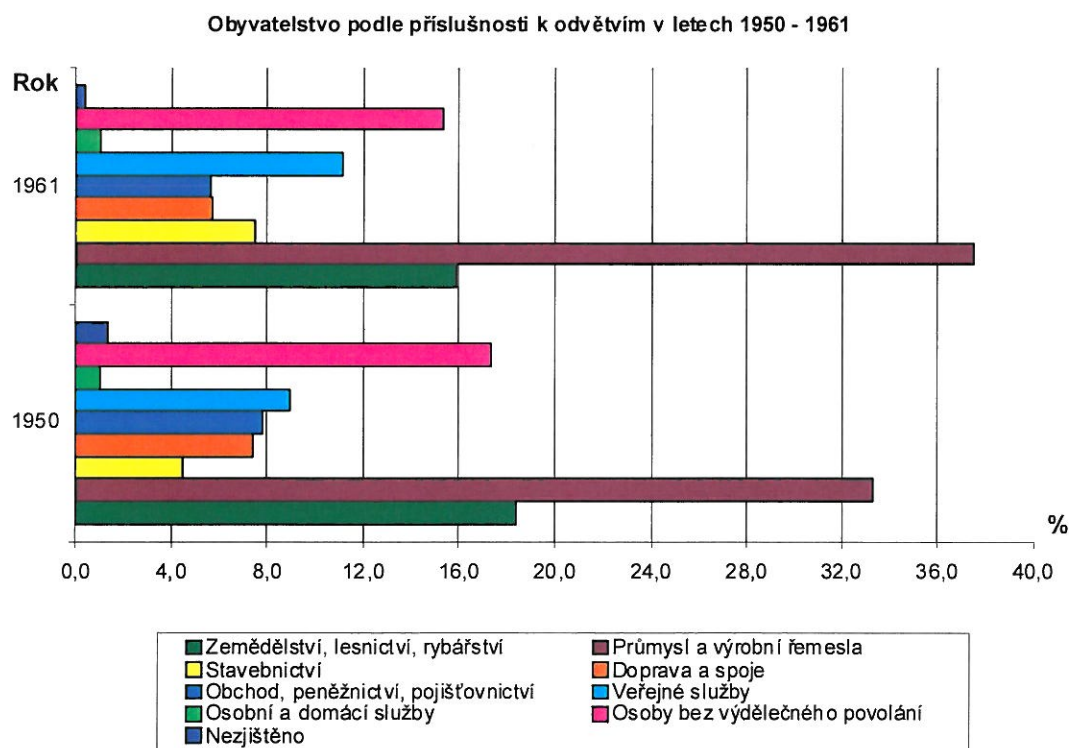
Všechna sledovaná odvětví podle níže uvedené tabulky mají klesající tendenci vyjma průmyslu a výrobního řemesla, které se zvýšilo v roce 1961 o 21 % a oblast veřejných služeb, která se též zvýšila o 33,3 %. Odvětví osobní a domácí služby během sledovaného období neznamenalo žádnou změnu. Z těchto číselných údajů je patrná změna celého ekonomického uspořádání, kdy dochází k postupnému přechodu z oblastí dříve žádaných a silně pracovně vytížených do sektorů, které se v průběhu let postupně vyvíjejí. I ukazatel nezjištěno, který poukazuje na nemožnost zjistit nebo dohledat potřebné informace se postupně minimalizuje, což svědčí o zlepšování kvality statistických metod a věrohodnosti takto získaných dat.

Tab. č. 28: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1950 - 1961

Odvětví	Počet obyvatel malých měst		Příslušnost k odvětvím v %	
	1950	1961	1950	1961
Zemědělství, lesnictví, rybářství	233 389	230 511	18,4	15,9
Průmysl a výrobní řemesla	423 553	541 766	33,3	37,5
Stavebnictví	57 015	107 813	4,5	7,5
Doprava a spoje	94 262	82 045	7,4	5,7
Obchod, peněžnictví, pojišťovnictví	98 961	81 204	7,8	5,6
Veřejné služby	113 939	160 670	8,9	11,1
Osobní a domácí služby	12 760	14 489	1,0	1,0
Osoby bez výdělečného povolání	219 554	221 859	17,3	15,3
Nezjištěno	17 637	6 281	1,3	0,4
Celkem	1 271 070	1 446 638	100,0	100,0

Zdroj: SRB, V. 1 000 let obyvatelstva českých zemí. Nakladatelství Karolinum. Praha, 2004. ISBN 80-246-0712-3

Obr. č. 22: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1950 - 1961

Všechny hodnoty kromě zmíněných naznačují, že hospodářství spěje k tomu, aby se obyvatelstvo z malých měst, pokud v nich nevznikly velké průmyslové závody, které by zaujaly dominantní postavení z hlediska pracovních příležitostí v daném regionu, přesouvalo do velkoměst, kde by se nabízela relativně široká škála pracovních míst, infrastrukturní dostupnost a lepší životní podmínky.

Nevyplněné kolonky v níže uvedené tabulce nevykazovaly žádné hodnoty nebo byly přiřoučeny do jiných odvětví. V tomto časovém rozmezí bylo zjištěno, že ani jeden

druh odvětví nevykazuje rostoucí tendenci, naopak všechny vykazují mírný pokles. Největší změna je u odvětví ostatní nevýrobní činnosti, kde došlo k poklesu v roce 1980 o 62 %. V roce 1980 na sebe upozornila oblast sociální činnosti, která dosahovala hodnoty 9,2 %, což vede k názoru, že se postupně začíná projevovat měkká stránka národního hospodářství, která v uplynulých letech nebyla příliš sledována.

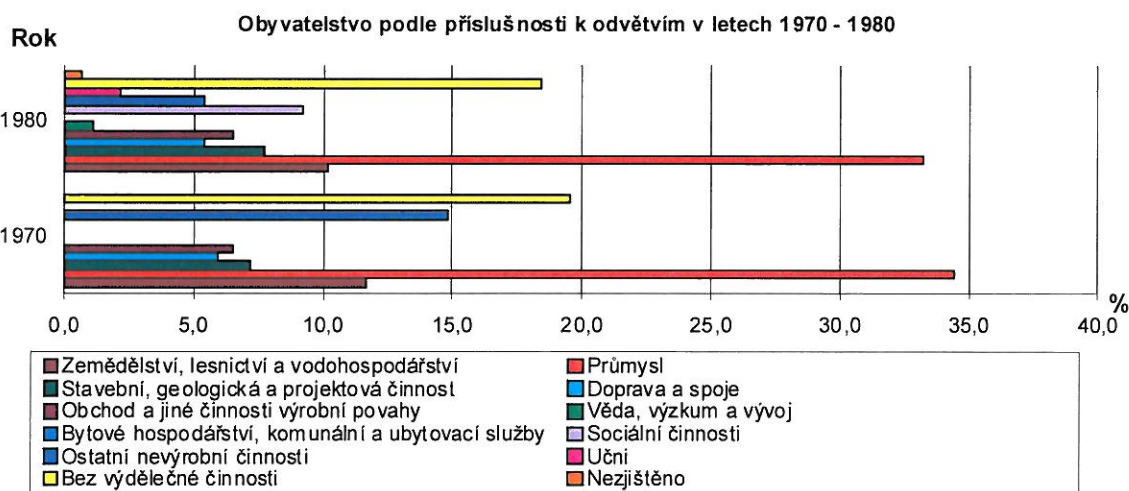
Téměř žádná pozornost nebyla věnována dopadům průmyslové výroby na lidské zdraví a na životní prostředí.

Tab. č. 29: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1970 - 1980

Odvětví	Počet obyvatel malých měst		Příslušnost k odvětvím v %	
	1970	1980	1970	1980
Zemědělství, lesnictví a vodohospodářství	166 194	145 429	11,7	10,2
Průmysl	488 345	473 468	34,4	33,2
Stavební, geologická a projektová činnost	101 824	109 450	7,2	7,7
Doprava a spoje	83 621	77 742	5,9	5,4
Obchod a jiné činnosti výrobní povahy	91 556	92 659	6,5	6,5
Věda, výzkum a vývoj	0	15 175		1,1
Bytové hospodářství, komun. a byt. služby	0	0		
Sociální činnosti	0	132 417		9,2
Ostatní nevýrobní činnosti	210 482	76 822	14,8	5,4
Uční	0	31 887		2,2
Bez výdělečné činnosti	277 000	262 145	19,5	18,4
Nezjištěno	0	9 997		0,7
Celkem	1 419 022	1 427 191	100,0	100,0

Zdroj: SRB, V. 1 000 let obyvatelstva českých zemí. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0712-3

Obr. č. 23: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1970 - 1980

3.5 Období 1989 – 2001

Jako v ostatních předešlých kapitolách se opět pro lepší představivost vyzdvihuje pro zadané údobí celkový počet malých měst ve všech krajích na území České republiky. Níže uvedená tabulka poukazuje na skutečnost, že počet malých měst byl nejnižší za celé sledové údobí. Od počátku sledovaného období (rok 1869) do konce sledovaného období (rok 2001) nebyl zaznamenán žádný výrazný pokles v počtu malých měst, protože rozdíl mezi těmito roky byl pouhých 12 měst. Ovšem v roce 1890, kdy se registrovalo největší počet malých měst se počet malých měst do roku 2001 snížil o 98, což představovalo v procentuálním vyjádření pokles o 56 %. Tento úbytek byl spojen s rozsáhlou výstavbou aglomerací okolo velkoměst, které se jim postupně začalo říkat „satelitní městečka“.

Tab. č. 30: Vývoj malých měst v letech 1989 – 2001

Rok	Počet malých měst
1991	125
2001	124

Zdroj: vlastní výpočty

Po roce 1989 byla zaznamenána nejvýraznější změna na trhu práce, kdy se česká ekonomika setkala s nezaměstnaností. Příčinou byla skutečnost, že docházelo k reorganizaci v důsledku neefektivního a neperspektivního fungování podniků. Toto období bylo provázeno velkou fluktuací, ať v důsledku změny zaměstnání, tak především obrovským rozmachem soukromého podnikání, podpořené procesem malé privatizace.¹⁹

3.5.1 Nezaměstnanost ovlivňující malá města

V roce 1990 pracovalo v družstvech o 1,3 % méně než tomu bylo v předcházejícím roce 1989, v průmyslu o 2 %, ve vnitřním obchodě o 2,5 % a v zemědělství o 1,4 %. V roce 1990 byly výkazy o nezaměstnanosti varující, neboť vykazovaly nárůst uchazečů o zaměstnání o 40 % měsíčně více, což vedlo k velkým obavám. V roce 1991 se stále zvyšoval počet nezaměstnaných. Tyto nepříznivé dopady byly způsobeny rozpadem RVHP a náročností prostředí západních trhů.

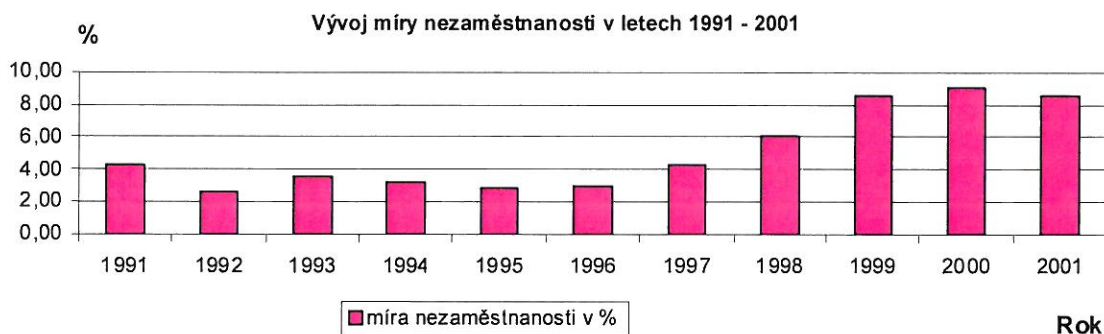
¹⁹ Týkala se převážně malých podniků – celkem 34 000, které byly prodávány v dražbách. Celkový výnos pro Československý stát a později pro Českou a pro Slovenskou republiku dosáhl 4,5 miliardy CZK, což představovalo významný příjem státu v letech 1990 – 1993.

Tab. č. 31: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1991 - 2001

Rok	Míra nezaměstnanosti v %
1991	4,25
1992	2,57
1993	3,52
1994	3,19
1995	2,83
1996	3,00
1997	4,30
1998	6,00
1999	8,50
2000	9,00
2001	8,50

Zdroj: http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/casove_rady/prumer_mn_od_97_portal.xls

Obr. č. 24: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1991 - 2001

Ve sledovaném období míra nezaměstnanosti kolísala. Nejnižší hodnota byla zjištěna v roce 1992, kdy dosahovala 2,57 % a nejvyšší hodnota byla vypočtena v roce 2000, kdy dosahovala 9 %. V roce 1998 v Severních Čechách (Most, Chomutov, Teplice, ale i Ústí nad Labem) byla vykazována míra nezaměstnanosti nad úrovní 12 %. V tomto regionu byla soustředěna masivní průmyslová výroba, respektive těžba paliv a nerostných surovin, která zaměstnávala tisíce úzce specializovaných pracovníků. Útlumem těžby a výroby nenašla většina uvolněných pracovníků v regionu nové uplatnění. V územním rozmístění celá pětina počtu nezaměstnaných osob připadá na kraj Moravskoslezský, podíl větší než 10 % na kraj Ústecký (13,6 %) a Jihomoravský (11,3 %). Současně tyto kraje patří i k oblastem s vyššími než průměrnými hodnotami obecné míry nezaměstnanosti. Pozadu nezůstal ani region Severní Morava, kde došlo též k prudkému nárůstu nezaměstnanosti. Na konci roku 1999 bylo rozpoznáno půl milionu nezaměstnaných a mezi kritické regiony patřily Severozápadní Čechy a Severní Morava.

V předchozích letech se jednalo o velmi silné regiony z hlediska dostupnosti velkých podniků, které sloužily pro dřívější účely.

Struktura zaměstnanosti podle odvětví ekonomické činnosti a velikostní skupiny obce bydliště vykazuje dlouhodobý trend - s rostoucím počtem obyvatel v obci klesá zastoupení zemědělství, lesnictví a rybolovu, od velikostní skupiny 20 000 obyvatel i zastoupení průmyslu a stavebnictví a naopak se zvyšuje váha sektoru služeb.

Z níže uvedené tabulky je patrné, že došlo k výraznému převratu v zemědělství a rybářství, neboť malá města vykazují nejnižší hodnoty přírůstků, kromě města Týn nad Vltavou, který dosáhl zvýšení o 19,21 % a města Boletice, které dosáhlo zvýšení o 24,26 %. Z tohoto je evidentní, že poměr odvětví se markantně změnil. Tento posun způsobil odliv obyvatelstva do velkoměst. Největší pokles byl zaznamenán u města Blatná o 4,32 %. V důsledku procesu transformace České republiky dochází k postupnému poklesu v zemědělské výrobě.

Tab. č. 32: Vývoj malých měst v oblasti zemědělství, rybářství v letech 1991 - 2001

Malá města	1991	2001	Změna v %
Hluboká nad Vltavou	4 277	4 538	6,10
Horní Stropnice	1 522	1 548	1,71
Trhové Sviny	4 632	4 620	-0,26
Týn nad Vltavou	6 831	8 143	19,21
Boletice	235	292	24,26
Český Krumlov	14 108	14 443	2,37
Dolní Dvořiště	1 210	1 281	5,87
Horní Planá	2 302	2 293	-0,39
Dačice	7 970	7 937	-0,41
Jindřichův Hradec	21 822	22 695	4,00
Nová Bystřice	3 303	3 407	3,15
Třeboň	9 052	9 016	-0,40
Písek	29 550	29 796	0,83
Protivín	4 859	4 952	1,91
Prachatice	11 805	11 843	0,32
Vimperk	8 090	8 281	2,36
Volary	3 917	4 068	3,85
Blatná	6 944	6 644	-4,32
Strakonice	24 705	23 800	-3,66
Vodňany	6 331	6 581	3,95

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

V níže zpracované tabulce zaměřené na průmysl je patrné, že lidnatost v industriálních oblastech klesá, což se projevilo výrazným úbytkem obyvatelstva v malých městech. Jedná se o města, která v uplynulých letech rostla. Největší pokles byl evidován ve městě Bílina o 6,67 % a největší nárůst byl registrován u města o 7,75 %.

Tab. č. 33: Vývoj malých měst v oblasti těžebního průmyslu v letech 1991 – 2001

Malá města	1991	2001	Změna v %
Bruntál	16 800	17 627	4,92
Krnov	25 436	25 764	1,29
Město Albrechtice	3 580	3 626	1,28
Rýmařov	9 405	9 167	-2,53
Vrbno pod Pradědem	6 645	6 244	-6,03
Frydek-Místek	63 808	61 400	-3,77
Třinec	40 309	38 953	-3,36
Bohumín	23 686	23 284	-1,70
Český Těšín	27 721	26 429	-4,66
Havířov	86 297	85 855	-0,51
Karviná	68 405	65 141	-4,77
Orlová	36 339	34 856	-4,08
Bílovec	7 552	7 494	-0,77
Frenštát pod Radhoštěm	11 166	11 361	1,75
Fulnek	6 225	6 053	-2,76
Nový Jičín	26 460	26 970	1,93
Odry	7 401	7 444	0,58
Příbor	8 887	8 754	-1,50
Budišov nad Budišovkou	3 340	3 233	-3,20
Hlučín	14 390	14 346	-0,31
Vítkov	6 376	6 337	-0,61
Česká Kamenice	5 646	5 492	-2,73
Jiříkov	3 638	3 920	7,75
Krásná Lípa	3 381	3 639	7,63
Mikulášovice	2 546	2 397	-5,85
Rumburk	10 789	11 024	2,18
Staré Křečany	1 147	1 175	2,44
Šluknov	5 568	5 658	1,62
Varnsdorf	16 266	16 040	-1,39
Jirkov	18 229	20 717	13,65
Kadaň	17 796	17 579	-1,22
Kláštorec nad Ohří	16 213	15 757	-2,81
Kryštofovy Hamry	88	89	1,14
Vejprty	3 320	3 336	0,48
Litoměřice	25 719	24 879	-3,27
Roudnice nad Labem	13 562	13 132	-3,17
Štětí	8 571	9 197	7,30
Terezín	2 892	2 930	1,31
Ústěk	2 703	2 662	-1,52
Louny	20 812	19 639	-5,64
Podbořany	5 913	6 112	3,37
Postoloprty	4 483	4 836	7,87
Žatec	20 320	19 919	-1,97
Horní Jiřetín	1 861	1 917	3,01
Bílina	17 025	15 890	-6,67
Dubí	7 815	7 630	-2,37
Duchcov	8 913	8 780	-1,49
Krupka	12 620	13 318	5,53
Osek	5 194	5 030	-3,16

Teplice	53 004	51 060	-3,67
Jáchymov	2 716	2 830	4,20
Nejdek	8 180	8 600	5,13
Teplá	2 924	3 101	6,05
Toužim	3 864	3 798	-1,71
Horní Slavkov	6 101	5 972	-2,11
Chodov	14 929	14 687	-1,62
Kraslice	7 604	7 273	-4,35
Kynšperk nad Ohří	5 202	5 160	-0,81
Nové Sedlo	2 508	2 639	5,22
Sokolov	25 210	25 081	-0,51

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

V níže zpracované tabulce je zaznamenán vývoj malých měst, který byl oproti minulé době nejhorší, protože skoro všechna města evidovala pokles obyvatelstva. Tento pokles je zapříčiněn poklesem průmyslové výroby a i zemědělskou výrobou. Novodobá odvětví peněžnictví, pojišťovnictví atd. jsou zaměřována na velkoměsta. Modrou barvou označené město Bystřice zaznamenalo nárůst oproti předchozí době. Největší nárůst byl 3,50 %, což představuje nepatrnou hodnotu z celkového počtu. Největší propad byl evidován ve městě Sedlec-Prčice o 8 %.

Tab. č. 34: Vývoj malých měst v oblastech průmyslu v letech 1991 – 2001

Malá města	1991	2001	Změna v %
Nový Bydžov	7 242	7 201	-0,57
Hořice	9 282	9 091	-2,06
Jičín	16 803	16 489	-1,87
Nová Paka	9 380	9 299	-0,86
Broumov	8 076	8 361	3,53
Červený Kostelec	8 598	8 467	-1,52
Hronov	6 653	6 519	-2,01
Jaroměř	12 557	12 921	2,90
Náchod	20 712	21 400	3,32
Teplice nad Metují	1 906	1 840	-3,46
Kostelec nad Orlicí	6 455	6 180	-4,26
Rychnov nad Kněžnou	11 552	11 736	1,59
Dvůr Králové nad Labem	16 976	16 381	-3,50
Vrchlabí	13 416	13 171	-1,83
Benešov	15 892	16 323	2,71
Bystřice	3 803	3 872	1,81
Sedlec-Prčice	3 202	2 946	-8,00
Beroun	18 005	17 459	-3,03
Slaný	15 285	15 237	-0,31
Kolín	31 595	30 258	-4,23
Čáslav	10 107	9 904	-2,01
Kutná Hora	21 561	21 453	-0,50
Kralupy nad Vltavou	17 934	17 506	-2,39
Mělník	19 625	19 271	-1,80

Mnichovo Hradiště	8 435	8 393	-0,50
Nymburk	15 142	14 407	-4,85
Poděbrady	13 213	13 364	1,14
Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	15 644	15 298	-2,21
Příbram	36 898	35 886	-2,74
Rožmitál pod Třemšínem	4 476	4 357	-2,66
Rakovník	17 425	16 695	-4,19

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKEHO ÚRADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

4 Srovnání vybraných malých měst na území České republiky v letech 1869 – 2001

Pro názornější ilustraci jsem náhodně vybrala pro každý konkrétní kraj příslušné město, které splňuje podmínku „malé město“ pro počet obyvatel v rozmezí od 5 000 – 20 000, které v následující kapitole budu charakterizovat nejenom z hlediska pracovních příležitostí, ale i z dalších měřítek.

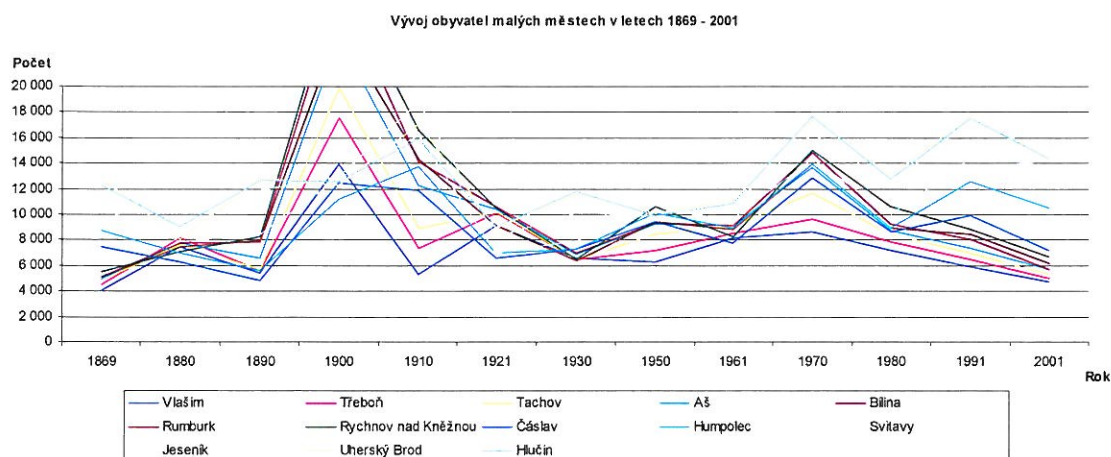
První tabulka bude zaměřena na členění krajů v roce 1950 a další následující tabulka bude členěna dle krajů v roce 1961, s tím, že toto členění platilo i do roku 2001. Před rokem 1950 jsem výběr neprovedla, protože v té době bylo území České republiky členěno pouze na Čechy, Moravu a Slezsko, což představuje rozsáhlé územní celky a tudíž by náhodný výběr neměl dostatečnou vypovídací schopnost.

Tab. č. 35: Územní členění v roce 1950

Územní členění v roce 1950														
Kraj	Město	Počet obyvatel												
		1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Pražský	Vlašim	4 040	4 547	4 791	4 936	5 115	5 075	5 464	7 444	8 747	10 515	12 613	12 809	12 270
Českobudějovický	Třeboň	7 463	8 132	7 650	7 755	7 721	7 461	7 042	6 235	6 988	7 828	8 850	8 052	9 016
Plzeňský	Tachov	5 433	5 572	5 680	6 590	7 814	7 902	8 189	4 843	5 606	8 435	11 847	12 833	12 696
Karlovarský	Aš	13 888	17 589	19 885	23 737	27 772	24 618	28 916	12 484	11 209	12 843	12 925	12 285	12 584
Ústecký	Bílina	5 342	7 310	8 952	12 257	14 153	14 361	16 586	11 862	13 726	16 196	18 836	17 025	15 890
Liberecký	Rumburk	9 090	10 142	10 178	10 388	10 544	9 093	10 466	6 565	6 964	6 913	8 252	8 907	9 054
Hradecký	Rychnov nad Kněžnou	6 548	6 493	6 449	6 882	6 936	6 365	6 425	7 207	7 248	7 936	10 069	11 552	11 736
Pardubický	Čáslav	6 312	7 178	8 396	9 174	9 318	9 460	10 635	9 407	10 107	10 317	9 950	10 107	9 904
Jihlavský	Humpolec	8 182	8 514	9 110	9 135	9 108	8 812	8 231	7 706	8 955	9 727	10 786	11 122	10 929
Brněnský	Svitavy	8 670	9 654	11 653	13 637	14 820	13 892	15 031	12 828	13 878	14 282	16 297	17 441	17 626
Olomoucký	Jeseník	7 149	7 799	8 435	8 718	9 242	8 956	10 584	8 583	8 914	9 957	12 342	13 039	12 700
Gottwaldovský	Uherský Brod	5 855	6 492	6 935	7 399	8 014	8 384	8 821	9 856	12 565	14 406	17 459	17 721	17 592
Ostravský	Hlučín	4 711	5 034	5 298	5 652	5 729	6 218	6 685	7 191	10 446	13 786	14 526	14 390	14 346

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISBN 80-2501310-3

Obr. č. 25: Vývoj obyvatel v malých městech v letech 1869 – 2001 dle územního členění v roce 1950

Z výše uvedeného grafu je patrné, že největší přírůstky obyvatelstva ve všech sledovaných malých městech byly v roce 1900 a nejnižší v roce 1880 - 1890. Pokles přírůstku městského obyvatelstva byl způsoben v důsledku průmyslové a agrární krize. Naproti tomu se výrazně zvýšilo vystěhovalectví. Vývoj jednotlivých krajů byl rozdělen na dvě části, na jedné straně se vytvářely oblasti s ekonomickým a současně populačním vzestupem a na druhé straně docházelo k ekonomické stagnaci provázeným hromadným stěhováním do vyspělejších oblastí.

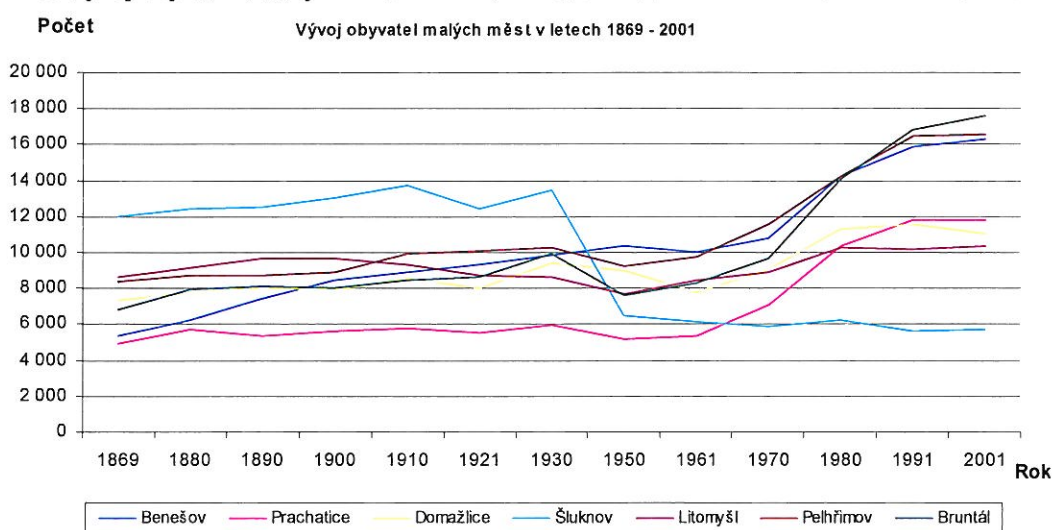
Mezi vyspělejší oblasti se řadily a současně vykazovaly vysoké tempo růstu nové průmyslové zóny např. pražská, ostravská, ústecká, plzeňská, karlovarská. Do těchto územních celků směřoval příliv obyvatelstva ze zemědělských oblastí. Hustotou osídlení se blížily nejvýznamnějším centrům tovární textilní výroby např. Liberecko.

Tab. č. 36: Územní členění v roce 1961

		Územní členění v roce 1961												
Kraj	Město	Počet obyvatel												
		1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Středočeský	Benešov	5 345	6 240	7 413	8 450	8 857	9 304	9 820	10 387	9 974	10 769	14 258	15 892	16 323
Jihočeský	Prachatice	4 911	5 682	5 363	5 573	5 779	5 482	5 926	5 130	5 381	7 100	10 354	11 805	11 843
Západočeský	Domažlice	7 319	7 745	8 046	7 907	8 555	8 049	9 406	8 995	7 723	9 044	11 256	11 519	11 048
Severočeský	Šluknov	11 995	12 390	12 527	12 983	13 685	12 414	13 479	6 428	6 128	5 820	6 204	5 568	5 658
Východočeský	Litomyšl	8 597	9 113	9 636	9 651	9 329	8 737	8 638	7 655	8 427	8 884	10 253	10 187	10 358
Jihomoravský	Pelhřimov	8 387	8 689	8 738	8 894	9 938	10 079	10 259	9 198	9 754	11 559	14 239	16 480	16 590
Severomoravský	Bruntál	6 848	7 895	8 117	8 060	8 443	8 597	9 905	7 623	8 239	9 686	14 029	16 800	17 627

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Obr. č. 26: Vývoj obyvatel v malých městech v letech 1869 – 2001 dle územního členění v roce 1961

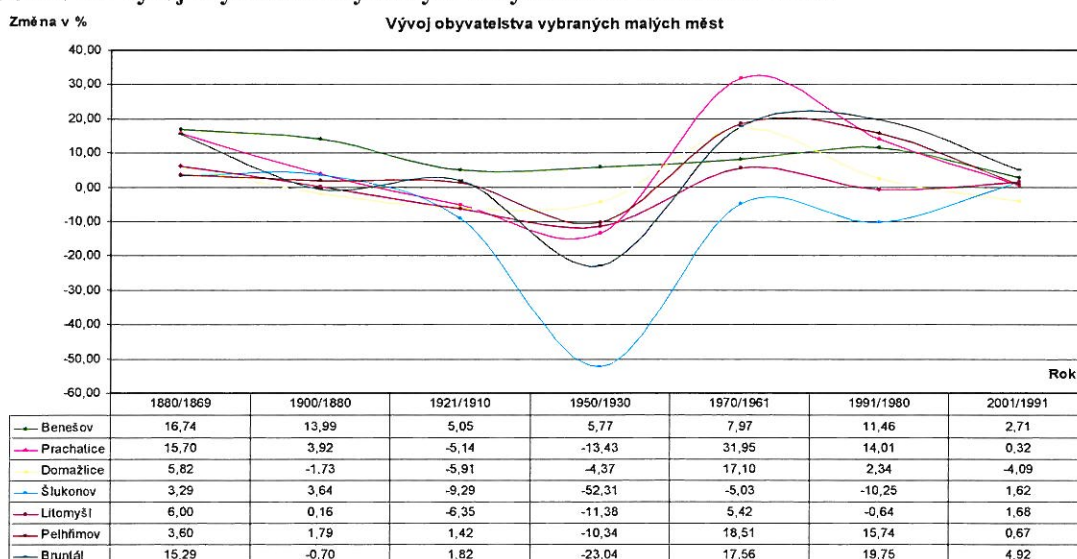

Z grafu č. 26 je patrné, že např. město Šluknov do roku 1945 dosahovalo hodnot nejvyššího zalidnění. V této lokalitě se podporovala převážně tradiční textilní výroba. Naopak město Pelhřimov patřilo mezi města, které ustrnulo a zachovávalo si i nadále řemeslnicko-kupecký charakter.

Vybraná malá města byla srovnána pouze podle členění z roku 1961, protože vybraná malá města podle územního členění v roce 1950 měla pouze informativní charakter ve smyslu názorné ukázky známých měst z konkrétních oblastí.

Následující grafické znázornění zobrazuje průběh změn ve vývoji obyvatelstva v jednotlivých malých městech podle jednotlivých krajů.

Obr. č. 27: Vývoj obyvatelstva vybraných malých měst v letech 1869 - 2001

4.1 Benešov²⁰

Dle výše uvedeného grafu je patrné, že oproti městu Šluknov, ale i ostatním městům dosahuje vyšších hodnot už od počátku sledovaného období. Začátek dynamického rozmachu města Benešov vyústilo v roce 1870, kdy byla středem města postavena železnice Praha – České Budějovice, dále byla vybudována lokální trať do Vlašimi. Tyto okolnosti nasvědčovalo tomu, že město Benešov mělo příznivou polohu obce pro rozvoj dopravy a díky ní si našel cestu i průmysl. Jeho výhodná poloha nebyla zaměřena pouze na ekonomické oblasti, ale byla také zaměřena na rozvoj turismu. Město Benešov bylo zajímavé nejenom z hlediska dostupnosti, ale i z hlediska atraktivnosti přírody a kulturním prostředím. Nejenom, že došlo k rozvoji průmyslu, ale i se nabízela možnost širšího spektra ve využití celého města. Tento rozvoj upevnil usedlost stávajících obyvatel a umožnil příliv dalších obyvatel, které se zde pomalu usazovali. Město Benešov svojí dynamičností se progresivně rozrůstalo nejenom rozlohově, ale i hustotou osídleností, které úzce souvisí s hustotou obyvatelstva.

V dalších letech od roku 1921 přírůstky obyvatelstva už nebyly tak zřetelné, jako v předchozích letech. V roce 1942 byla část města Benešov vystěhována v důsledku vybudování základny pro německou armádu. Tento pokles ovlivnil hustotu osídlení ve městě jen minimálně, ale v ostatních obcích došlo k většinovému vystěhování. Podle grafu je znatelné, že v roce 1950/1930 všechna vybraná města dosahují výrazných úbytků, kromě města Benešov, který dosahuje kladných hodnot. Ovlivňujícím faktorem lze uvést polohu města, která byla hlavním hnacím motorem k rozmachu nejen města, ale celého okresu. Dalším velice důležitým důvodem pro návrat obyvatelstva, bylo opuštění oblasti německým vojskem v roce 1945. Tento krok byl spouštěcím mechanismem k navracení se obyvatelstva do svých domů. Některá obydlí byla srovnána se zemí, a proto jejich obyvatelé zůstali v přechodných bydleštích nebo osidlovali jinou opuštěnou usedlost po německých vojácích.

Město Benešov zaujímal v roce 1869 v počtu obyvatelstva podíl o velikosti 4,06 % a v roce 2001 podíl o velikosti 9,96 % na celkovém počtu obyvatelstva malých měst ve Středočeském kraji. Srovnáním počátečního a konečného období došlo k nárůstu o 2,38 %. V tomto kraji bylo v roce 1869 celkem 16 malých měst a v roce 2001 jich

²⁰ <http://www.benesov-city.cz/>

bylo pouhých 11, což svědčí o úbytku malých měst z hlediska většího počtu obyvatel než má stanoveno „malé město“.

4.2 Prachatice²¹

Z výše uvedené tabulky je patrné, že vývoj obyvatelstva do roku 1970 kolísá tzn., že dochází ke střídání mezi nárůstem a poklesem. Graficky se střídání zobrazuje postupným klesáním do let 1930 - 1950 a poté následuje výrazný nárůst. V letech 1869 - 1880 byl nárůst o 15,70 % , v dalším roce byl nárůst pouze o 3,92 %. V období 1910 - 1921 došlo k úbytku obyvatelstva o 5,14 %. Tento nepříznivý dopad byl způsoben dopadem hospodářské krize, která postihla celé české území.

V roce 1893 bylo vybudováno železniční spojení mezi Prachaticemi a Vodňany, pak následovalo její prodloužení až do města Volary. Zbudování hlavní železniční tratě vedlo rozvoji podnikání, zejména v oboru zpracování dřeva.

Největší rozmach města Prachatice nastal v letech 1961 - 1970, kdy došlo k nárůstu obyvatel o 31,95 % oproti předchozím rokům. Toto převýšení bylo nejvyšší za celé sledované období i vůči ostatním městům. V dalších letech začíná vývoj počtu obyvatel ve většině uvedených stagnovat, kromě města Domažlice, který poklesl o 4,09 %.

V roce 1869 město Prachatice nesplňovalo požadovanou hranici v kategorii malé město. V roce 2001 představovalo v počtu obyvatel podíl 16,25 % na celkovém počtu obyvatelstva malých měst v Jihočeském kraji, což vyjadřovalo dynamičnost v rozvoji. V tomto kraji bylo v roce 1869 celkem 19 malých měst a v roce 2001 jich bylo pouhých 8, což svědčí o převažujícím úbytku malých měst z hlediska podlimitního stavu charakterizující malé město.

4.3 Domažlice²²

Z již zmíněného grafu, který vystihuje průběh vývoje obyvatelstva je patrné, že v letech 1869 - 1880 město dosahovalo kladných hodnot, 5,82 % a poté docházelo k úbytkům, 1,73 %, 5,91 %, 4,37 %. Tyto nízké hodnoty byly způsobeny tehdejšími událostmi. Jednalo se hlavně o meziválečnou dobu, která razantně ovlivnila příhraniční malé městečko, i přestože městem prochází důležitá mezinárodní cesta, která spojuje území

²¹ <http://mesto.prachatice.cz/>

²² <http://www.domazlice.info/>

Bavorska s českým vnitrozemím. Změna režimu v roce 1989 přiměla změnu pohraničním oblastem.

Město Domažlice představovalo v roce 1869 podíl 4,89 %, v roce 1950 podíl 4,64 % a v roce 2001 podíl 8,16 % na celkovém počtu obyvatelstva malých měst v Západočeském kraji. Srovnáním počátečního a konečného období došlo k nárůstu o 3,28 %. V tomto kraji bylo v roce 1869 celkem 10 malých měst a v roce 2001 se jejich počet zvýšil na 15, což svědčí o splnění spodní a horní meze charakterizující malé město.

Nejvýraznější posun bylo v letech 1961 - 1970, kdy došlo k dynamičtějším nárůstu o 17,10 %. V letech 1991 - 2001 dochází opět k poklesu obyvatelstva jako jedinému z celkového výběru malých měst.

4.4 Šluknov²³

Do roku 1900 docházelo k nárůstu obyvatel ve městě Šluknov. Největší výkyv byl registrován v období 1930 – 1950, úbytek 52,30 %, který byl poznamenán přílivem německé menšiny, která ovládla nejsevernější část bývalého Československa. Celkem na tomto území bylo 197 továren a 700 živností a obchodů. V dalších letech docházelo k postupnému zalidňování v důsledku průmyslové výroby na severu Čech. Tento postupný nárůst byl ukončen v letech 1980 – 1991, kdy došlo k opětovnému úbytku o 10,25 % obyvatel. V dalším období dochází k mírnému přírůstku o 1,62 %. Město Šluknov zaujímal v počtu obyvatelstva v roce 1869 podílem 3,45 % a v roce 2001 podílem o velikosti 2,26 % na celkovém počtu obyvatelstva malých měst v Severočeském kraji. V roce 1869 bylo v Severočeském kraji 16 malých měst a v roce 2001 jich bylo napočítáno 24, což dle výpočtů svědčí o tom, že některé z malých měst zaznamenaly úbytek obyvatelstva pod minimální hranici charakterizující malé město.

4.5 Litomyšl²⁴

Z grafu je patrné, že město Litomyšl registrovalo nárůst obyvatelstva v letech 1869 - 1880 a to o 6 %. V dalších po sobě jdoucích letech klesal až od nejnižší hodnoty úbytku o 11,38 %. Hlavním důvodem tohoto nepříznivého vývoje byla v 19. století výstavba

²³ <http://www.mesto-sluknov.cz/>

²⁴ <http://www.litomysl.cz/php/new/>

hlavního železničního koridoru mimo střed města a tím ztratil na významu. Město Litomyšl od prvopočátku nebylo přizpůsobeno pro běžnou populaci, neboť nejprve zahájilo výstavbu vilové čtvrti a teprve poté v 70. a 80. let začalo budovat sídliště na okraji města. I po revoluci došlo k mírnému poklesu o 0,64 % obyvatelstva a v roce 2001 zvýšil o 1,68 %. Celkový součet v počtu obyvatelstva v Litomyšli se zvýšil o 1 716.

Město Litomyšl se v roce 1869 podílelo na celkovém počtu obyvatelstva malých měst ve Východočeském kraji velikostí 3,17 %, v roce 1930 nejnižší velikostí 2,49 % a v roce 2001 velikostí 3,45 %. Srovnáním počátečního a konečného období došlo k nepatrnému zvýšení o 0,28 %. V tomto kraji bylo v roce 1869 celkem 33 malých měst a v roce 2001 se jejich počet snížil na 28, což dle výpočtů svědčí o převažujícím překročení mezních hranic statisticky vymezující malé město.

4.6 Pelhřimov²⁵

Na začátku kapitoly je graficky znázorněna vývojová fáze obyvatelstva ve městě Pelhřimov. Na počátku období se počet obyvatelstva zvýšil o 3,60 %, dalších letech hodnota klesala a v období 1930 - 1950 došlo k nejvýraznějšímu úbytku o 10,34 %. Po druhé světové válce nastala významná změna, kdy město Pelhřimov vykazovalo nejdynamičtější růst v celém sledovaném období. V letech 1961 - 1970 došlo k markantnímu navýšení o 18,51 % a v letech 1980 - 1991 o 15,74 %. V roce 1869 evidoval celkem 8 387 obyvatel a v roce 2001 evidoval již 16 590 obyvatel. Celkový pohled na vývoj obyvatelstva je, že došlo ke zvýšení o 8 203 obyvatel, skoro o 100 % nárůstu. Tato zásadní změna byla způsobena v důsledku integrace okolních obcí.

Město Pelhřimov se v roce 1869 podílelo na celkovém počtu obyvatelstva malých měst v Jihomoravském kraji velikostí 6,44 %, v roce 1880 nejnižší velikostí 5,33 % a v roce 2001 velikostí 11,61 %. Srovnáním počátečního a konečného období došlo ke zvýšení o 5,18 %. V tomto kraji bylo v roce 1869 celkem 18 malých měst a v roce 2001 se jejich počet snížil na 15, což dle hodnot svědčí o převažujícím překročení horní hranice statisticky charakterizovaného malého města. V roce 1869 město Pelhřimov zaujímal celkovou rozlohu 8 387 m² a v roce 2001 jeho rozloha činila 16 590 m². Tento údaj dokazuje, že město se rozvíjelo nejenom z pohledu vývoje obyvatelstva, ale i rozlohou.

²⁵ <http://www.mupe.cz/>

4.7 Bruntál²⁶

Z tabulky dle členění území v roce 1961 je číselně vyjádřené kolísání vývoje obyvatelstva města Bruntál. V roce 1869 evidoval celkem 6 848 obyvatel, což představovalo ve srovnání s následujícím rokem zvýšení o 1 047 obyvatel. V roce 2001 bylo evidováno celkem 17 627 obyvatel. Rozdíl mezi rok 1869 a 2001 představuje dynamický nárůst o 10 779 obyvatel.

Graf naznačuje nejrazantnější změnu v letech 1930 - 1950, kdy došlo k úbytku o 23,04 %. Tento úbytek zaznamenává druhý největší pokles z celkového počtu sledovaných malých měst.

Dynamický rozvoj města začal na počátku, kdy v roce 1827 byla vybudována železniční trať Olomouc – Krnov – Opava, v roce 1885 byla postavena první veřejná nemocnice v českém Slezsku. Kromě rozmachu průmyslové výroby byla postavena řada továren zaměřená na textilní výrobu, které patřily mezi nejdůležitější koncerny ve lnářském průmyslu na českém Slezsku.

Město Bruntál v roce 1869 zaujímalo podíl 1,90 % a v roce 2001 podíl 6,91 % na celkovém počtu obyvatelstva malých měst v Severomoravském kraji. Nejnižší podíl 1,83 % byl v roce 1890. Srovnáním počátečního a konečného období došlo ke zvýšení o 5,01 %. V tomto kraji bylo v roce 1869 celkem 44 malých měst a v roce 2001 se jejich počet snížil na pouhých 23, což dle výpočtů svědčí o převažujícím překročení horní hranice statisticky charakterizovaného malého města, tudíž se dřívější malá města zařadila do kategorie středních měst.

²⁶ <http://www.mubruntal.cz/>

5 Vyhodnocení skladby obyvatelstva

5.1 Vývoj konkrétních ukazatelů v ČR

V předchozí kapitoly se soustředily hlavně na vývoj malých měst z hlediska přílivu a odlivu obyvatelstva v jednotlivých sledovaných časových úsecích.

V následující kapitole bude sledováno podrobnější členění obyvatelstva malých měst ve stanoveném časovém horizontu. Níže uvedená tabulka souhrnně mapuje celé období vývoje obyvatelstva dle konkrétních ukazatelů celé republiky. V dalších dílčích kapitolách jsou tyto zmiňované ukazatele zmapovány podle velikostní kategorie – malá města.

Tab. č. 37: Vývoj konkrétních ukazatelů v ČR v letech 1896 – 1921

	1869	1880	1890	1900	1910	1921
muži	3 654 138	3 946 813	4 168 371	4 527 695	4 891 709	4 802 065
ženy	3 963 092	4 275 200	4 497 050	4 806 158	5 143 866	5 199 965
sňatky	79 149	63 411	63 549	76 383	75 921	125 417
rozvody	0	0	0	0	0	4 902
porodnost	292 240	306 444	307 225	340 507	303 842	264 269
chlapci	152 211	171 475	171 866	170 464	151 848	132 979
dívky	140 029	134 969	135 360	160 198	143 769	124 302
úmrtnost	212 678	229 462	254 987	227 920	196 728	176 562
muži	110 597	121 326	130 494	116 025	107 166	80 621
ženy	212 678	108 136	124 493	111 895	102 881	80 700
přírůstek	79 562	76 982	52 238	102 742	98 889	68 106
muži	42 717	40 837	35 182	54 439	50 012	52 358
ženy	36 845	36 145	17 056	48 303	45 367	43 602

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚRADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Tab. č. 38: Vývoj konkrétních ukazatelů v ČR v letech 1930 – 2001

	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
muži	5 160 158	4 337 698	4 648 847	4 749 128	5 011 039	5 003 602	4 982 071
ženy	5 487 899	4 587 424	4 939 169	5 056 029	5 315 753	5 305 080	5 247 989
sňatky	101 158	95 166	74 003	90 264	78 343	71 973	45 897
rozvody	4 962	11 312	13 939	21 516	27 218	29 366	36 459
porodnost	212 232	191 655	132 201	148 893	154 665	129 850	132 546
chlapci	106 173	97 490	67 358	75 694	79 409	66 644	68 501
dívky	101 051	90 851	63 661	72 172	74 392	62 710	64 045
úmrtnost	142 159	103 203	94 973	123 327	135 537	124 290	107 755
muži	72 694	53 834	49 983	65 003	68 791	63 342	53 772
ženy	69 465	49 369	44 990	58 324	66 746	60 948	53 983
přírůstek	65 065	85 138	36 046	24 538	18 264	5 064	20 791
muži	33 479	43 656	17 375	10 691	10 618	3 302	13 396
ženy	31 586	41 482	18 671	13 847	7 646	1 762	7 395

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚRADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

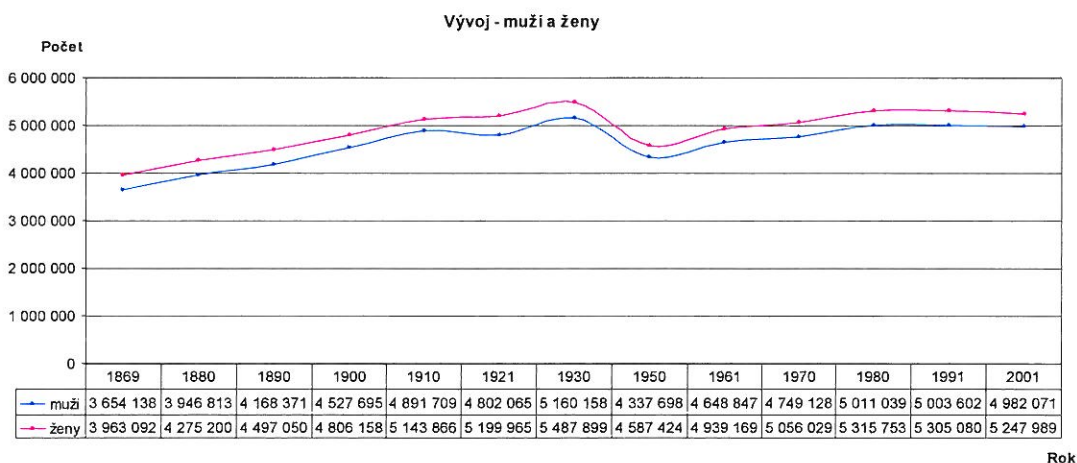
5.1.1 Muži a ženy

Níže uvedený graf názorně naznačuje průběh vývoje mužů a žen od roku 1869 až do roku 2001. Od začátku sledovaného období mají obě pohlaví rostoucí tendenci až do roku 1910. V roce 1921 dochází k poklesu o mužů o celkový počet 89 644. K dalšímu úbytku mužů došlo v roce 1950 o 822 460 v důsledku ztráty mužů ve válečných bojích a byl považován za nejvyšší ztrátu za celé období. V dalších třech letech jejich počet střídavě rostl a v roce 1991 došlo k úbytku o 7 4337 mužů. V posledním roce 2001 klesl počet mužů o 21 531.

Sledování vývoje žen měl v některých letech stejnou tendenci. Až v roce 1950 došlo k úbytku o 900 475 žen, který byl největší za celý časový úsek. V roce 1991 došlo též k poklesu o 10 673 a v roce 2001 došlo k výraznějšímu poklesu než v předchozím roce o 57 091.

Celkově lze konstatovat, že převažovala populace žen než populace mužů v rozmezí těchto let.

Obr. č. 28: Vývoj - muži a ženy v letech 1869 – 2001

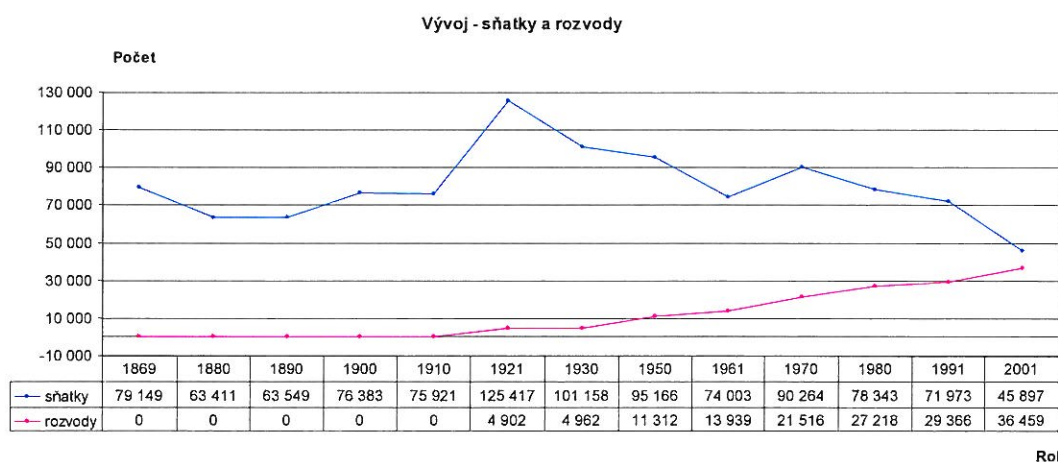
5.1.2 Sňatky a rozvody

Od počátku provedené analýzy míra sňatečnosti pohybovala kolem 80 000 sňatků. Tento ukazatel v průběhu let kolísal, protože jednotlivé doby byly ovlivňovány ekonomickými, politickými a sociálními faktory. Právě na tento ukazatel nejrychleji působí ekonomické faktory. V roce 1910 došlo k úbytku o 462. Toto období bylo zařazeno do etapy s tím, že došlo k přirozenému zhroucení všech křivek. V letech 1930, 1950, 1961 došlo k úbytkům ve sňatečnosti. V roce 1950 doznívala kompenzační

poválečná vlna. Další roky byly spojovány se změnou společenských poměrů, se zvýšením ženské nezávislosti, s rozvolněním vazby mezi rodiči a dospělými jedinci. Po roce 1989 se k dalším ovlivňujícím faktorům připojily i psychologické, které byly přijímány ze západních vzorů, kde spolužití obou pohlaví fungovalo jako partnerské soužití „na hromádce nebo na psí knížku“. Proto v roce 1991 došlo k poklesu oproti předchozím rokům. Největší nárůst sňatečnosti byl zaznamenán v roce 2001, kdy došlo k nárůstu o 4 671 784.

Rozvodovost nebyla do roku 1920 akceptována, tento ukazatel nebyl sledován v časových řadách. Až od roku 1921 se jeho hodnoty začínají sledovat, protože vešla v účinnost tzv. manželská novela (zákon č. 320/1919 Sb.), která upravovala část manželského (rodinného) práva. Statistika rozvodovosti sledovala stoupající trend, kdy v roce 2001 dosahovala hodnoty 45 897, což bylo zvýšení o 45 897 od počátku jeho sledování. Porovnáním těchto ukazatelů naznačuje, že v roce 2001 ukazatel rozvodovosti představuje 14 % z celkového počtu uzavřených sňatků, což zatím představuje nízkou hodnotu.

Obr. č. 29: Vývoj – sňatky a rozvody v letech 1869 – 2001

Rok

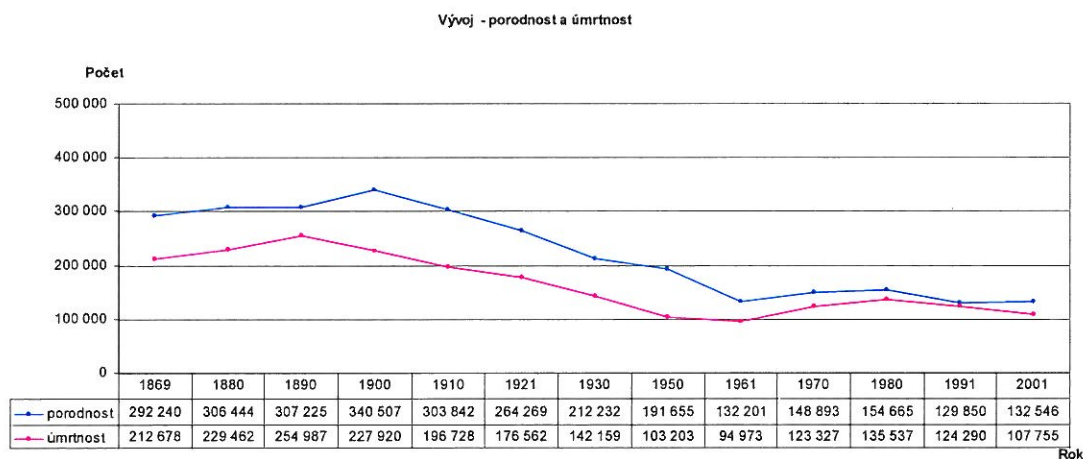
5.1.3 Porodnost a úmrtnost

Z níže uvedeného grafu je patrné, že v roce 1910 začala postupně porodnost klesat a klesala až do roku 1961, kdy v tomto úseku byla nejnižší hodnota, úbytek o 59 454 narozených dětí. V dalších dvou letech se jejich hodnota zvýšila a v roce 1991 opět poklesla o 24 815. V roce 2011 došlo k mírnému nárůstu o 132 546.

Ukazatel úmrtnosti byl z jedním základních pilířů ve sledovanosti přirozené měny obyvatelstva. Tento ukazatel úmrtnosti v sobě zahrnoval velkou měrou význam vývoje veřejného zdravotnictví. Jeho prvopočátek se datoval k roku 1870, kdy se odvíjel o říšského zákona č. 68/1870 ř. z., o veřejném zdravotnictví a následně doplněného v roce 1870, o okresních lékařích. Jeho první praktická zmínka byla na Moravě, v roce 1884. Do 90. let 19. století vývoj úmrtnosti měl velké výkyvy, které byly způsobeny dopady různých epidemií, hlavně pravých neštovic a nebylo možné je léčit, protože ještě chyběla účinná ochrana.

Ze stejného grafu jako u ukazatele porodnosti je zřejmé, že ukazatel úmrtnosti měl podobný průběh. Jeho rozdíly byly zřejmé už v roce 1900, kdy začala úmrtnost postupně klesat. Její hodnoty v průběhu let kolísaly. Pokud byla vyšší úmrtnost, byla snahou zvýšit porodnost, aby se hodnoty navzájem vykompenzovaly.

Obr. č. 30: Vývoj – porodnost a úmrtnost v letech 1869 – 2001

5.2 Vývoj konkrétních ukazatelů v malých městech

Z níže vytvořených tabulek jsou statistické údaje o podrobnějším členění obyvatelstva v malých městech ve vymezeném časovém horizontu. Obě tabulky jsou uvedeny pro srovnání vývoje pro celou ČR a pro malá města.

Tab. č. 39: Vývoj konkrétních ukazatelů v malých městech v letech 1896 – 1921

	1869	1890	1900	1910	1921
muži	757 491	886 066	909 893	893 596	848 341
ženy	833 341	955 696	957 359	931 819	917 212
porodnost	61 451	65 290	67 827	55 041	46 614
úmrtnost	44 721	48 764	50 792	41 288	34 700

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

Tab. č. 40: Vývoj konkrétních ukazatelů v malých městech v letech 1930 – 2001

	1 930	1 950	1 961	1 970	1 980	1 991	2 001
muži	872 736	615 620	700 134	687 493	690 051	640 322	644 002
ženy	923 481	655 450	746 504	731 529	737 140	679 782	678 375
porodnost	35 714	27 384	19 981	21 543	21 448	16 639	907 119
úmrtnost	29 711	20 312	15 598	13 741	17 102	17 367	16 066

Zdroj: KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISNB 80-2501310-3

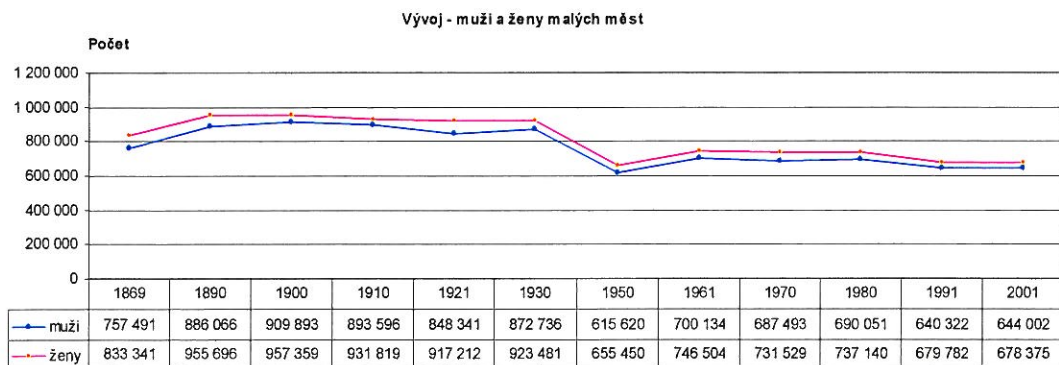
5.2.1 Muži a ženy

Níže uvedený graf má trochu jiný průběh než tomu bylo v grafu mapující celé české území. Vývoj mužů má rostoucí tendenci do roku 1900 a od roku 1910 mírně klesá až do roku 1930. V roce 1950 dosahuje ukazatel razantního snížení o 257 116 mužů, což opět dokazuje působení poválečných konfliktů. Od té doby dochází ke střídavému kolísání a v posledním roce počet mužů vzrostl o 3 680.

Sledování vývoje žen byl podobný průběh jako u mužů s tím, že ukazatel byl přímočařejší. I když od roku 1869 docházelo k postupnému snižování, nejvýraznější pokles byl opět v roce 1950, o 268 031 žen, což představuje pokles o 10 915 oproti mužům ve stejném roce. V dalších letech je zaznamenán nestálý vývoj. Dalším zvýšeným poklesem o 57 359 žen byl v roce 1991, což opět dokazovalo, že hodnota byla vyšší než u mužů, o 7 630. Na rozdíl od mužů došlo v roce 2001 k mírnému poklesu o 1 406 žen.

I přes všechna tvrzení stále ženské pohlaví převyšuje mužské pohlaví celkově o 601 944 v celém sledovaném období.

Obr. č. 31: Vývoj – muži a ženy v letech 1869 – 2001

Rok

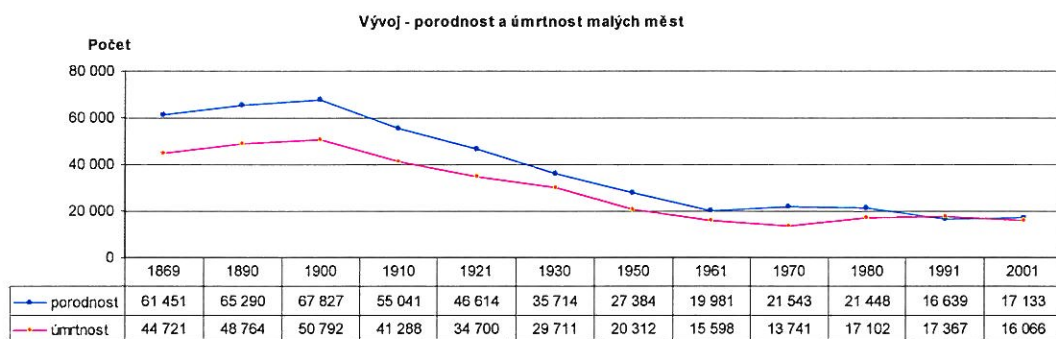
5.2.2 Porodnost a úmrtnost

Z níže uvedeného grafu je patrné, že ve všech sledovaných letech převyšuje hodnota ukazatele porodnosti ukazatel úmrtnost, kromě roku 1980, 1991. Ukazatel úmrtnosti převyšoval v roce 1980 o 3 266 obyvatel a v roce 1970 převyšoval o 299 obyvatel. Ukazatel porodnosti dosahoval nepříznivých výsledků do roku 1961. V roce 1970 vzrostl o 1 562 obyvatel, následující rok opět klesl a vzrostl až v roce 2001 o 890 480 obyvatel.

Ukazatel úmrtnosti dosahoval nižších hodnot než ukazatel porodnosti a měl klesající tendenci až do roku 1980, kdy dosahoval hodnotu 17 102 úmrtí a pokračoval s nižší, ale převyšující hodnotou 266 úmrtí. V roce 2001 opět klesl o 1 301 úmrtí.

Po porovnání obou grafů lze vyčíst stejný průběh v obou ukazatelích.

Obr. č. 32: Vývoj – porodnost a úmrtnost v letech 1869 – 2001

Rok

6 Závěr

Malá města zaznamenala v posledních letech velké změny. Cílem mé diplomové práce bylo názorně ukázat, jakým způsobem se malá města prostřednictvím vývoje obyvatelstva vyvíjela a zároveň je charakterizovat pomocí dílčích ukazatelů. K podrobné analýze malých měst na území České republiky jsem použila základní statistické informace z Českého statistického úřadu a z odborných publikací, které jsem zpracovala do přehledných tabulek a následně jej graficky vyjádřila.

Na základě detailního zpracování dat jsem zjistila, že malá města dosahovala nejvyššího počtu v počátcích sledovaného období (rok 1890 - 222) a od této doby dochází k jejich nenápadnému, ale postupnému upadání, které pokračuje i v současnosti. Tento nepříznivý trend blíže souvisí s ekonomickou situací nejen těchto malých měst, ale celé České republiky.

Hlavním předpokladem pro rozvoj malých měst je totiž fungující tržní mechanismus, který je tahounem pro rozvoj průmyslové, dopravní a obchodní politiky.

Úbytek obyvatel v malých městech byl v dřívějších dobách způsoben rozvojem průmyslové výroby a dalších nových odvětví, která nenápadně vytlačovala zemědělskou a řemeslnou výrobu. V současné době se již tak neděje. Do popředí se dostávají jiné důležitější potřeby, které mění postoje současného obyvatelstva malých měst. Je to především rozsah služeb pro obyvatele těchto měst, které by je plně uspokojily, stejně tak nabídky pracovních příležitostí, které by jim poskytly obživu. A právě, pokud se v těsné blízkosti takového malého města nenachází významná městská aglomerace či neleží poblíž hlavních dopravních koridorů, nenajdou zde jeho obyvatelé vše potřebné a jsou nuceni tyto nedostatkové potřeby vyhledávat ve větších městech, tedy za těmito potřebami dojíždět. A právě mnohdy nechť trvale absolvovat toto martýrium a jistě i nemalé náklady s ním spojené je vedou z malých měst do celků větších, kde najdou vše potřebné pro svůj život.

Někteří obyvatelé malých měst jako např. starousedlíci jsou zvyklí na „venkovský způsob“ života, a proto respektují své zvyklosti, nemají potřebu měnit se k obrazu současné společnosti, která se neustále rozvíjí, vylepšuje. Právě oni jsou ti, kteří vytvářejí základy prosperity malých měst. Bez nich by tato malá města zcela jistě degradovala na úroveň pouhých miniaturních sídel. Pokud však mají malá města stále

co nabídnout nejenom současným obyvatelům, ale i možným přistěhovalcům, tedy budou cíleně uspokojovat současné potřeby lidí, nelze hovořit o jejich blížícím se zániku. V případě, že malá města neobstojí v boji proti současným požadavkům obyvatel či se nenaplní jejich očekávání, vede toto ve většině malých měst k odlivu obyvatelstva. Názorné příklady úbytků obyvatelstva jsou detailně ilustrovány v této diplomové práci pomocí podrobných tabulek, kdy právě tyto úbytky jsou znázorněny červenou barvou.

Doufám, že negativní trend úbytku malých měst se podaří obrátit k lepšímu, neboť tato byla vždy, a to nejen z historického hlediska, důležitým bodem rozvoje lidské civilizace, ale byla i významným činitelem zásadního a neustálého osídlování na území České republiky.

Seznam tabulek

- Tab. č. 1: Počet obcí a obyvatelstva podle velikostních skupin obcí 1921 – 1930 (ke dni sčítání lidu)
- Tab. č. 2: Počet obcí podle velikostních skupin obcí 1950 - 1991 (ke dni sčítání lidu)
- Tab. č. 3: Roční míra přírůstku obyvatelstva 1992 - 1995 a 1996 - 1998 podle obcí
- Tab. č. 4: Pohyb obyvatelstva v obcích s 2 000 – 4 999 a 5 000 – 9 999 obyvatel v letech 1992 – 1998
- Tab. č. 5: Územní členění veřejné správy v letech 1869 - 1920, 1921 – 1927, 1949 – 1959, 1960 - 2001
- Tab. č. 6: Územní členění veřejné správy v českých zemích v letech 1921 - 1927
- Tab. č. 7: Územní členění veřejné správy v českých zemích 1949 – 1959
- Tab. č. 8: Územní členění veřejné správy v českých zemích 1960 – 1999
- Tab. č. 9: Vývoj malých měst v letech 1869 - 1910
- Tab. č. 10: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1869
- Tab. č. 11: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1869
- Tab. č. 12: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1910
- Tab. č. 13: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1910
- Tab. č. 14: Vývoj malých měst v zemědělství letech 1869 – 1910
- Tab. č. 15: Vývoj malých měst v oblastech průmyslu v letech 1969 – 1910
- Tab. č. 16: Vývoj malých měst v oblastech těžebního průmyslu v letech 1869 – 1910
- Tab. č. 17: Vývoj malých měst v letech 1918 - 1938
- Tab. č. 18: Ekonomicky aktivní obyvatelstvo v letech 1921 – 1930
- Tab. č. 19: Vývoj malých měst v oblastech zemědělství v letech 1921 – 1930
- Tab. č. 20: Vývoj malých měst v oblastech průmyslu v letech 1921 – 1930
- Tab. č. 21: Vývoj malých měst v oblastech těžebního průmyslu v letech 1921 – 1930
- Tab. č. 22: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1921 - 1930
- Tab. č. 23: Vývoj malých měst v letech 1945 – 1989
- Tab. č. 24: Vývoj tvorby národního důchodu podle jednotlivých odvětví vyjádřené v procentech

- Tab. č. 25: Vývoj malých měst v oblasti zemědělství, rybářství v letech 1950 - 1980
- Tab. č. 26: Vývoj malých měst v oblasti těžebního průmyslu v letech 1950 - 1980
- Tab. č. 27: Vývoj malých měst v oblastech průmyslu v letech 1950 -1980
- Tab. č. 28: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1950 - 1961
- Tab. č. 29: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1970 – 1980
- Tab. č. 30: Vývoj malých měst v letech 1989 – 2001
- Tab. č. 31: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1991 - 2001
- Tab. č. 32: Vývoj malých měst v oblasti zemědělství, rybářství v letech 1991 - 2001
- Tab. č. 33: Vývoj malých měst v oblasti těžebního průmyslu v letech 1991 – 2001
- Tab. č. 34: Vývoj malých měst v oblastech průmyslu v letech 1991 – 2001
- Tab. č. 35: Územní členění v roce 1950
- Tab. č. 36: Územní členění v roce 1961
- Tab. č. 37: Vývoj konkrétních ukazatelů v ČR v letech 1896 – 1921
- Tab. č. 38: Vývoj konkrétních ukazatelů v ČR v letech 1930 – 2001
- Tab. č. 39: Vývoj konkrétních ukazatelů v malých městech v letech 1896 – 1921
- Tab. č. 40: Vývoj konkrétních ukazatelů v malých městech v letech 1930 – 2001

Seznam obrázků

- Obr. č. 1: Územní členění veřejné správy v českých zemích v letech 1921 – 1927
- Obr. č. 2: Územní členění veřejné správy v českých zemích 1949 – 1959
- Obr. č. 3: Územní členění veřejné správy v českých zemích 1960 – 1999
- Obr. č. 4: Vývoj obyvatelstva v letech 1869 – 1880
- Obr. č. 5: Vývoj obyvatelstva v letech 1890 – 1900
- Obr. č. 6: Vývoj obyvatelstva v letech 1910 – 1921
- Obr. č. 7: Vývoj obyvatelstva v letech 1930 – 1950
- Obr. č. 8: Vývoj obyvatelstva v letech 1961 – 1970
- Obr. č. 9: Vývoj obyvatelstva v letech 1980 – 1991
- Obr. č. 10: Vývoj obyvatelstva v letech 1991 – 2001
- Obr. č. 11: Vývoj obyvatelstva v letech 1869 – 1880
- Obr. č. 12: Vývoj obyvatelstva v letech 1890 – 1900
- Obr. č. 13: Vývoj obyvatelstva v letech 1910 – 1921

- Obr. č. 14: Vývoj obyvatelstva v letech 1930 – 1950
- Obr. č. 15: Vývoj obyvatelstva v letech 1961 – 1970
- Obr. č. 16: Vývoj obyvatelstva v letech 1980 – 1991
- Obr. č. 17: Vývoj obyvatelstva v letech 1991 – 2001
- Obr. č. 18: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1869
- Obr. č. 19: Podíl činného obyvatelstva v českých zemích podle ekonomických sektorů v roce 1910
- Obr. č. 20: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství podle sčítání lidu v letech 1921 – 1930
- Obr. č. 21: Vývoj tvorby národního důchodu podle jednotlivých odvětví vyjádřené v procentech
- Obr. č. 22: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1950 – 1961
- Obr. č. 23: Obyvatelstvo podle příslušnosti k odvětvím národního hospodářství v letech 1970 - 1980
- Obr. č. 24: Vývoj míry nezaměstnanosti v letech 1991 - 2001
- Obr. č. 25: Vývoj obyvatel v malých městech v letech 1869 – 2001 dle územního členění v roce 1950
- Obr. č. 26: Vývoj obyvatel v malých městech v letech 1869 – 2001 dle územního členění v roce 1961
- Obr. č. 27: Vývoj obyvatelstva vybraných malých měst v letech 1869 - 2001
- Obr. č. 28: Vývoj - muži a ženy v letech 1869 – 2001
- Obr. č. 29: Vývoj – sňatky a rozvody v letech 1869 – 2001
- Obr. č. 30: Vývoj – porodnost a úmrtnost v letech 1869 – 2001
- Obr. č. 31: Vývoj – muži a ženy v letech 1869 – 2001
- Obr. č. 32: Vývoj – porodnost a úmrtnost v letech 1869 – 2001

Seznam použité literatury

HORSKÁ, P., MAUER, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta Urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Knihy nakladatelství Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3

ANDRLE, A. Restrospektiva a perspektiva malých měst v České republice. *Veřejná správa*, 2008, č. 28

SRB, V. *1 000 let obyvatelstva českých zemí*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0712-3

KOLEKTIV AUTORŮ ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘAD. *Historický lexikon obcí České republiky v letech 1869 – 2005 I. díl*. Praha: Nakladatelství Daranus, 2006. ISBN 80-2501310-3

ŠKODOVÁ, PARMOVÁ, D. *Historický vývoj vybraných odvětví hospodářství ČR a jeho dopady na její úlohu v integračním procesu v Evropě Vědecká monografie*. České Budějovice: Nakladatelství Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zemědělská fakulta, 2006. ISBN 80-7040-886-3

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. [online] Dostupné z www: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/casove_rady/prumer_mn_od_97_portal.xls>

Město Benešov. [online] Dostupné z www: <<http://www.benesov-city.cz/>>

Město Prachatice. [online] Dostupné z www: <<http://mesto.prachatice.cz/>>

Město Domažlice. [online] Dostupné z www: <<http://www.domazlice.info/>>

Město Šluknov. [online] Dostupné z www: <<http://www.mesto-sluknov.cz/>>

Město Litomyšl. [online] Dostupné z www: <<http://www.litomysl.cz/php/new/>>

Město Pelhřimov. [online] Dostupné z www: <<http://www.mupe.cz/>>

Město Bruntál. [online] Dostupné z www: <<http://www.mubruntal.cz/>>

Seznam příloh

Příloha A: Vývoj malých měst v letech 1869 – 2001

Příloha B: Srovnání malých měst letech 1869 - 2001

Příloha A: Vývoj malých měst v letech 1869 - 2001

OBEC	Obyvatelstvo												
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Benešov	5 345	6 240	7 413	8 450	8 857	9 304	9 820	10 387	9 774	10 769	14 258	15 892	16 323
Bystřice	6 132	5 828	5 783	5 850	5 596	5 748	5 613	4 751	4 642	4 237	3 845	3 803	3 872
Sedlec-Prčice	6 536	6 606	6 215	5 692	5 326	5 138	4 749	3 866	3 793	3 569	3 403	3 202	2 946
Beroun	5 167	6 331	7 872	10 402	11 906	12 107	13 917	13 802	16 134	17 805	17 387	18 005	17 459
Kladno	16 421	23 863	32 079	42 521	49 668	48 941	51 249	50 470	55 919	63 076	71 141	71 753	71 132
Slaný	8 917	9 835	11 128	11 589	12 197	11 926	12 792	11 823	12 890	13 160	14 748	15 285	15 237
Kolín	10 239	12 538	14 481	16 339	18 138	18 029	20 568	22 528	25 301	28 538	32 501	31 595	30 258
Čáslav	6 312	7 178	8 396	9 174	9 318	9 460	10 635	9 407	10 107	10 317	9 950	10 107	9 904
Kutná Hora	16 565	16 799	17 614	19 506	20 362	19 112	18 706	15 893	16 835	17 943	20 927	21 561	21 453
Kralupy nad Vltavou	3 317	5 200	5 761	7 743	9 549	9 612	10 960	10 558	11 629	14 898	17 928	17 934	17 506
Mělník	7 112	7 656	8 247	8 976	9 806	10 502	12 089	11 914	13 076	15 487	18 941	19 625	19 271
Mladá Boleslav	11 003	12 249	14 452	17 017	20 640	21 425	24 488	23 204	26 021	31 085	41 226	43 859	44 255
Mnichovo Hradiště	5 493	6 042	5 918	6 080	6 372	6 393	6 424	5 733	6 706	6 920	8 009	8 435	8 393
Nymburk	3 475	5 858	7 057	8 212	10 886	11 853	12 538	11 914	12 585	13 263	14 033	15 142	14 407
Poděbrady	4 976	5 736	6 096	6 738	7 165	7 589	8 967	12 414	13 162	13 353	13 782	13 213	13 364
Brandýs nad Labem - Stará Boleslav	7 291	7 945	8 065	8 750	10 681	9 882	11 609	12 243	13 292	13 993	14 412	15 644	15 298
Příbram	14 051	16 952	21 081	21 767	20 826	17 703	15 464	13 614	26 803	29 993	35 123	36 898	35 886
Rožmitál pod Třemšínem	5 082	5 276	4 856	5 078	4 892	4 546	4 145	3 608	3 825	4 019	4 524	4 476	4 357
Rakovník	4 274	5 245	5 629	6 622	8 394	8 805	11 078	11 619	11 956	13 103	16 233	17 425	16 695
České Budějovice	19 232	26 039	32 134	45 524	54 786	57 557	59 079	55 709	64 661	76 699	88 448	97 243	97 339
Hluboká nad Vltavou	4 820	5 628	5 442	5 350	5 448	5 391	5 054	4 263	4 485	4 236	4 373	4 277	4 538
Horní Stropnice	6 317	6 336	6 151	6 054	6 026	5 470	4 892	1 869	1 928	1 726	1 597	1 522	1 548
Lišov	4 904	5 152	4 760	4 693	4 891	4 779	4 594	4 048	4 101	3 642	3 661	3 806	3 918
Trhové Sviny	5 436	5 742	5 430	5 525	5 625	5 223	4 823	3 809	4 136	4 006	4 461	4 632	4 620
Týn nad Vltavou	6 128	6 468	5 873	5 722	5 390	5 392	5 544	5 050	5 451	5 299	5 711	6 831	8 143
Boletice	6 639	7 188	6 581	6 312	6 359	6 440	6 493	877	329	271	226	235	292
Český Krumlov	7 071	8 106	8 903	9 412	9 485	9 078	9 709	8 441	9 294	10 430	13 776	14 108	14 443
Dolní Dvořiště	5 259	5 167	5 013	4 857	5 082	4 812	4 607	1 244	1 150	1 110	1 165	1 210	1 281
Horní Planá	6 105	7 053	7 284	7 645	7 470	7 044	6 624	2 268	1 926	1 967	2 130	2 302	2 293
Dačice	4 656	4 866	5 002	5 253	5 232	5 086	4 743	5 015	5 080	6 149	7 394	7 970	7 937
Jindřichův Hradec	12 294	12 314	12 032	12 836	13 602	12 788	13 591	12 080	12 621	14 675	19 923	21 822	22 695
Nová Bystřice	8 652	8 492	8 012	7 661	7 511	6 687	6 259	4 214	3 615	3 419	3 215	3 303	3 407
Třeboň	7 463	8 132	7 650	7 755	7 721	7 461	7 042	6 235	6 988	7 828	8 850	9 052	9 016
Písek	10 565	12 156	12 550	15 313	17 273	18 094	18 658	20 560	21 228	23 713	28 104	29 550	29 796
Protivín	4 362	5 384	5 135	5 940	6 273	6 058	5 781	4 850	5 202	4 868	5 248	4 859	4 952
Prachatice	4 911	5 682	5 363	5 573	5 779	5 482	5 926	5 130	5 381	7 100	10 354	11 805	11 843
Vimperk	6 656	7 224	7 751	8 320	8 768	8 172	8 674	5 288	6 073	6 657	7 257	8 090	8 281
Volary	4 611	5 416	5 516	5 291	5 549	5 557	5 865	2 703	3 175	3 344	3 588	3 917	4 068
Blatná	4 924	5 014	4 891	4 815	4 839	4 700	4 476	4 355	4 722	5 265	6 208	6 944	6 644
Strakonice	8 327	9 246	8 733	8 789	8 715	9 001	11 398	12 056	14 297	17 478	21 731	24 705	23 800

OBEC	Obyvatelstvo												
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Vodňany	5 784	5 605	5 364	5 556	5 811	5 664	5 813	5 624	6 287	6 284	6 624	6 331	6 581
Tábor	10 339	11 251	12 652	15 155	17 495	18 204	19 425	23 696	24 528	27 181	31 867	36 342	36 557
Bělá nad Radbuzou	6 029	6 608	6 614	6 634	6 966	6 885	6 786	2 020	1 765	1 712	1 573	1 707	1 727
Domažlice	7 319	7 745	8 046	7 907	8 555	8 049	9 406	8 995	7 723	9 044	11 256	11 519	11 048
Horšovský Týn	4 851	5 168	4 942	4 791	5 148	5 250	5 179	3 805	4 094	4 052	4 966	5 047	4 938
Horažďovice	4 970	5 603	5 635	5 485	5 356	5 210	5 189	4 624	5 465	5 714	6 049	5 820	5 716
Klatovy	11 964	14 059	14 754	16 960	18 620	18 085	18 221	17 213	17 294	19 087	21 744	23 098	23 033
Prácheň	4 267	5 369	6 204	5 947	4 213	3 751	3 490	328	319	291	188	148	131
Sušice	6 796	7 671	8 117	8 566	8 866	8 707	8 715	8 229	8 937	9 498	11 047	11 308	11 462
Dobruška	2 450	3 506	5 485	5 774	6 588	5 793	7 139	4 859	4 439	4 969	5 171	5 624	5 666
Nýřany	3 176	5 631	6 622	7 219	7 230	7 457	7 600	5 424	5 871	6 191	6 419	7 158	6 913
Břasy	4 098	4 922	5 275	4 845	4 357	3 996	3 931	3 224	3 293	2 802	2 600	2 214	2 033
Rokycany	4 660	5 431	5 554	6 014	7 078	7 346	8 330	9 216	11 934	12 585	13 555	14 731	14 305
Bor	5 181	5 590	5 422	5 292	5 398	5 401	5 229	2 970	3 460	3 416	3 832	3 787	3 961
Lesná	5 531	4 352	4 138	3 789	3 653	3 507	3 234	799	583	458	515	460	492
Planá	5 549	6 148	5 765	6 103	6 434	6 459	6 999	3 779	3 922	4 251	4 652	5 045	5 400
Stříbro	5 135	5 547	5 303	5 242	5 907	6 167	6 523	5 280	5 543	6 453	6 801	7 718	7 745
Tachov	5 433	5 572	5 680	6 590	7 814	7 902	8 189	4 843	5 606	8 435	11 847	12 833	12 696
Aš	13 888	17 589	19 885	23 737	27 772	24 618	28 916	12 484	11 209	12 843	12 925	12 285	12 584
Hranice	5 982	6 296	6 047	6 568	7 281	6 357	6 922	3 160	2 417	2 496	2 428	2 280	2 266
Cheb	17 826	21 575	22 875	28 084	31 761	32 735	37 599	20 178	22 133	26 650	30 886	31 847	32 893
Luby	4 072	4 534	5 404	5 962	6 785	6 262	6 522	2 515	2 283	2 551	2 644	2 509	2 478
Bochov	7 243	7 184	7 091	7 005	6 864	6 487	6 328	2 304	2 079	2 166	1 937	1 760	1 950
Hradiště	15 193	15 990	15 731	15 635	15 808	15 331	14 498	3 601	601	914	648	616	600
Jáchymov	6 668	6 709	7 133	7 487	7 627	7 173	7 404	6 659	4 608	3 289	3 375	2 716	2 830
Karlovy Vary	14 185	22 318	28 629	42 653	52 808	53 112	63 506	41 136	50 034	52 310	56 992	56 054	53 358
Nejdek	6 724	7 747	7 836	9 369	11 958	11 626	14 883	7 984	8 423	8 787	8 893	8 180	8 600
Teplá	6 996	7 458	7 400	7 426	7 379	7 017	6 807	2 843	3 444	3 318	3 115	2 924	3 101
Toužim	5 075	5 109	5 155	5 052	5 104	5 085	4 898	2 462	2 680	3 594	3 949	3 864	3 798
Horní Slavkov	5 374	5 358	5 363	5 351	4 927	4 453	4 294	2 095	5 669	5 478	6 106	6 101	5 972
Chodov	2 472	3 389	5 204	7 104	7 470	7 035	7 849	3 786	4 551	11 798	14 704	14 929	14 687
Kraslice	12 006	14 176	17 147	19 264	22 418	20 419	22 310	7 383	7 617	7 128	7 371	7 604	7 273
Kynšperk nad Ohří	5 640	5 635	5 438	6 253	6 903	6 702	7 061	3 458	4 140	5 542	5 095	5 202	5 160
Nové Sedlo	1 212	2 400	5 363	8 235	8 966	7 697	8 004	4 561	4 299	3 021	2 834	2 508	2 639
Sokolov	4 370	5 250	6 530	8 679	10 126	11 429	12 647	9 777	18 041	18 256	24 763	25 210	25 081
Česká Kamenice	8 243	9 036	9 008	9 308	9 675	8 786	9 284	5 383	5 560	5 477	5 585	5 646	5 492
Děčín	17 492	22 846	28 298	37 617	48 148	50 010	55 925	42 563	46 339	50 301	53 207	53 899	52 506
Chřibská	5 777	5 650	5 205	5 095	5 121	4 463	4 788	1 864	1 673	1 660	1 610	1 411	1 429
Jiříkov	8 220	8 281	8 754	10 084	11 096	9 452	10 078	4 012	4 278	3 945	3 905	3 638	3 920
Krásná Lípa	10 068	10 221	10 495	10 235	10 174	8 600	9 385	4 368	4 308	3 938	3 819	3 381	3 639
Mikulášovice	5 787	6 449	6 704	7 109	7 665	6 640	6 755	3 044	2 741	2 631	2 747	2 546	2 397
Rumburk	13 204	14 481	14 602	15 911	16 397	14 041	15 738	9 300	9 459	9 095	10 255	10 789	11 024
Staré Křečany	7 529	7 399	7 050	6 571	6 718	5 826	6 021	2 014	2 000	1 785	1 438	1 147	1 175
Šluknov	11 995	12 390	12 527	12 983	13 685	12 414	13 479	6 428	6 128	5 820	6 204	5 568	5 658
Varnsdorf	15 610	17 604	20 654	23 501	25 589	22 242	24 742	15 782	14 089	14 512	16 356	16 266	16 040
Verneřice	4 943	5 063	4 962	4 751	4 786	4 123	3 953	1 486	1 271	1 148	1 102	1 074	1 081
Chomutov	8 183	11 707	15 280	19 813	24 869	28 010	33 279	28 848	33 070	40 051	51 769	53 107	51 007

OBEC	Obyvatelstvo												
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Jirkov	4 322	4 713	5 170	5 781	6 261	6 130	7 750	6 000	9 928	11 249	11 980	18 229	20 717
Kadaň	8 262	10 368	11 081	11 999	13 186	12 974	13 480	7 908	10 010	15 624	18 614	17 796	17 579
Klášteřec nad Ohří	5 800	5 967	6 190	6 486	7 062	6 627	7 336	4 770	5 838	9 173	13 255	16 213	15 757
Kryštofovy Hamry	7 257	8 766	9 177	10 427	9 677	7 270	7 225	1 492	1 340	828	129	88	89
Vejpřty	5 593	6 573	8 499	10 212	12 097	10 615	12 222	4 788	4 674	3 682	3 897	3 320	3 336
Litoměřice	10 811	11 728	12 203	14 063	16 595	18 135	19 718	15 126	16 830	19 595	22 869	25 719	24 879
Roudnice nad Labem	5 373	6 435	7 187	8 723	10 383	10 022	10 399	9 347	10 541	11 155	13 956	13 562	13 132
Štětí	4 855	5 137	5 056	4 902	4 796	4 969	4 982	3 628	5 724	7 016	9 054	8 571	9 197
Terezín	3 159	7 845	8 140	8 152	7 509	8 293	8 843	4 491	3 938	3 944	3 450	2 892	2 930
Úštěk	7 544	7 777	7 738	7 595	7 284	6 882	7 194	3 817	3 754	3 187	2 981	2 703	2 662
Louny	4 260	5 938	6 814	10 698	12 034	12 266	12 413	12 356	12 537	13 452	17 543	20 812	19 639
Podbořany	5 221	6 270	6 597	7 345	7 846	7 641	8 289	5 792	5 851	5 723	5 917	5 913	6 112
Postoloprty	5 023	5 954	6 154	6 691	6 602	6 354	6 251	4 168	3 972	4 889	4 886	4 483	4 836
Žatec	10 050	11 660	14 520	17 754	18 666	17 761	19 757	14 088	15 661	16 525	19 145	20 320	19 919
Horní Jiřetín	3 051	3 582	5 809	8 048	8 423	8 206	9 079	7 436	6 627	5 333	3 612	1 861	1 917
Litvínov	6 342	7 414	10 707	20 473	24 065	23 460	24 136	25 527	24 990	26 842	29 551	29 096	27 397
Most	11 262	18 649	27 292	40 701	48 621	51 727	56 751	46 328	56 857	61 158	61 543	70 670	68 263
Bílina	5 342	7 310	8 952	12 257	14 153	14 361	16 586	11 862	13 726	16 196	18 836	17 025	15 890
Dubí	4 431	7 747	11 521	17 886	18 825	17 506	18 599	10 634	11 107	9 412	9 160	7 815	7 630
Duchcov	4 076	8 854	12 284	16 661	18 050	18 324	19 089	12 002	12 449	12 210	10 554	8 913	8 780
Krupka	8 582	10 778	11 826	13 952	14 635	14 507	16 096	8 275	9 059	8 729	9 336	12 620	13 318
Osek	2 378	3 418	5 117	6 100	6 251	6 174	6 472	4 066	4 227	3 728	5 663	5 194	5 030
Teplice	15 469	23 649	31 056	44 626	50 896	52 655	56 088	41 891	49 360	52 941	53 964	53 004	51 060
Chabařovice	4 211	5 693	6 736	8 359	9 566	9 107	9 620	5 428	5 274	4 811	4 002	2 068	2 234
Petrovice	5 642	5 625	5 179	4 897	5 270	4 676	4 482	836	754	773	698	596	622
Ústí nad Labem	15 806	22 155	31 280	41 318	47 028	54 630	55 270	47 918	50 142	56 304	43 759	36 036	35 138
Cvikov	8 271	8 500	8 788	9 067	8 530	7 365	7 477	4 512	4 177	4 224	4 518	4 327	4 449
Česká Lípa	12 582	13 368	13 369	13 712	15 579	15 335	18 174	14 932	15 864	17 658	24 862	39 463	39 358
Dubá	4 944	5 060	4 682	4 337	3 973	3 945	3 749	2 398	2 391	2 116	1 999	1 723	1 757
Jablonné v Podještědí	8 305	8 034	7 309	7 240	6 983	8 075	6 706	4 011	4 081	3 919	4 080	3 824	3 690
Kamenický Šenov	4 859	5 593	6 089	6 122	6 465	5 783	6 619	3 827	3 959	3 924	4 254	4 088	4 073
Mimoň	4 653	4 807	5 814	6 231	6 468	5 801	6 329	5 377	6 386	6 294	7 048	6 487	6 737
Nový Bor	6 300	7 786	8 006	8 635	9 537	8 862	9 851	7 229	7 868	8 669	10 828	12 166	12 342
Ralsko	7 897	7 431	6 883	6 419	6 330	6 073	5 866	3 262	831	768	571	524	1 386
Jablonce nad Nisou	12 705	15 560	22 833	31 993	43 242	39 147	50 084	32 749	36 116	36 679	42 179	45 937	45 266
Josefův Důl	3 600	4 126	5 032	5 386	5 431	4 423	4 320	1 956	1 590	1 437	1 319	1 071	990
Kořenov	7 935	8 315	9 011	9 828	9 750	7 851	8 142	2 674	1 810	1 512	1 247	1 022	1 028
Smržovka	4 551	4 979	5 919	6 539	7 602	6 614	7 296	4 161	4 272	3 747	3 526	3 418	3 430
Tanvald	4 349	4 911	6 174	6 829	8 133	6 902	7 985	5 240	5 114	6 168	7 592	7 055	7 001
Železný Brod	5 430	6 107	6 339	6 185	6 579	6 152	6 788	5 170	5 441	5 663	7 099	6 826	6 544
Český Dub	5 004	5 081	5 138	5 188	5 155	4 263	3 984	2 565	2 851	2 987	2 952	2 904	2 847
Frydlant	6 367	6 698	7 154	8 519	9 337	8 193	8 199	5 584	6 153	6 097	7 063	7 647	7 514
Hrádek nad Nisou	7 497	9 502	11 094	12 689	13 681	11 920	12 421	6 960	7 492	7 581	7 836	7 112	7 277

OBEC	Obyvatelstvo												
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Chrastava	6 680	6 814	6 781	6 983	7 671	6 996	7 264	4 654	4 807	4 900	5 200	5 597	5 944
Liberec	3 957	4 910	5 859	6 566	6 908	5 985	6 605	4 759	4 787	4 589	5 863	6 054	6 657
Nové Město pod Smrkem	5 233	5 390	5 949	7 289	7 510	5 811	5 687	3 352	3 433	3 442	3 916	3 883	4 018
Lomnice nad Popelkou	5 981	5 810	5 650	5 652	6 378	5 966	6 879	5 958	5 969	5 814	6 137	6 328	6 135
Rokytnice nad Jizerou	8 097	7 611	7 391	6 949	6 480	5 227	5 046	3 385	3 200	3 307	3 505	3 469	3 388
Semily	4 219	5 186	5 929	6 305	7 552	6 671	7 396	6 844	7 081	8 077	8 464	9 399	9 262
Turnov	6 849	7 245	8 670	9 028	10 007	9 753	11 541	11 268	12 270	13 633	14 550	14 398	14 513
Hradec Králové	18 884	24 230	25 236	29 310	35 675	39 151	50 137	57 118	66 608	80 463	96 145	99 917	97 155
Nový Bydžov	7 719	8 753	9 401	9 876	10 486	9 775	9 295	8 015	8 163	7 656	7 545	7 242	7 201
Hořice	6 710	7 028	7 894	8 814	9 897	9 787	9 421	7 700	7 754	8 090	9 251	9 282	9 091
Jičín	7 944	9 611	9 935	11 328	11 899	12 101	12 664	12 615	13 176	13 414	16 182	16 803	16 489
Nová Paka	7 270	7 097	7 352	8 141	9 230	8 568	8 949	8 072	8 398	9 043	8 842	9 380	9 299
Broumov	5 701	7 592	9 063	10 555	11 846	10 268	10 931	6 713	7 680	7 814	7 834	8 076	8 361
Červený Kostelec	6 130	6 655	7 485	8 297	8 971	7 797	8 660	8 342	8 728	8 726	9 196	8 598	8 467
Hronov	4 488	4 719	5 493	7 248	9 004	7 786	8 215	7 315	7 374	7 404	7 189	6 653	6 519
Jaroměř	8 653	13 257	13 805	14 050	14 992	14 936	17 243	12 531	12 396	11 974	12 046	12 557	12 921
Náchod	6 757	7 057	10 481	15 138	18 302	16 807	18 649	18 562	18 846	19 729	20 713	20 712	21 400
Teplice nad Metují	6 495	6 486	6 292	6 128	6 154	5 475	5 206	2 556	2 447	2 379	2 136	1 906	1 840
Kostelec nad Orlicí	3 690	4 446	5 114	5 625	5 887	5 681	6 027	6 017	6 119	6 052	6 690	6 455	6 180
Rychnov nad Kněžnou	6 548	6 493	6 449	6 882	6 936	6 365	6 425	7 207	7 248	7 936	10 069	11 552	11 736
Dvůr Králové nad Labem	8 365	8 902	10 898	13 201	17 766	15 615	18 839	16 083	16 904	16 828	17 911	16 976	16 381
Trutnov	18 289	22 391	25 407	27 561	29 786	26 412	28 329	21 030	25 214	26 046	29 506	31 999	31 997
Vrchlabí	8 115	8 191	8 654	9 993	10 993	10 209	10 738	9 187	9 969	11 119	12 419	13 416	13 171
Heřmanův Městec	4 776	5 095	5 099	5 141	5 070	4 649	4 391	3 585	4 137	4 312	5 003	5 046	4 885
Hlinsko	4 882	4 964	5 231	5 962	7 085	6 901	8 084	7 413	8 346	9 357	10 182	10 916	10 543
Chrudim	10 586	13 240	13 484	14 413	14 996	14 620	14 776	15 210	16 460	18 238	21 393	23 643	23 898
Skuteč	5 362	5 592	5 834	6 605	6 981	6 539	6 658	5 013	5 270	5 220	5 387	5 206	5 344
Holice	4 277	5 060	5 208	5 335	5 988	6 129	6 585	5 895	6 217	6 208	6 545	6 429	6 219
Pardubice	12 925	15 917	18 341	24 831	31 642	36 261	41 860	49 928	64 968	78 947	92 262	94 407	90 668
Pardubice	8 197	10 292	12 367	17 031	20 419	25 162	28 846	35 463	48 478	62 323	52 042	46 445	21 707
Přelouč	4 161	5 093	5 359	5 092	5 496	5 154	5 655	5 644	6 673	7 452	8 865	9 587	9 144
Litomyšl	8 597	9 113	9 636	9 651	9 329	8 737	8 638	7 655	8 427	8 884	10 253	10 187	10 358
Moravská Třebová	7 660	8 731	10 321	10 654	10 308	9 149	10 732	7 956	9 199	9 892	10 966	11 668	11 586
Polička	5 531	5 746	5 691	6 163	6 453	6 216	7 276	6 451	6 863	7 266	8 972	8 987	9 187
Svitavy	8 670	9 654	11 653	13 637	14 820	13 892	15 031	12 828	13 878	14 282	16 297	17 441	17 626
Červená Voda	7 852	7 540	7 599	6 742	6 418	5 377	5 663	2 908	3 164	3 094	3 056	3 067	3 227
Česká Třebová	8 288	7 607	8 205	9 725	13 028	13 256	14 587	13 676	14 470	15 488	16 107	17 091	17 036
Králíky	7 840	7 780	7 670	7 829	7 863	6 865	7 201	4 261	4 457	4 814	5 067	4 890	4 826
Lanškroun	5 590	5 893	6 511	6 820	7 624	7 241	7 164	6 021	7 661	8 702	9 593	9 873	9 990
Ústí nad Orlicí	7 661	7 636	8 161	10 206	11 157	9 676	11 985	11 046	11 634	12 843	15 288	15 295	15 192

OBEC	Obyvatelstvo												
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Vysoké Mýto	7 286	8 337	9 033	10 776	12 166	11 810	12 056	10 328	9 827	9 716	11 152	10 987	12 279
Havlíčkův Brod	8 189	8 811	9 359	10 240	12 628	13 150	15 232	17 238	17 533	20 197	23 146	24 472	24 375
Chotěboř	6 496	6 675	6 254	6 595	7 020	7 154	6 825	6 560	7 736	8 111	9 407	9 352	9 870
Brtnice	5 235	5 378	5 154	5 083	5 198	4 971	4 758	3 797	3 976	3 528	3 541	3 592	3 656
Polná	6 285	6 388	5 965	6 062	5 595	5 201	5 106	4 296	4 739	4 580	4 862	4 691	4 869
Telč	4 733	5 272	5 079	4 785	4 647	4 533	4 420	4 288	5 146	5 367	5 875	6 049	6 053
Třešť	4 634	5 108	5 520	5 555	5 858	5 628	5 741	5 219	5 606	5 578	5 805	5 948	5 933
Humpolec	8 182	8 514	9 110	9 135	9 108	8 812	8 231	7 706	8 955	9 727	10 786	11 122	10 929
Pelhřimov	8 387	8 689	8 738	8 894	9 938	10 079	10 259	9 198	9 754	11 559	14 239	16 480	16 590
Třebíč	10 328	11 999	13 726	15 309	16 347	17 191	17 555	20 257	20 387	22 555	29 017	38 355	39 021
Bystřice nad Pernštejnem	5 468	5 405	5 119	5 006	4 770	4 576	4 170	3 922	5 032	7 644	9 510	9 304	9 068
Nové Město na Moravě	5 871	5 860	5 746	5 655	5 761	5 466	5 348	6 021	6 194	8 196	9 730	10 426	10 471
Velké Meziříčí	6 792	7 221	7 021	6 877	6 959	7 335	7 170	7 676	8 424	9 091	10 505	11 518	11 811
Blansko	5 002	5 565	5 545	6 278	7 562	7 544	8 496	8 883	12 673	14 903	18 912	20 783	20 594
Boskovice	6 204	6 119	6 443	6 547	7 306	7 322	7 595	7 244	8 235	8 837	11 045	11 290	11 359
Letovice	5 152	5 054	5 561	6 121	6 850	6 562	6 468	6 196	6 336	6 483	6 847	6 608	6 640
Ivančice	6 796	6 513	6 989	7 265	7 777	7 999	8 513	8 040	8 154	8 558	9 746	9 448	9 350
Břeclav	7 316	10 411	12 779	14 733	17 782	19 225	20 633	16 932	18 457	20 167	23 978	26 206	26 713
Mikulov	7 173	7 642	8 210	8 092	8 043	7 699	7 790	5 337	6 041	6 254	7 614	7 477	7 683
Hodonín	5 202	6 512	8 482	10 233	12 197	13 200	14 793	13 572	18 021	20 863	25 485	28 230	27 361
Kyjov	5 185	5 564	6 079	6 819	7 397	7 265	7 299	7 644	9 081	10 792	12 632	12 920	12 413
Strážnice	4 957	5 229	5 211	5 217	5 411	5 470	5 225	4 981	5 421	5 444	6 181	6 081	5 983
Veselí nad Moravou	4 677	4 894	5 120	5 542	5 676	5 795	6 250	6 237	7 387	10 512	12 464	12 516	12 256
Bučovice	4 852	5 148	5 205	5 427	5 731	5 710	5 642	5 910	5 902	5 850	6 395	6 165	6 321
Vyškov	10 103	10 747	11 270	11 921	12 801	12 432	12 341	13 630	13 922	15 433	19 288	22 696	22 514
Znojmo	15 606	18 740	21 153	23 316	25 840	25 993	30 794	25 146	27 456	29 645	34 550	36 134	35 758
Javorník	5 816	5 975	5 770	5 336	5 102	5 099	5 127	2 651	3 240	3 086	2 948	3 018	2 947
Jeseník	7 149	7 799	8 435	8 718	9 242	8 956	10 584	8 583	8 914	9 957	12 342	13 039	12 700
Zlaté Hory	8 021	8 124	8 108	7 767	7 604	6 861	7 471	3 287	3 879	4 362	4 556	4 550	4 507
Libavá	12 916	13 679	13 907	13 708	13 115	12 191	12 008	5 063	930	958	895	912	1 257
Litovel	6 254	7 403	7 743	8 127	8 189	8 240	8 041	7 438	8 489	9 019	10 123	10 184	10 030
Moravský Beroun	5 255	5 427	5 409	5 319	4 879	4 439	4 326	2 635	2 834	2 956	2 827	3 523	3 431
Olomouc	15 229	20 176	19 761	21 707	22 245	24 069	24 583	21 528	21 513	18 598	16 349	14 123	13 137
Šternberk	15 066	15 750	16 917	17 890	17 077	16 204	15 532	10 652	11 873	13 213	13 808	14 611	14 144
Uničov	7 333	7 678	7 662	7 752	7 783	7 262	7 513	5 764	9 072	11 321	12 270	12 831	12 466
Prostějov	19 177	22 127	24 897	29 698	36 931	36 639	39 590	40 575	41 031	42 862	48 505	50 074	48 159
Hranice	9 580	10 395	11 183	11 299	12 306	12 511	14 368	14 997	14 033	15 338	17 634	19 507	19 670
Kojetín	4 325	5 414	6 169	6 627	7 027	6 812	6 913	5 801	6 074	6 380	6 756	6 529	6 432
Lipník nad Bečvou	7 096	7 365	7 410	7 868	7 965	7 549	8 615	8 624	8 300	8 470	7 949	8 736	8 575
Přerov	11 341	15 464	17 749	22 007	26 966	28 442	30 270	29 054	36 101	44 324	50 593	51 300	48 335
Libina	6 002	6 109	6 207	6 170	6 050	5 080	5 475	3 694	3 894	3 627	3 647	3 413	3 482
Mohecnice	8 015	8 630	7 983	7 485	7 540	7 845	7 569	6 526	7 018	7 522	8 539	9 704	9 847
Sobotín	5 202	5 190	4 855	4 574	4 377	4 028	3 976	2 462	2 749	2 503	2 566	2 507	2 512
Staré Město	4 903	5 183	5 126	4 775	4 680	4 476	4 719	2 636	2 314	2 099	2 169	2 129	2 145
Šumperk	9 651	10 983	13 331	14 658	16 448	16 006	18 739	17 192	19 266	23 683	28 108	30 422	29 490
Zábřeh	5 790	6 017	6 599	7 166	7 918	8 078	9 122	8 449	9 293	11 420	14 253	15 005	14 561

OBEC	Obyvatelstvo												
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Bystřice pod Hostýnem	3 368	4 120	5 088	5 438	6 162	5 820	6 049	6 452	7 252	7 605	8 462	8 441	8 787
Holešov	6 924	7 267	8 012	8 907	9 875	9 714	10 184	9 759	10 994	10 972	12 317	12 717	12 463
Kroměříž	12 848	15 038	15 897	17 509	20 186	20 767	22 024	22 782	23 178	24 478	27 835	28 636	29 225
Uherské Hradiště	5 659	6 663	7 232	8 925	9 451	10 051	10 554	13 402	15 616	19 427	25 015	26 765	26 876
Uherský Brod	5 855	6 492	6 935	7 399	8 014	8 384	8 821	9 856	12 565	14 406	17 459	17 721	17 592
Valašské Meziříčí	9 221	10 014	10 453	10 795	11 450	11 364	14 357	15 308	17 145	22 296	26 531	28 175	27 568
Velké Karlovice	4 572	4 560	5 110	5 265	5 235	5 289	4 855	3 689	3 847	3 313	2 991	2 719	2 676
Vsetín	5 107	6 061	7 869	8 869	10 123	9 382	9 727	16 625	18 213	22 108	27 932	29 661	29 190
Zlín	10 703	11 172	11 295	11 824	12 912	14 470	34 348	61 022	63 038	70 252	79 519	83 126	80 854
Bruntál	6 848	7 895	8 117	8 060	8 443	8 597	9 905	7 623	8 239	9 686	14 029	16 800	17 627
Holčovice	5 751	5 307	4 941	4 538	4 199	3 733	3 683	886	1 130	978	856	678	746
Krnov	10 644	14 247	17 502	18 399	20 909	21 648	24 075	18 956	21 493	22 643	25 463	25 436	25 764
Město Albrechtice	6 335	6 371	6 230	5 404	5 219	5 125	5 268	3 344	3 497	3 237	3 407	3 580	3 626
Rýmařov	9 864	9 624	9 101	8 978	9 062	8 339	9 886	6 697	6 992	7 586	9 174	9 405	9 167
Vrbno pod Pradědem	5 188	5 353	5 619	5 960	6 479	5 876	6 797	3 725	4 338	5 242	6 536	6 645	6 244
Frýdek-Místek	13 617	14 989	17 413	20 902	22 914	22 473	26 379	27 002	31 364	42 608	55 191	63 808	61 400
Třinec	7 484	9 811	11 201	13 181	14 187	16 112	19 466	21 610	27 660	36 154	39 750	40 309	38 953
Bohumín	4 515	5 448	6 414	13 297	19 572	23 289	25 408	19 705	21 833	22 223	25 177	23 686	23 284
Český Těšín	5 423	7 439	8 492	10 656	13 214	14 559	17 620	17 036	18 462	18 549	22 155	27 721	26 429
Havířov	5 173	5 379	5 900	7 223	10 409	11 765	12 782	12 898	51 103	82 068	85 946	86 297	85 855
Karviná	8 900	11 895	16 305	24 195	29 880	35 748	37 645	38 465	49 418	78 546	78 334	68 405	65 141
Orlová	3 875	6 332	7 806	15 820	21 116	23 513	24 847	23 863	21 543	24 268	28 733	36 339	34 856
Bílovec	6 487	6 934	7 080	7 467	7 749	6 831	7 422	5 404	6 380	6 615	7 215	7 552	7 494
Frenštát pod Radhoštěm	6 563	6 107	5 767	5 757	6 178	5 432	5 691	6 348	7 754	8 582	9 853	11 166	11 361
Fulnek	7 628	7 814	7 430	7 538	7 713	6 818	7 458	4 682	5 823	5 945	6 455	6 225	6 053
Nový Jičín	13 262	15 354	16 945	17 853	20 415	19 237	20 396	19 647	21 905	20 481	24 405	26 460	26 970
Odry	7 558	7 010	7 343	7 496	7 625	6 644	7 112	5 893	6 617	6 769	7 311	7 401	7 444
Příbor	6 281	6 546	6 634	7 242	8 354	7 811	7 701	6 149	7 409	8 378	9 878	8 887	8 754
Budišov nad Budišovkou	5 911	6 562	6 905	6 882	7 253	6 974	6 738	3 306	3 457	3 430	3 513	3 340	3 233
Hlučín	4 711	5 034	5 298	5 652	5 729	6 218	6 685	7 191	10 446	13 786	14 526	14 390	14 346
Vítkov	6 110	6 588	7 209	7 540	7 633	6 539	6 795	4 575	5 474	5 663	6 483	6 376	6 337

Příloha B: Srovnání malých měst letech 1869 - 2001

Obec	Vývoj obyvatelstva						
	1869	1890	1910	1930	1961	1980	1991
	- 1880	- 1900	- 1921	- 1950	- 1970	- 1991	- 2001
Benešov	895	1 037	447	516	567	-613	431
Bystřice	-304	67	152	-135	-862	-109	69
Sedlec-Prčice	70	-523	-188	-389	-883	-73	-256
Beroun	1 164	2 530	201	1 810	-115	2 332	-546
Slaný	918	461	-271	866	-969	1 067	-48
Kolín	2 299	1 858	-109	2 539	1 960	2 773	-1 337
Čáslav	866	778	142	1 175	-1 228	700	-203
Kutná Hora	234	1 892	-1 250	-406	-2 813	942	-108
Kralupy nad Vltavou	1 883	1 982	63	1 348	-402	1 071	-428
Mělník	544	729	696	1 587	-175	1 162	-354
Mladá Boleslav	1 246	2 565	785	3 063	-1 284	2 817	396
Mnichovo Hradiště	549	162	21	31	-691	973	-42
Nymburk	2 383	1 155	967	685	-624	671	-735
Poděbrady	760	642	424	1 378	3 447	748	151
Brandýs nad Labem- Stará Boleslav	654	685	-799	1 727	634	1 049	-346
Příbram	2 901	686	-3 123	-2 239	-1 850	13 189	-1 012
Rožmitál pod Třemšínem	194	222	-346	-401	-537	217	-119
Rakovník	971	993	411	2 273	541	337	-730
České Budějovice	6 807	13 390	2 771	1 522	-3 370	8 952	96
Hluboká nad Vltavou	808	-92	-57	-337	-791	222	261
Horní Stropnice	19	-97	-556	-578	-3 023	59	26
Lišov	248	-67	-112	-185	-546	53	112
Trhové Sviny	306	95	-402	-400	-1 014	327	-12
Týn nad Vltavou	340	-151	2	152	-494	401	1 312
Boletice	549	-269	81	53	-5 616	-548	57
Český Krumlov	1 035	509	-407	631	-1 268	853	335
Dolní Dvořiště	-92	-156	-270	-205	-3 363	-94	71
Horní Planá	948	361	-426	-420	-4 356	-342	-9
Dačice	210	251	-146	-343	272	65	-33
Jindřichův Hradec	20	804	-814	803	-1 511	541	873
Nová Bystřice	-160	-351	-824	-428	-2 045	-599	104
Třeboň	669	105	-260	-419	-807	753	-36
Písek	1 591	2 763	821	564	1 902	668	246
Protivín	1 022	805	-215	-277	-931	352	93
Prachatice	771	210	-297	444	-796	251	38
Vimperk	568	569	-596	502	-3 386	785	191
Volary	805	-225	8	308	-3 162	472	151
Blatná	90	-76	-139	-224	-121	367	-300
Strakonice	919	56	286	2 397	658	2 241	-905
Vodňany	-179	192	-147	149	-189	663	250
Tábor	912	2 503	709	1 221	4 271	832	215
Bělá nad Radbuzou	579	20	-81	-99	-4 766	-255	20
Domažlice	426	-139	-506	1 357	-411	-1 272	-471
Horšovský Týn	317	-151	102	-71	-1 374	289	-109
Horažďovice	633	-150	-146	-21	-565	841	-104
Klatovy	2 095	2 206	-535	136	-1 008	81	-65
Prácheň	1 102	-257	-462	-261	-3 162	-9	-17

Obec	Vývoj obyvatelstva						
	1869	1890	1910	1930	1961	1980	1991
	- 1880	- 1900	- 1921	- 1950	- 1970	- 1991	- 2001
Sušice	875	449	-159	8	-486	708	154
Dobřany	1 056	289	-795	1 346	-2 280	-420	42
Nýřany	2 455	597	227	143	-2 176	447	-245
Břasy	824	-430	-361	-65	-707	69	-181
Rokycany	771	460	268	984	886	2 718	-426
Bor	409	-130	3	-172	-2 259	490	174
Lesná	-1 179	-349	-146	-273	-2 435	-216	32
Planá	599	338	25	540	-3 220	143	355
Stříbro	412	-61	260	356	-1 243	263	27
Tachov	139	910	88	287	-3 346	763	-137
Aš	3 701	3 852	-3 154	4 298	-16 432	-1 275	299
Hranice	314	521	-924	565	-3 762	-743	-14
Cheb	3 749	5 209	974	4 864	-17 421	1 955	1 046
Luby	462	558	-523	260	-4 007	-232	-31
Bochov	-59	-86	-377	-159	-4 024	-225	190
Hradiště	797	-96	-477	-833	-10 897	-3 000	-16
Jáchymov	41	354	-454	231	-745	-2 051	114
Karlovy Vary	8 133	14 024	304	10 394	-22 370	8 898	-2 696
Nejdek	1 023	1 533	-332	3 257	-6 899	439	420
Teplá	462	26	-362	-210	-3 964	601	177
Toužim	34	-103	-19	-187	-2 436	218	-66
Horní Slavkov	-16	-12	-474	-159	-2 199	3 574	-129
Chodov	917	1 900	-435	814	-4 063	765	-242
Kraslice	2 170	2 117	-1 999	1 891	-14 927	234	-331
Kynšperk nad Ohří	-5	815	-201	359	-3 603	682	-42
Nové Sedlo	1 188	2 872	-1 269	307	-3 443	-262	131
Sokolov	880	2 149	1 303	1 218	-2 870	8 264	-129
Česká Kamenice	793	300	-889	498	-3 901	177	-154
Děčín	5 354	9 319	1 862	5 915	-13 362	3 776	-1 393
Chřibská	-127	-110	-658	325	-2 924	-191	18
Jiříkov	61	1 330	-1 644	626	-6 066	266	282
Krásná Lípa	153	-260	-1 574	785	-5 017	-60	258
Mikulášovice	662	405	-1 025	115	-3 711	-303	-149
Rumburk	1 277	1 309	-2 356	1 697	-6 438	159	235
Staré Křečany	-130	-479	-892	195	-4 007	-14	28
Šluknov	395	456	-1 271	1 065	-7 051	-300	90
Varnsdorf	1 994	2 847	-3 347	2 500	-8 960	-1 693	-226
Verneřice	120	-211	-663	-170	-2 467	-215	7
Chomutov	3 524	4 533	3 141	5 269	-4 431	4 222	-2 100
Jirkov	391	611	-131	1 620	-1 750	3 928	2 488
Kadaň	2 106	918	-212	506	-5 572	2 102	-217
Klášteřec nad Ohří	167	296	-435	709	-2 566	1 068	-456
Kryštofovy Hamry	1 509	1 250	-2 407	-45	-5 733	-152	1
Vejpřty	980	1 713	-1 482	1 607	-7 434	-114	16
Litoměřice	917	1 860	1 540	1 583	-4 592	1 704	-840
Roudnice nad Labem	1 062	1 536	-361	377	-1 052	1 194	-430
Štětí	282	-154	173	13	-1 354	2 096	626
Terezín	4 686	12	784	550	-4 352	-553	38
Úštěk	233	-143	-402	312	-3 377	-63	-41

Obec	Vývoj obyvatelstva						
	1869	1890	1910	1930	1961	1980	1991
	- 1880	- 1900	- 1921	- 1950	- 1970	- 1991	- 2001
Louny	1 678	3 884	232	147	-57	181	-1 173
Podbořany	1 049	748	-205	648	-2 497	59	199
Postoloprty	931	537	-248	-103	-2 083	-196	353
Žatec	1 610	3 234	-905	1 996	-5 669	1 573	-401
Horní Jiřetín	531	2 239	-217	873	-1 643	-809	56
Litvínov	1 072	9 766	-605	676	1 391	-537	-1 699
Most	7 387	13 409	3 106	5 024	-10 423	10 529	-2 407
Bílina	1 968	3 305	208	2 225	-4 724	1 864	-1 135
Dubí	3 316	6 365	-1 319	1 093	-7 965	473	-185
Duchcov	4 778	4 377	274	765	-7 087	447	-133
Krupka	2 196	2 126	-128	1 589	-7 821	784	698
Osek	1 040	983	-77	298	-2 406	161	-164
Teplice	8 180	13 570	1 759	3 433	-14 197	7 469	-1 944
Chabařovice	1 482	1 623	-459	513	-4 192	-154	166
Petrovice	-17	-282	-594	-194	-3 646	-82	26
Ústí nad Labem	6 349	10 038	7 602	640	-7 352	2 224	-898
Cvikov	229	279	-1 165	112	-2 965	-335	122
Česká Lípa	786	343	-244	2 839	-3 242	932	-105
Dubá	116	-345	-28	-196	-1 351	-7	34
Jablonné v Podještědí	-271	-69	1 092	-1 369	-2 695	70	-134
Kamenický Šenov	734	33	-682	836	-2 792	132	-15
Mimoň	154	417	-667	528	-952	1 009	250
Nový Bor	1 486	629	-675	989	-2 622	639	176
Ralsko	-466	-464	-257	-207	-2 604	-2 431	862
Jablonec nad Nisou	2 855	9 160	-4 095	10 937	-17 335	3 367	-671
Josefův Důl	526	354	-1 008	-103	-2 364	-366	-81
Kořenov	380	817	-1 899	291	-5 468	-864	6
Smržovka	428	620	-988	682	-3 135	111	12
Tanvald	562	655	-1 231	1 083	-2 745	-126	-54
Železný Brod	677	-154	-427	636	-1 618	271	-282
Český Dub	77	50	-892	-279	-1 419	286	-57
Frýdlant	331	1 365	-1 144	6	-2 615	569	-133
Hrádek nad Nisou	2 005	1 595	-1 761	501	-5 461	532	165
Chrastava	134	202	-675	268	-2 610	153	347
Liberec	953	707	-923	620	-1 846	28	603
Nové Město pod Smrkem	157	1 340	-1 699	-124	-2 335	81	135
Lomnice nad Popelkou	-171	2	-412	913	-921	11	-193
Rokytnice nad Jizerou	-486	-442	-1 253	-181	-1 661	-185	-81
Semily	967	376	-881	725	-552	237	-137
Turnov	396	358	-254	1 788	-273	1 002	115
Hradec Králové	5 346	4 074	3 476	10 986	6 981	9 490	-2 762
Nový Bydžov	1 034	475	-711	-480	-1 280	148	-41
Hořice	318	920	-110	-366	-1 721	54	-191
Jičín	1 667	1 393	202	563	-49	561	-314
Nová Paka	-173	789	-662	381	-877	326	-81
Broumov	1 891	1 492	-1 578	663	-4 218	967	285
Červený Kostelec	525	812	-1 174	863	-318	386	-131
Hronov	231	1 755	-1 218	429	-900	59	-134
Jaroměř	4 604	245	-56	2 307	-4 712	-135	364

Obec	Vývoj obyvatelstva						
	1869	1890	1910	1930	1961	1980	1991
	- 1880	- 1900	- 1921	- 1950	- 1970	- 1991	- 2001
Náchod	300	4 657	-1 495	1 842	-87	284	688
Teplice nad Metují	-9	-164	-679	-269	-2 650	-109	-66
Kostelec nad Orlicí	756	511	-206	346	-10	102	-275
Rychnov nad Kněžnou	-55	433	-571	60	782	41	184
Dvůr Králové nad Labem	537	2 303	-2 151	3 224	-2 756	821	-595
Trutnov	4 102	2 154	-3 374	1 917	-7 299	4 184	-2
Vrchlabí	76	1 339	-784	529	-1 551	782	-245
Heřmanův Městec	319	42	-421	-258	-806	552	-161
Hlinsko	82	731	-184	1 183	-671	933	-373
Chrudim	2 654	929	-376	156	434	1 250	255
Skuteč	230	771	-442	119	-1 645	257	138
Holice	783	127	141	456	-690	322	-210
Pardubice	2 992	6 490	4 619	5 599	8 068	15 040	-3 739
Pardubice	2 095	4 664	4 743	3 684	6 617	13 015	-24 738
Přelouč	932	-267	-342	501	-11	1 029	-443
Litomyšl	516	15	-592	-99	-983	772	171
Moravská Třebová	1 071	333	-1 159	1 583	-2 776	1 243	-82
Polička	215	472	-237	1 060	-825	412	200
Svitavy	984	1 984	-928	1 139	-2 203	1 050	185
Červená Voda	-312	-857	-1 041	286	-2 755	256	160
Česká Třebová	-681	1 520	228	1 331	-911	794	-55
Králíky	-60	159	-998	336	-2 940	196	-64
Lanškroun	303	309	-383	-77	-1 143	1 640	117
Ústí nad Orlicí	-25	2 045	-1 481	2 309	-939	588	-103
Vysoké Mýto	1 051	1 743	-356	246	-1 728	-501	1 292
Havlíčkův Brod	622	881	522	2 082	2 006	295	-97
Chotěboř	179	341	134	-329	-265	1 176	518
Brtnice	143	-71	-227	-213	-961	179	64
Polná	103	97	-394	-95	-810	443	178
Telč	539	-294	-114	-113	-132	858	4
Třešť	474	35	-230	113	-522	387	-15
Humpolec	332	25	-296	-581	-525	1 249	-193
Pelhřimov	302	156	141	180	-1 061	556	110
Třebíč	1 671	1 583	844	364	2 702	130	666
Bystřice nad Pernštejnem	-63	-113	-194	-406	-248	1 110	-236
Nové Město na Moravě	-11	-91	-295	-118	673	173	45
Velké Meziříčí	429	-144	376	-165	506	748	293
Blansko	563	733	-18	952	387	3 790	-189
Boskovice	-85	104	16	273	-351	991	69
Letovice	-98	560	-288	-94	-272	140	32
Ivančice	-283	276	222	514	-473	114	-98
Břeclav	3 095	1 954	1 443	1 408	-3 701	1 525	507
Mikulov	469	-118	-344	91	-2 453	704	206
Hodonín	1 310	1 751	1 003	1 593	-1 221	4 449	-869
Kyjov	379	740	-132	34	345	1 437	-507
Strážnice	272	6	59	-245	-244	440	-98
Veselí nad Moravou	217	422	119	455	-13	1 150	-260
Bučovice	296	222	-21	-68	268	-8	156
Vyškov	644	651	-369	-91	1 289	292	-182

Obec	Vývoj obyvatelstva						
	1869	1890	1910	1930	1961	1980	1991
	- 1880	- 1900	- 1921	- 1950	- 1970	- 1991	- 2001
Znojmo	3 134	2 163	153	4 801	-5 648	2 310	-376
Javorník	159	-434	-3	28	-2 476	589	-71
Jeseník	650	283	-286	1 628	-2 001	331	-339
Zlaté Hory	103	-341	-743	610	-4 184	592	-43
Libavá	763	-199	-924	-183	-6 945	-4 133	345
Litovel	1 149	384	51	-199	-603	1 051	-154
Moravský Beroun	172	-90	-440	-113	-1 691	199	-92
Olomouc	4 947	1 946	1 824	514	-3 055	-15	-986
Šternberk	684	973	-873	-672	-4 880	1 221	-467
Uničov	345	90	-521	251	-1 749	3 308	-365
Prostějov	2 950	4 801	-292	2 951	985	456	-1 915
Hranice	815	116	205	1 857	629	-964	163
Kojetín	1 089	458	-215	101	-1 112	273	-97
Lipník nad Bečvou	269	458	-416	1 066	9	-324	-161
Přerov	4 123	4 258	1 476	1 828	-1 216	7 047	-2 965
Libina	107	-37	-970	395	-1 781	200	69
Mohelnice	615	-498	305	-276	-1 043	492	143
Sobotín	-12	-281	-349	-52	-1 514	287	5
Staré Město	280	-351	-204	243	-2 083	-322	16
Šumperk	1 332	1 327	-442	2 733	-1 547	2 074	-932
Zábřeh	227	567	160	1 044	-673	844	-444
Bystřice pod Hostýnem	752	350	-342	229	403	800	346
Holešov	343	895	-161	470	-425	1 235	-254
Kroměříž	2 190	1 612	581	1 257	758	396	589
Uherské Hradiště	1 004	1 693	600	503	2 848	2 214	111
Uherský Brod	637	464	370	437	1 035	2 709	-129
Valašské Meziříčí	793	342	-86	2 993	951	1 837	-607
Velké Karlovice	-12	155	54	-434	-1 166	158	-43
Vsetín	954	1 000	-741	345	6 898	1 588	-471
Zlín	469	529	1 558	19 878	26 674	2 016	-2 272
Bruntál	1 047	-57	154	1 308	-2 282	616	827
Holčovice	-444	-403	-466	-50	-2 797	244	68
Krnov	3 603	897	739	2 427	-5 119	2 537	328
Město Albrechtice	36	-826	-94	143	-1 924	153	46
Rýmařov	-240	-123	-723	1 547	-3 189	295	-238
Vrbno pod Pradědem	165	341	-603	921	-3 072	613	-401
Frýdek-Místek	1 372	3 489	-441	3 906	623	4 362	-2 408
Třinec	2 327	1 980	1 925	3 354	2 144	6 050	-1 356
Bohumín	933	6 883	3 717	2 119	-5 703	2 128	-402
Český Těšín	2 016	2 164	1 345	3 061	-584	1 426	-1 292
Havířov	206	1 323	1 356	1 017	116	38 205	-442
Karviná	2 995	7 890	5 868	1 897	820	10 953	-3 264
Orlová	2 457	8 014	2 397	1 334	-984	-2 320	-1 483
Bílovec	447	387	-918	591	-2 018	976	-58
Frenštát pod Radhoštěm	-456	-10	-746	259	657	1 406	195
Fulnek	186	108	-895	640	-2 776	1 141	-172
Nový Jičín	2 092	908	-1 178	1 159	-749	2 258	510
Odry	-548	153	-981	468	-1 219	724	43
Příbor	265	608	-543	-110	-1 552	1 260	-133

Obec	Vývoj obyvatelstva						
	1869	1890	1910	1930	1961	1980	1991
	-	-	-	-	-	-	-
	1880	1900	1921	1950	1970	1991	2001
Budišov nad Budišovkou	651	-23	-279	-236	-3 432	151	-107
Hlučín	323	354	489	467	506	3 255	-44
Vítkov	478	331	-1 094	256	-2 220	899	-39

Abstract

ZEMANOVÁ, J. *Vývoj struktury obyvatelstva malých měst v České republice v letech 1869 – 2001*. Plzeň: Fakulta ekonomická ZČU v Plzni, 94 s., 2011-11-29

Klíčová slova: město, malé město, urbanizace, obyvatelstvo, vývoj

Diplomová práce je zaměřena na malá města, která splňovala limitní meze od 5 000 – 20 000 obyvatel v období 1869 - 2001. První a druhá část práce je věnována obecnému pojednání o jednotlivých sledovaných obdobích a definicím základních pojmů a jejich vývoji. Třetí část práce je zaměřena na rozbor vlivu pracovních příležitostí nejen v celé České republice, ale i na vývoj obyvatelstva v malých městech. Z hodnocení vyplývá, že pracovní příležitosti v malých městech kopírovaly národní hospodářství českých zemí. Čtvrtá část pak cílí na konkrétní malá města a vývoj obyvatelstva těchto měst ve sledovaném období. Z hodnocení výběru malých měst bylo nejhůře osidlováno město Šluknov a nejlépe město Benešov, které nevykazovalo žádnou zápornou ztrátu počtu obyvatel. Zbylá část práce je zaměřena na konkrétní ukazatele vývoje obyvatelstva malých měst. Z hodnocení vyplývá, že ve všech letech vždy bylo více žen než mužů.

ZEMANOVÁ, J. Developments in the population structure of small towns in the Czech Republic between 1869 - 2001. Pilsen: Faculty of Economics Westbohemian University in Pilsen, 94 pgs., 2011

Keywords: city, small town, urbanization, population, development

The thesis is focused on small towns, which met the limit from 5 000 - 20 000 inhabitants in the period 1869 - 2001. The first and second part are devoted to general discussion of the individual reporting periods and definitions of basic concepts and their evolution. The third part is focused on analyzing the impact of job opportunities not only in the Czech Republic, but also the developments in the population in small towns. The assessment shows that the employment opportunities in small towns followed the national economy of the Czech lands. The fourth section then targets the specific development of small towns and the population of these cities in the period. Between the evaluated selected small towns appears to be the worst Šluknov while the best is Benešov, which shows no loss of population. The remaining part is focused on specific indicators of population development of small towns. The assessment shows that in all the years has always been more women than men.